De duinen gillen mee!

Willem van den Berg en Hanna Stouten

bron
Willem van den Berg en Hanna Stouten, *De duinen gillen mee!*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1997

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/berg018duin01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

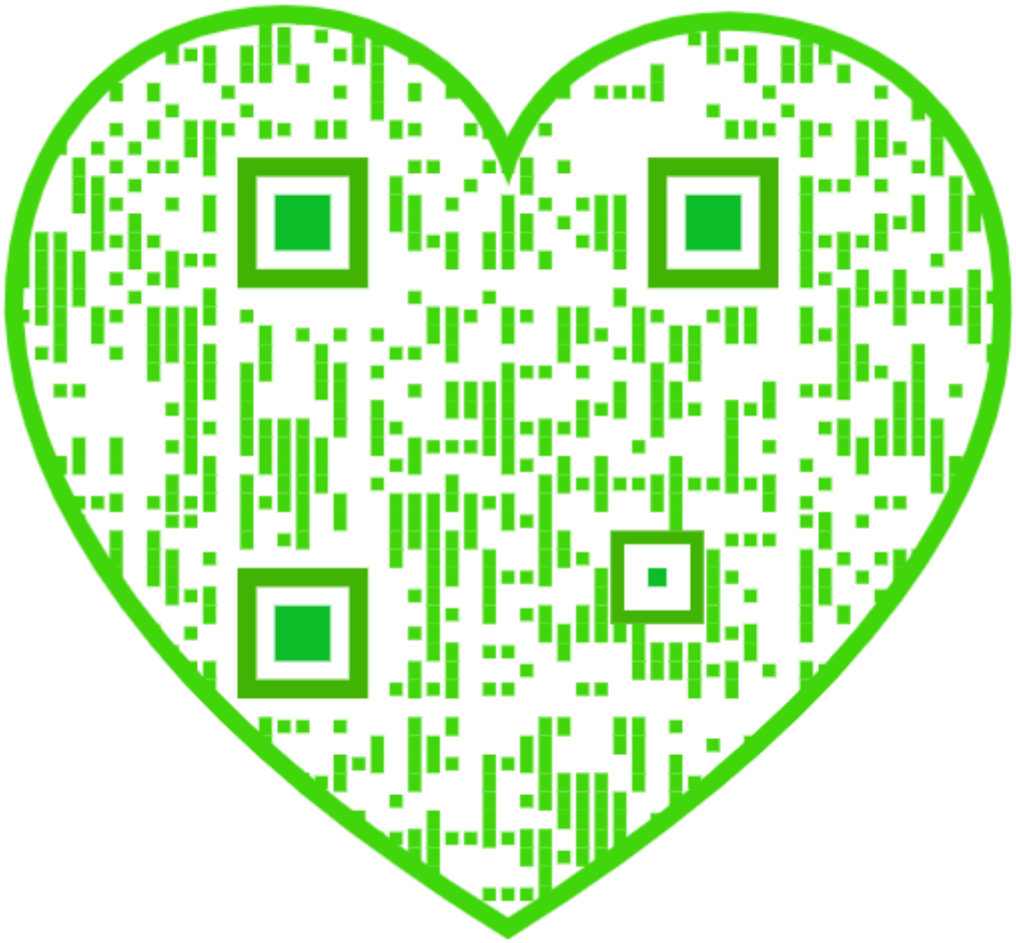

Rhijnvis Feith
Alrik en Aspasia
Romance[aant.]

In oude tijd in Frankenland
een goelijk maagdske leefde
die al de maagdskens van het land
in schoonheid overstreefde.

Haar koontjes waren elk een roos,
haar lipjes twee morellen,
en onder 't luchtig bovenkleed
scheen blank albast te zwellen.

Een Gothisch slot was haar verblijf,
voorzien van brede wallen,
een ophaalbrug, van ijzer stijf,
en holle paardenstallen.

Twee torens, geel van ouderdom,
men uit het dak zag pralen,
wier weerhaan over 't mastbos keek
op heuvelen en dalen.

Trad iemand tot de binnengrond,
men kon zijn aankomst weten.
Pof, pof, klonk iedere tred in 't rond,
klink, klank, de zware keten.

Twee logge doggen dadelijk
hoef, hoef, de brug verweerden,
en duizend echo's van rondom
de holle galm vermeerden.

Hier zag de teedre Aspasia
haar jongste dag voor ogen.
Haar minnaar was naar 't heilig land
met helm en speer getogen.

En viermaal was de lente alree
de leeuwrik komen wekken
sinds hij zijn moedig ros beklom
en zij hem heen zag trekken.

Zij schat haar lieve ridder dood
en wenst niet meer te leven. -
Waar 't anders mooglijk dat hij haar
geen naricht had doen geven?

Het arme kind was troosteloos
en hield niet op van wenen,
de wereld was haar wildernis,
natuur een graf vol benen.

Nu zat zij bij een groene boom,
en zong om 't hart te scheuren.
Het windje ritselde in het loof
en scheen met haar te treuren.

Dan zocht ze bij een heldre beek
zichzelf in 't gras te ontvluchten.
Het beekje ving haar tranen op
en stemde met haar zuchten.

Zo deed ze bos en berg en dal
van hare smart gewagen:
zo sleet ze in menig wee en ach
haar eindeloze dagen.

Als ze op een koele avondstond
nu heidebloempjes plukte;
op ieder bloempje een traantje wierp
en dan aan 't steeltje ontrukte:

Terwijl de herders bij de kooi
de zachte kudde telden
en lange schaduwen het vee
door 't ledig veld verzelden:

Trad Jan, haar oude huisknecht, aan,
en stoorde een poos haar rouwe:
‘Een vrome pellegrim is daar,
die vraagt naar u, jonkvrouwe!

De nacht zinkt neer: hij zoekt verblijf.’
‘Ga, doe hem niets ontbreken.’
‘Neen, jonkvrouw! neen, hij vraagt naar u,
en moet u zelve spreken.’

‘Ach! vraag wat hij van mij begeert,
van waar is hij getogen?’
‘Hij komt van de oevers der Jordaan,
en zag de dood in de ogen.’

Meer spreekt hij niet: meer hoort ze niet:
zij is reeds enkel leven;
haar voeten raken nauw de grond -
zij schijnt naar 't slot te zweven.

Zie daar de brug. - Waar is de man?
Waar is hij toch gebleven? -
‘Gij komt dan van Jeruzalem -
Is Alrik nog in 't leven?’

‘Hij leeft nog, zo het leven heet,
van 't noodlot aangegrepen,
een aanzijn, eenzaam als de dood,
de wereld door te slepen.’

‘Hoe! heeft mijn ridder dan de faam
niet met zijn roem beladen?’
‘Het bloed van menig Saraceen
ruist heinde en ver zijn daden!’

‘Maar, pelgrim! waarom dan getreurd?
De eer kon hem staag bekoren!’
‘Wat baat hem zege en lauwerkroon?
Hij derft zijn uitverkoren!’

‘Zo nog haar flauwste beeltenis
hem daar voor de ogen wemelt -
Ach! waarom dan niet weergekeerd
en in haar arm gehemeld?’

‘Hij vreest, de droeve vreest, jonkvrouw!
dat gij hem zult verachten.
Een lange, mateloze rouw
ontstal hem jeugd en krachten.

De zon zonk loodrecht op zijn hoofd.
Zijn blos is heengevlogen.
Hij draagt een ruige baard als ik,
en gaat naar 't graf gebogen.’

‘Hoe zeer het leed hem krommen mocht,
hoe ruig zijn baard moog wezen,
hij blijft, veroud, gekromd, gebaard,
mijn enigste uitgelezen!’

‘De liefde aast op bevalligheid;
zijn aanblik zou haar weren.’
‘Ik min de parel, niet de schulp,
en kan de ziel verkeren?’

‘Zijn ziel is niet verkeerd, o neen!
Maar kan een rif u strelen?’
‘Och! of de wereld mij ontzonk
en ik zijn smart mocht helen!’

‘O zoete, lieve Aspasia!
Gij eindigt al zijn rouwe...
Herken uw Alrik in uw arm.
Hij leeft voor u, getrouwe!’

‘Ach, Alrik! Alrik! - kan het zijn?’
‘O voel of het kan wezen!’
‘Ja, Alrik! Alrik! 't moet zo zijn!
een kus heeft mij genezen!’

Nu kon aan 't volgestroomd gevoel
geen klankje meer ontglippen,
dan 't bonzen van één zalig hart
en 't murmlen van vier lippen.

De stille nacht werd dageraad:
de wind alleen bleef slapen.
Het treurig slot... één ogenblik
had alles reeds herschapen.

De landstreek was een paradijs,
de zalen lustpriëlen,
en 't vooglenheer scheen in het rond
een bruiloftslied te kwelen.

Heel 't huisgezin was louter vreugd
die aller hart vereende;
elk liep, elk draafde, elk juichte in 't rond,
elk sprong, elk lachte, elk weende.

De ridder trad vast, hand aan hand,
en arm in arm, naar binnen
met zijn geliefde Aspasia,
trap op, trap op, naar binnen.

Nu smaakte hij, in stille vree
de vrucht van al zijn pogen,
waarom hij over berg en zee
geharnast was getogen.

Hij lei de lans voor altijd af,
om nu, met kalme zinnen,
ter zege van het heilig graf
weer ridders aan te winnen.

Willem Bilderdijk en Johannes Kinker
Alrik en Aspasia
Romanze[aant.]

In oude tijd in Frankenland
een goelijk maagdske leefde
die al de maagdskens van het land
in schoonheid over- (zegt de kwant,
hij meent, te boven) streefde.
Dat zei die kwant. (bis)

Haar koontjes waren elk een roos,
haar lipjes twee morellen,
en onder 't luchtig bovenkleed
scheen blank albast (de drommel weet
op welk een wijs) te zwellen.
Schoon 't niemand weet.

Een Gotisch slot was haar verblijf,
voorzien van brede wallen,
een ophaalbrug, van ijzer stijf,
en, ('t rijm des dichters tot gerijf)
met holle paardenstallen.
Tot zijn gerijf.

Twee torens, geel van ouderdom,
men uit het dak zag pralen,
wier weerhaan over 't mastbos keek
(dat daadlijk oprijst, daar ik spreek)
op heuvelen en dalen.
Terwijl ik spreek.

Trad iemand tot de binnengrond,
men kon zijn aankomst weten.
Pof, pof, klonk iedere tred in 't rond,
(Bewonder hier de schone vond!)
klink, klank, de zware keten.
    Wat schone vond!

Twee logge doggen dadelijk
hoef, hoef, de brug verweerden,
en duizend echo's van rondom,
ho, ho, ha, ha, hi, hi, grom, grom,
de holle galm vermeerden.
    En dat rondom.

Hier zag de teedre Aspasia
haar jongste dag voor ogen.
Haar minnaar was naar 't heilig land,
met nieuwsverteller noch courant,
maar helm en speer, getogen.
    Naar d'oude trant.

En viermaal was de lente alree
de leeuwrik komen wekken
sinds hij zijn moedig ros beklom
en (want daar ging geen jaar mee om)
sinds zij hem heen zag trekken.
    Die tijd was om.

Zij schat haar lieve ridder dood
en wenst niet meer te leven.
Waar 't anders mooglijk dat hij haar
(met d'Utrechtsman of Gouwenaar)
geen naricht had doen geven?
    Wat is dat naar.

Het arme kind was troosteloos
en hield niet op van wenen,
de wereld was haar wildernis,
natuur (hetgeen bijzonder is!)
een graf vol (dorre) benen.
Dat wonder is.

Nu zat zij bij een groene boom,
en zong om 't hart te scheuren.
Vóór dezen was dit vrolijkheid
maar in de nieuwe stijl van Feith
beduidt het niet dan treuren.
O Rhijnvis Feith!

Dan zocht ze bij een heldre beek
zichzelf in 't gras te ontvluchten.
Het beekje ving haar tranen op
en ging gedurig aan, drop, drop,
en stemde met haar zuchten.
Och houd toch op!

Zo deed ze bos en berg en dal
van hare smart gewagen:
zo sleet ze in menig wee en ach,
en hi, en ho, en wich, en wach,
haar eindeloze dagen.
Altijd geklag.

Als ze op een koele avondstond
nu heidebloempjes plukte;
op ieder bloempje een traantje wierp
en dan - dat traantje aan 't steeltje ontknierp?
of 't bloempje aan 't steeltje ontrukte?
't Geen zij dan slierp.

Terwijl de herders bij de kooi
de zachte kudde telden
en lange schaduwen het vee
(en 't tellend herdervolkje mee)
door 't ledig veld verzelden,
   telt Feith ook mee!

Trad Jan, haar oude huisknecht, aan,
en stoorde een poos haar rouwe:
'Een vrome pellegrim is daar!
Daar, zeg ik u, ge weet wel *waar*?
die vraagt naar u, jonkvrouwe!
   Gij weet wel waar.

De nacht zinkt neer: hij zoekt verblijf.'
'Ga, doe hem niets ontbreken.'
'Neen, jonkvrouw! neen, hij vraagt naar u,
(Wat houdt gij u vanavond schuw?)
Hij moet u zelve spreken.
   Hoe thans zo schuw?'

'Ach vraag wat hij van mij begeert,
van waar hij is getogen.'
'Hij komt van over de Jordaan
hier naar de Ridderstraat gegaan.
Hem ziet de droes uit de ogen.
   Wil zelf maar gaan.'

Meer spreekt hij niet: meer hoort ze niet:
zij is reeds enkel leven;
haar voeten raken nauw de grond -
(en 't witte schuim loopt bij haar mond)
zij schijnt naar 't slot te zweven.
   Was 't wel haar mond?

Zie daar de brug. - Waar is de man?
Waar is hij toch gebleven? -
‘Gij komt dan van Jeruzalem -
He, He! Kuch, Kuch! En nog eens, *Hem!*
Is Alrik nog in 't leven?
Vast kent gij hem.’

‘Hij leeft nog, zo het leven heet,
van 't noodlot aangegrepen,
een aanzijn, eenzaam als de dood,
(en zonder meisje op de schoot)
de wereld door te slepen.
Dat 'snet als dood!’

‘Hoe! heeft mijn ridder dan de faam
niet met zijn roem beladen?’
‘Het bloed van menig Saraceen
(Potsthausent kanstu das verstehn!)
ruist heinde en ver zijn daden.
En hem meteen.’

‘Maar, pelgrim! waarom dan getreurd?
De eer kon hem staag bekoren!’
‘Wat baat hem zege en lauwerkroon?
(daar is hij 't raar al van gewoon)
Hij derft zijn uitverkoren!
Wat zeit een kroon?’

‘Zo nog haar flauwste beeltenis
hem daar voor de ogen wemelt -
Ach! waarom dan niet weergekeerd
en (eer de mot hem heeft verteerd)
in hare arm gehemeld?
En daar verteerd?’

‘Hij vreest, de droeve vreest, jonkvrouw!
dat gij hem zult verachten;
een lang en mateloos gedouw
(o bloed! wat deed hij in de kou!)
ontstal hem jeugd en krachten.
   O dat gedouw!

Zijn ... zonk loodrecht met het hoofd,
zijn blos is heengevlogen,
hij draagt een ruige baard als ik
(een rechte vuile smousensik)
en gaat naar 't graf gebogen.
   Net zo als ik.’

‘Hoe zeer het leed hem krommen mocht,
hoe ruig zijn baard moog wezen,
hij blijft, veroud, gekromd, gebaard,
('k ben voor wat ruigte niet vervaard)
mijn enigste uitgelezen!
   'k Mag wel een baard!’

‘De liefde aast op bevalligheid;
zijn aanblik zou haar weren.’
‘Ik min de parel, niet de schulp;
(hij was altijd zo goed van gulp!)
en zou dat zo verkeren? -
   'k Schenk u de schulp.’

‘De ziel is niet verkeerd, o neen!
maar kan een rif u strelen?’
‘Och, of hem alles ook ontzonk,
ik wist zijn uitgedroogde schonk,
nog wel van smart te helen!
   Schoon 't hem ontzonk.’

‘O zoete, lieve Aspasia!
gij eindigt al zijn rouwe...
Herken uw Alrik in uw arm.
(Hij heeft u lief tot in zijn darm)
Hij leeft voor u, getrouwe!
    Tot in zijn darm.’

‘Ach, Alrik! Alrik! - kan het zijn?’
‘O voel of het kan wezen!’
‘Ja Alrik, Alrik, 't moet zo zijn!
(Ik heb dat voelen al te fijn)
Mijn twijfel is genezen.
    'k Heb dat zo fijn.’

Nu kon aan 't volgestroomd gevoel
geen klankje meer ontglippen,
dan 't bonzen van één zalig hart
(met nog iets, dat gezwegen werd)
en 't murmlen van vier lippen.
    Tezaam één hart.

De stille nacht werd dageraad:
de wind alleen bleef slapen.
Haar treurig Slot... Eén ogenblik
bracht Spaasje wonder in haar schik
en Alrik was herschapen
    in 't ogenblik.

De landstreek was een paradijs,
de zalen lustpriëlen,
en 't vooglenheer scheen in het rond
(op deze late avondstond)
het uilenlied te kwelen.
    Dit ging in 't rond.

Heel 't huisgezin was louter vreugd
die aller hart vervulde.
Elk liep, elk draafde, elk juichte in 't rond,
en zong: '*Hier heeft mij Rozemond*
bescheiden' dat het brulde.
Alweer in 't rond.

Het paar trad samen, hand aan hand,
trap op, trap op, naar binnen
trap op, trap op, en arm in arm
om fluks (in 't bedje zacht en warm)
kleine riddertjes te winnen.
Zo zacht als warm.

Slotzang
In nieuwer tijd in Nederland
een goelijk keesken leefde,
dat al de keeskens van het land
in Rijmerij naar de oude trant
het onderst boven streefde.
Wie was die kwant?
't Was onze klant.

Hij schatte zijn romance dood,
in deze trant geschreven:
neen, beste Feith, dat is niet waar.
Al was zij ook nog eens zo naar,
wij zullen haar doen leven.

Rhijnvis Feith
Colma
Romance[aant.]

In 't eenzame hutje
sleet Colma bij winter
de slepende nacht.
De noodstormen huilden,
de springvloeden gierden,
en 't ijs loeide in 't rond.

Een dwarrelend lampje
verspreidde aan de kleiwand
een nevelig licht;
gelijk bij de doden,
de statige doden,
de lijklampen doen.

Daar zat zij en treurde,
zo eenzaam, zo ledig,
zich 't harte vanéén.
Wat baat haar de morgen?
Zij ziet bij zijn purper
haar minnaar toch niet!

Langs bergen en dalen
was Edwin getogen
de vijand te keer,
en 't zieltje van 't meisje
was met hem gevlogen
en zweefde om hem heen.

Ach, hemel! het lamplicht
wordt blauw voor haar ogen,
en kraakt in de pijpen -
tegen haar over
aanschouwt ze de minnaar,
de énige man!

Maar niet met die wangen
daar rozen bij kwijnden,
die lach in de mond
die 't al om zich henen
herschiep in een Eden
van stromend genot.

Hologig en spraakloos,
met benige kaken,
en lippen van lood
stond Edwin daar voor haar,
vol rimpels en pramen,
gevoelloos en stijf.

Genoeg, 't scheen de minnaar
die ze eenmaal beminde
om 't eeuwig te doen;
een hut en zijn schaduw
verzwelgt in haar harte
een troon zonder hem!

Voor alles verloren,
half dronken van blijdschap,
van teerheid en min,
ontsluit ze haar armen;
maar Edwin bleef roerloos
en ijlde er niet in.

Met zwellende boezem,
door 't popelend harte
aan 't golven gebracht,
vliegt ze om hem te omvatten
de hut wordt haar hemel,
de middernacht dag!

Zij grijpt - Daar verdwijnt hij
Zij ziet slechts een nevel
en bloed op de steen -
Zij kent heel haar noodlot,
grijpt bevend naar 't lampje;
maar 't brandde niet meer!

Door ijzing bevangen,
van weedom en smarte
gevoelloos en stom,
zoekt ze aaklig in 't donker,
schoorvoetend en tastend,
de strodeur der hut.

Ze ontsluit ze, stuiptrekkend,
en ijlt door de heide
in 't holle des nachts.
De noodstormen huilden,
de springvloeden loeiden.
Zij hoort het niet meer!

Zij stuit aan de heuvel,
de vochtige heuvel,
daar, diep in de grond,
't gebeente vermolmde,
het dierbaar gebeente
van heel haar geslacht.

Hier zinkt ze op het aardrijk,
gevoelt zich nog eenmaal,
en troetelt het graf. -
Haar lippen verbleekten,
haar ogen verstijfden
en 't roosje brak af.

R. Feith
Het kasteel in het Zwartdal[aant.]

Wanneer men langs het Zwartdal trekt,
vertoont zich in de wolken
de bouwval van een oud kasteel,
weleer de schrik der volken.
De weg gaat langs rotsen en afgrond omhoog.
Het schemert van verre de pelgrim in 't oog.

Een maagd, in 't hagelwit gekleed,
treedt 's nachts uit een der zalen
en zweeft de grijze muren rond
en staart op berg en dalen.
De middernacht zinkt op het slot - zij verschijnt;
de morgen verrijst aan de kim-zij verdwijnt.

Hier woonde met zijn woeste schaar,
schier duizend jaar geleden
een ridder zonder eer of trouw,
en ruw en woest van zeden.
Hij plunderde wat er verscheen in het rond,
en roofde de vrouwen, en schond ze op zijn grond.

Eens d'avond voor Sint-Julfusdag,
toog, zonder erg te schromen,
een drom van kooplien langs het slot,
met goud teruggekomen.
Hij ziet ze, daalt neder, verschuilt zich, valt uit,
en werpt hen ter aarde en ontrooft hun de buit.

Daar treft een jongeling zijn oog
door dapperheid in 't strijden.
Hij zag hem vechten als een leeuw
en geen gevaar vermijden.
Hij mist een der zijnen, deez' schonk hem het lot:
men bindt hem, men sleept hem, men brengt hem op 't slot.

Zijn oog schiet bliksems in het rond
en dreigt nog, schoon veroverd.
Hij treedt in 't slot - en ijlings staat
hij aan de grond getoverd.
Een meisje, zo schoon dat ze een engel schier tart,
verwint met een blik van hare ogen zijn hart.

Hij staart haar aan, vergeet zijn stand
en alles wat hem griefde.
Zijn wereld is dit roversslot,
zijn zaligheid haar liefde;
en wat geen foltring vermocht had op aard,
was hier voor een blik van een meisje bewaard.

Hij wordt, gedwee gelijk een lam,
als strijdknaap aangeschreven,
Wat zegt hem rang? wat zegt hem staat?
Hij zal bij Berta leven!
Haar ziet hij, haar hoort hij, haar voelt hij alleen;
met haar wordt tot hemel de hel om hem heen.

De lieve Berta, 't schone kind
dat Robbert kon behagen,
was ridder Godards enig kroost
maar sleet in rouw haar dagen.
Haar edele moeder, na eindloos geween,
bezweek in haar armen, en liet haar alleen.

Sinds was haar eigen edel hart
haar op dit slot ten hoeder.
Zij was in schoonheid en in deugd
de beeltnis van haar moeder.
Zij hoorde nog altijd haar lessen en raad,
zag steeds nog haar voorbeeld, en rilde van 't kwaad.

Ach! Vreeslijk leed haar zachte ziel
bij 't razen en bij 't vloeken!
Haar zoetste vermaak was de eenzaamheid,
een harp, en weinig boeken.
Zij bloeide als 't viooltje in een dorre woestijn.
Geen hart in een klooster kon zuiverder zijn.

Daar stond op eens een jongeling
vol onschuld, voor haar ogen.
Men las een hart in 't vonklend oog,
dat nimmer had bedrogen.
Hij zag haar zo teder, zo trouwelijk aan.
Wie kon aan die ogen vol liefde, weerstaan?

Nu was haar 't eenzaam woest kasteel
een lusthof vol van weelde
en Robbert had, aan hare zij
geen wens meer die hem streelde.
Hun harten, door liefde versmolten tot één,
vervulden 't heelal zich - 't was al hun gemeen!

Zij voelden geen verloop van tijd,
schoon week en maand verdwenen,
maar leefden in vergetelheid
van alles om zich henen;
of 't raasde in het rond, of 't rumoer hen verliet,
de zaalgen, zij hoorden, zij merkten het niet!

Alleen als Robbert met de schaar
zich tot een tocht moest schikken,
zat Berta eenzaam, treurig daar
en telde de ogenblikken.
Dan vloog zij naar boven, dan weer naar beneen,
maar vond, waar zij dwaalde, zich vreeslijk alleen.

In 't eind klom ze op de torentrans;
met siddren en met grouwen,
om spoediger van elke kant
haar zaligheid te aanschouwen.
Daar riep zij mistroostig: ‘Ach! Robbert, keer dra!’ -
En de echo der rotsen klonk: ‘Robbert!’ haar na.

Eens, dat men veilig 't loerend oog
des spieders dacht te ontglippen,
hing Robbert aan zijn Berta's borst,
en hemelde op haar lippen.
Zij staamren, zij zwijgen, zij aadmen schier niet.
De liefde hergeeft wat de liefde geniet.

Daar springt opeens de zaaldeur op,
al dondrend losgevlogen,
en Godard staat op 't onverwachts
schuimbekkend voor hun ogen.
Hij stampvoet, de woede beklemt hem de mond,
zijn vuist knelt een ponjaard en bliksemt in 't rond.

‘Rampzaalgen!’ (barst hij eenklaps uit)
‘Gij durft mijn wraak trotseren? -
Gij, snoodaard, die geen ridder zijt!
Gij durft mijn bloed onteren?’
En eer nog de schrik hen hergeeft aan de smart,
doorboort reeds de ponjaard des jonglings hart.

Hij zinkt aan Berta's voeten neer,
nog 't oog op haar geslagen. -
Daar rukt een deel der strijders aan
om 't lichaam weg te dragen.
‘Grijpt,’ brult hij, ‘en werpt hem, ten zoen van mijne eer,
van 't hoogste der rots in de afgrond terneer!’

De halfontzielde Berta voelt
van schrik zich schier verzwolgen;
werktuiglijk dwingt haar angst en smart
het dierbaar lijk te volgen.
Daar ploft het op eens in den afgrond... zij staart,
en voelt zich verlaten van hemel en aard.

‘Ach, moeder!’ jammert ze eindlijk uit,
‘ach, waarom mij begeven?
Gij liet mij in een moordergroef
tot foltering het leven!
Ach, moeder! Ach, moeder! Mijn noodlot is straf!
Ontsluit mij uwe armen, ontsluit mij uw graf!’

Zo smeekt ze, en 't klamme zweet des doods
bedauwt haar bleke wangen.
Haar knieën wagglen - zij zinkt neer,
en voelt geen nood meer prangen.
Zij lispelt nog eenmaal: ‘Toef, Robbert! ik kom!’
En 't oog is gesloten, de lippen zijn stom.

De woeste Godard staart haar aan,
maar koel en zonder smarte.
Haar aanblik was hem steeds verwijt
en vaak een priem in 't harte.
Wat zegt hem de puikroos, door 't onweer geveld?
Hij juicht, dat geen breidel zijn snoodheid meer knelt.

Sinds scheen op 't eenstemmig slot
bij 't vloeken, razen, tieren,
en 't maatloos zwelgen van de wijn,
een eeuwig feest te vieren.
Men waande zich veilig, men waande zich vrij,
en reeds was de richter en 't wraakzwaard nabij!

Op eens, toen nauw de late nacht
de dronkenen omhulde,
en reeds een flauwe morgenstraal
de lage kim verguldde,
daar raast het langs 't rotspad, daar naakt al het meer;
daar dondren de rotsen, daar klikklakt geweer.

De schrik verdrijft opeens hun slaap
en doodverft hun de wangen.
Zij suizebollen in het rond,
van angst en vrees bevangen:
elk grijpt naar zijn wapen; maar waar hij ook hoort,
het dreunt er van 't beuken op wallen en poort.

Daar ploft alree een muur ter neer,
en strijders dringen binnen.
Vergeefs vecht Godard als een leeuw:
zijn moed kan niets verwinnen;
de vijand vermindert in aantal toch niet
en alles valt neder wat wederstand biedt.

Nu zinkt opeens zijn moed; hij wijkt;
zijn makkers zijn verslagen.
Zij liggen roerloos om hem heen;
wat zou zijn hoop nog schragen?
Hij vlucht, maar te spade, want waar hij zich wendt,
men volgt, men dringt hem, men grijpt hem in 't end.

Daar vliegt op eens een grijsaard toe,
door wanhoop aangedreven:
'Waar is, o booswicht!' gilt hij uit,
'Waar is mijn zoon gebleven?
Geef, geef mij, o schender van trouw en van eer!
Het leven, mijn Robbert, mijn enige, weer!'

De trotse Godard zwijgt een poos,
maar voelt zijn moed straks keren
en antwoordt stout: 'Hij is niet meer;
hij dorst mijn bloed onteren.
Ik zag het, en gaf hem het loon van zijn trots -
hij rust bij de doon, aan de voet van de rots.'

'Ha, moorder' (barst de grijsaard uit)
'op wiens gezicht ik gruwe!
De deugd veradelde zijn bloed,
het misdrijf schandvlekt 't uwe!...'
Zo zegt hij, en nauw is dit woord uit zijn mond,
of Godard ligt dood aan zijn voet op de grond.

Straks daalt men in de afgrond neer
met ladders en flambouwen;
maar niemand, hoe men speurde en zocht,
mocht Robberts lijk aanschouwen.
Men vond er wel schedels en beendren dooréén,
maar niets had met Robbert van verre iets gemeen.

Nu trekt men 't slot van nieuws weer in,
doorsnuffelt alle hoeken,
en gaat, nu boven, dan beneen,
trap op, trap af, aan 't zoeken.
Men gaart er, men pakt er, geeft ieder zijn deel,
daalt neer van de rots, en verlaat het kasteel.

Sinds staat het woest en eenzaam daar.
Geen mens bewoonde 't weder.
De trotse toren zonk in puin
voor 't woen der eeuwen neder.
Eerlang keek de vos uit de reet van een muur
en huilden er de uilen in 't nachtelijk uur.

Maar als de maan de rots beschijnt,
zweeft Berta langs haar hoeken
en werpt een treurig oog in 't rond
en blijft haar Robbert zoeken.
De reiziger ziet haar, wijkt siddrend ter zij,
en wijdt haar een traan, en trekt treurig voorbij.

Jacobus Bellamy
Roosje
Een vertelling[aant.]

Daar was, in Zeeland, eens een man,
hij had een aardig kind,
een meisje, dat van iedereen
om 't zeerste werd bemind.

De man, gelijk men denken kan,
was groots op zulk een schat;

temeer daar hij zijn lieve vrouw
daar bij verloren had.

Wat nam hij Roosje menigmaal
al zuchtende in zijn arm
en kuste met een tranend oog
haar rode kaakjes warm!

Dan zei die tedere, goede man:
‘Gij hebt geen moeder meer!’
‘Ja wel!’ zei dan het zoete kind,
‘bij onze lieve Heer!

Dit hebt gij immers zelf gezegd?
Maar, waarom ging zij heen?
Zij had mij niet zo lief als gij,
want zij liet ons alleen!’

De vader sprak geen enkel woord
maar kuste 't kleine wicht;
en onder 't kussen dekte een stroom
van tranen zijn gezicht.

Dit meisje werd wel schielijk groot;
zij was de roem der stad;
geen vader die haar voor zijn zoon
niet reeds gekozen had!

Wat was dat lieve meisje schoon!
Wat had ze een nette leest!
Wat was zij aardig en beleefd,
zo deugdzaam, zo vol geest!

Zo vriendlijk als de schone maan
als ze opkomt uit de zee
en op de blanke duinen schijnt,
zo vriendlijk was ze mee!

Haar lieflijke ogen waren bruin;
niet vurig - kwijnend, zacht.
Haar lachje was als 't morgenrood
dat aan de kimmen lacht.

Wanneer zij met de Zeeuwse jeugd
een luchtje schepte aan 't strand,
dan las ze op elke tred haar naam
geschreven in het zand.

Geen jongeling die niet voor haar
met eerbied was bezield,
haar niet voor de allerschoonste bloem
der Zeeuwse meisjes hield!

Daar leeft, in Zeeland, in het strand
een kleine ronde vis,
die voor der Zeeuwen kiese smaak
een lekker voedsel is.

Des zomers, als de zuidenwind
langs kleine golfjes speelt,
en vriendlijk 't gloeiende gelaat
des nijvren landmans streelt,

Dan gaat de jeugd met spade en ploeg
naar 't brede, vlakke strand;
en ploegt dan, vol van vrolijkheid
het dorre, natte strand;

Dan grijpt, in de opgeploegde voor,
een rappe hand de vis
en dikwijls is de vlugste hand
te traag, bij deze vis!

Intussen speelt en stoeit de jeugd
en fladdert door het nat
dat, schuimend, met een groot gedruis,
in mond en ogen spat.

De jongling grijpt een meisje op
en draagt haar mee in zee;
het meisje roept en wringt: - vergeefs!
hij draagt haar mee in zee.

't Was eens een schone zomerdag
en 't puikje van de jeugd
ging naar het strand met spade en ploeg
en voelde niets, dan vreugd.

Het lieve Roosje was er bij;
en ieder jongeling
vergat de ploeg - vergat de vis
als ze aan zijn zijde ging.

Een jongling die haar 't meest beviel,
bleef immer aan haar zij;
hij zei aan Roosje menigmaal
de zoetste kozerij.

Nu drukte hij eens haar zachte hand,
daar hij een kusje steelt
en met de lokjes om haar hals,
haar bruine lokjes, speelt.

Het meisje wringt zich los, en zegt:
‘Gij stouterd, daar gij zijt!
Plaag nu ook de andre meisjes wat!
Gij plaagt ook mij altijd!

Ai! ga naar de andre meisjes heen!
En laat mij nu met vree!...’
‘Zo gij mij nu geen kusje geeft -
dan draag ik u in zee!’

Zo spreekt de jongling, en zij vlucht;
zij vlucht, al lachend, heen.
Hij volgt haar na en slaat zijn arm
al lachende, om haar heen.

Nu roept en schatert al de jeugd:
‘Draag Roosje nu in zee!’
Hij grijpt haar ijlings van de grond
en loopt met haar in zee.

De sterke jongling kust de last
die hij zo gretig torst,
en klemt het allerliefste kind
nog vaster aan zijn borst.

Het meisje roept en bidt vergeefs;
hij gaat, al fladdrend, voort.
Het water spat, en klotst, en bruist,
dat hij haar nauwlijks hoort.

In 't eind was hij zo ver gegaan
dat ieder een, aan 't strand,
vol vreze en schrik, gedurig riep:
‘Genoeg! keer weer naar 't strand!’

Opeens, daar hij terugge keert,
staat hij vertwijfeld stil;
‘Help Roosje!’ roept hij, ‘grote God!’
En Roosje geeft een gil!

‘Mijn vrienden! help mij! ach! ik zink
hier in een draaikolk, neer!’
Het meisje grijpt hem om de hals
en zinkt, met hem, ter neer!

Zij zinkt, en draait, voor 't laatst, haar hoofd
stilzwijgend naar het strand -
doch was, in 't eigen ogenblik
verzwolgen in het zand!

Daar stond de jeugd, gelijk versteend;
geen mens die zuchtte of sprak;
tot eindlijk uit eens ieders oog
een stroom van tranen brak.

‘Mijn God! is 't waar! Is Roosje dood? -
Ligt Roosje daar in zee?’
Zo gilt en klaagt een iedereen.
De duinen gillen mee!

Wel schielijk werd dit droef geval
verkondigd in de stad;
geen mens, hoe nors, hoe hard hij waar,
die niet verslagen zat.

De jeugd ging, zwijgend, van het strand,
en zag gedurig om:
een ieders hart was vol gevoel -
maar ieders tong was stom!

De maan klom stil en statig op
en scheen op 't aaklig graf
waarin het lieve, jonge paar
het laatste zuchtje gaf.

De wind stak hevig op uit zee;
de golven beukten 't strand.
En schielijk was de droeve maar
verspreid door 't ganse land.

Sebald Fulco Rau
Ewald en Elize
Romance[aant.]

De maan blonk reeds met flauwe glans
in Bronsteins hoogste zaal,
en op der vadren bruin gelaat
lag nu een bleke straal.

Toen ridder Ewald, droef te moe,
nog dwaalde door het woud,
dan Bronstein, van de top des bergs,
beneden zich beschouwt.

De ridder volgt zijn pad, en drijft
zijn ros gestaag omhoog.
In 't eind ontdekt de stille maan
een toren aan zijn oog.

Nu grijpt hij moed. - De klepper briest
en ridder Ewald lacht.
Maar, daar hij Bronsteins slot genaakt,
hoort hij een droeve klacht.

Hij luistert... welk een englenstem!
zoekt met een gretig oog,
en, aan het hoogste venster, valt
een jonkvrouw hem in 't oog.

‘Ach God! Wat heb ik u misdaan!
Mijn vader haat zijn kind!
Ook gij verhoort mijn klachten niet!
Ben ik niet ook uw kind?

Hebt gij mijn moeder niet gehoord
toen zij, voor 't laatst, u bad?
Zij bad voor mij - Ik kuste haar,
haar wangen waren nat.

Ach, moeder! ach! Waar vlood gij heen
wanneer gij mij verliet?
Gij stierf getroost, en ging naar God
die nimmer u verstiet!

Daar leeft gij nu omhoog, bij God,
maar denkt niet om uw kind!
Ach, zo gij wist wat droevig lot
Elizes hart verslindt!

Mijn ridder, ach! hij was zo goed!
Mijn Ewald is vermoord!
Mijn vader sloot mij dreigend op.
Ach, had hij mij vermoord!...’

‘Mijn God! - Elize! Is dit uw stem?...
Zie neder! Ik ben hier!
Zo waar uw Ewald ridder is,
verlos ik u van hier!’

‘Mijn Ewald! Ach! Ik sterf vari vreugd!
God zij gedankt! Gij leeft!
Vlied ijlings, wijl mijn vader slaapt.
Ik ben voldaan! Gij leeft! -’

‘Ik vlieden?... Zo ik u verlaat,
verlaat mij God in nood!
Wat is mijn leven zonder u?
Veel erger dan de dood! -

Maar zo ge uzelve en Ewald mint,
Elize, toef dan niet!
Spring uit het venster, in mijn arm!
En eindig ons verdriet!’

‘Ach Ewald! ziet ge aan 't venster niet
deez' ijzren tralies staan?
Nauw dring ik 't buigend hoofd erdoor
om 't oog op u te slaan.’

‘Geen nood! ik red u echter uit!
Maar sluimert uw cipier? -
'k Vermoord hem, sluit uw kerker op,
en red u zo van hier.’

‘Helaas, vergeefs is moed en kracht
bij vader en bij God!
Vier poorten, zwaar gegrendeld, staan
aan d'ingang van het slot.

Des nachts bewaakt een sterke wacht
de deur van elke poort!
Ach Ewald! ach! ik vrees!... zo maar
ons niemand heeft gehoord!

Maar Ewald! had ik moeds genoeg,
misschien wist ik nog raad!'
'O ja! de liefde geve u moed!
Zij gaf aan u die raad!'

'Mijn vader staat mij dikwijls toe
te wand'len over 't veld
en 's ochtends ga ik somtijds uit,
van ene vrouw verzeld.

Zo ras de zon het slot beschijnt,
wek ik mijn leidster op
om met haar 't morgenrood te zien
ginds op een groene top.

Niet ver van hier, ter rechter hand,
ligt een verlaten hut;
hier voer ik morgen haar voorbij:
verwijl ons bij die hut!

En dan ontvlucht ik, in uw arm,
mijns vaders dwinglandij!
Vergeef mij, God! dat ik ontvlucht!
En sta Elize bij.'

De jonkvrouw werpt een lieve kus
haar trouwe ridder toe.
En Ewald wenst haar goede nacht,
verlaat haar blij te moe.

De flauwe straal der zon bescheen
de toppen van het bos,
toen Ewald, vol van liefde en moed,
steeg op zijn moedig ros.

Hij rijdt dwars door het dik geboomt
om Bronsteins wal te ontgaan.
In 't eind, daar hij de hut ontdekt,
blijft hij verlangend staan.

Hij wacht vergeefs, drie uren lang,
dat zijn Elize koomt.
Hoe vaak bedriegt hem 't schichtig wild
of 't ruisen van 't geboomt!

Op 't laatst roept hij wanhopend uit:
‘Onze aanslag is gehoord!
Maar mijn Elize moet gered!
En die mij dwingt, vermoord!’

Dus rijdt hij driftig naar het slot
en vindt aan de eerste poort
acht knapen, zwaar bewapend, staan,
maar rijdt kloekmoedig voort.

Een hunner houdt zijn klepper vast.
‘Vermeet'le! laat me los!
Denk dat ik ridder Ewald ben!
Heb eerbied voor mijn ros!

Waar is Elize?’ - Vol van schrik
buigt zich de knaap, en zwijgt.
‘Wie is 't,’ roept fluks een andre stem
‘die hier mijn knapen dreigt?’

De ridder ziet, dicht aan de poort
de graaf van Bronstein staan.
‘Zeg, monster, waar uw dochter is?
of 't is met u gedaan.’

‘Ben ik Elizes vader niet?
ontzie deez' grijze kop!
of nimmer ziet ge Elize weer,
'k sluit haar voor eeuwig op.

Maar, zo ge mij geduldig volgt,
voer ik u, waar zij is.’
‘Ach graaf - ik volg u overal
waar mijne jonkvrouw is!’

De graaf gaat voor, de ridder volgt,
de wacht treedt achteraan
en sluit drie poorten op en toe;
hier blijft graaf Bronstein staan.

‘Mijn knapen, steek twee fakk'len op!
Stijg Ewald, van uw paard,
en volg, indien ge ridder zijt,
mij zwijgend en bedaard.’

De ridder volgt met stoute tred
langs een gekromde gang;
een hoge muur aan elke kant
verduisterde de gang.

De gang wordt enger, komt op 't laatste
op ene toren uit.
De ridder staart op de oude poort,
wijl Bronstein hem ontsluit.

Zwaar krakend doet de deur zich op
en toont een diepe nacht.
Een knaap treedt met een fakkel voor.
De deur sluit na de wacht.

Zij dalen langs een stenen trap
in een verwelfde gang,
't geruis van elke voetstap rolt
weerklinkend door de gang.

De ridder zwijgt, en volgt de graaf
langs kronkelende paan.
In 't eind verwint de drift zijn hart,
hij blijft besloten staan.

Hij spreekt - zijn uitgetogen kling
blinkt bij het fakkellicht.
‘Is dit een kerker, of een graf?
Zeg waar Elize ligt!

'k Bezweer u, graaf, bij God die leeft!
Toon mij Elizes graf!
'k Sterf dan getroost. Maar zo ge draalt
slacht ik u op haar graf.’

De graaf lacht woedend, geeft een wenk,
de knapen doven 't licht.
‘Zoek nu voor eeuwig in die nacht
waar uwe Elize ligt!’

De ridder schrikt, de graaf verdwijnt
door een geheime poort.
Bedrogen door de weerklank, loopt
de ridder dwalend voort.

‘Elize! Elize! - zijt ge hier?
Zo kom! en sterf met mij!’
Hij luistert... het gewelf weergalmt
en antwoordt: ‘sterf met mij!’

‘O God! 'k begeer het leven niet!
Maar matig uwe straf!
En, zo hier mijn Elize ligt,
Zo voer mij bij haar graf!’

Vergeefs! - -Hij werpt zich op de grond
en vindt geen troost noch heul.
‘God!’ roept hij, ‘ik aanbid uw hand,
maar straf Elizes beul!’

De ridder zwijgt, en wacht de dood
en alles zwijgt met hem. -
Op eens, na een geruime poos,
hoort hij van ver een stem.

Hij richt zich op, en hoort zijn naam.
Van verre blinkt een licht...
Het nadert... ‘Ridder! zijt ge hier?
zo volg me, en zie het licht!’

De ridder trekt zijn zwaard, en roept:
‘Onzaalge, wie ge zijt,
die eens begraav'nen schim vervolgt,
kom hier! - ik ben bereid!

Of ga! en zeg aan de tiran
dat ik zijn woen veracht!
Maar dat hem Ewald voor de troon
van zijnen God, verwacht!’

Nu treedt, met ongedekte kruin,
een oude knaap nabij. -
‘Ach ridder! zie deez' grijze kop,
en wreek u niet op mij!

De graaf werd schielijk ziek, en sterft,
de jonkvrouw bidt voor hem,
hij vreest de dood, en schreit, en roept,
om u, met zwakke stem.'

De ridder kent de knaap. 'Hebt gij
graaf Bronstein niet verzeld
toen ik, Elize en God ter eer,
heb ridder Frank geveld?'

De knaap zegt: 'Ja! ik ben 't. De graaf
was woedend om zijn dood.
Elize moest naar Bronstein toe;
zij meende, gij waart dood.

Hij dacht u hier te smoren, maar
God heeft het hem belet.
Hij viel straks spraakloos neer... Maar kom,
volg mij, gij zijt gered!'

De ridder volgt, en ziet welhaast
de poort, die open staat.
Hij siddert bij 't gezicht, en groet
de nieuwe dageraad.

Nu voert de knaap hem op het slot
in een verheven zaal.
Der oude graven beeltnis siert
de wand, met stijve praal.

Hier ligt de graaf. - Elize zelf
knielt bij zijn ledikant.
Hij ziet de ridder, wenkt, en roept
met uitgestrekte hand:

‘Kom hier, mijn zoon! vervloek mij niet!
Ik sterf, en heb berouw.
Bid God voor mij! Vergeet uw leed!
Elize zij uw vrouw!’

Elize bloost. - De ridder schreit
en werpt zich naast haar neer.
De graaf voegt beider handen saam
en wil..., maar kan niet meer!

Elize valt in Ewalds arm,
daar 't rood haar wang verlaat.
Hij drukt haar aan zijn hart, en kust
haar roosjes op 't gelaat.

Willem Bilderdijk
De vloek[aant.]

Treedt toe en leent aandachtige oren
aan dit mijn dicht,
en leert, wat onbedachte toorn
al jammer sticht!
Niet ver van hier, in onze dagen,
viel 't onheil voor;
men hoort het nog met schrik gewagen
heel Brabant door.

O moeders! o verbiedt uw spruiten
het minnen niet.
Gij wekt uzelf, om dit te stuiten,
onnut verdriet.
Hier baat noch bidden noch vermanen
noch harde dwang:

de lieve hartjes storten tranen
maar gaan hun gang.

Zegt alle boosheid van de mannen,
zoveel gij wilt;
hen uit een meisjeshart te bannen
is vlijt verspild.
De liefjes weten 't in den stille;
en, stil of luid,
het gaat u allen als Sibille:
men lacht u uit.

Sibille was de vrome tante
van Margareet:
een statige collegiante
in 't weeuwenkleed.
Het mutsje stond haar zeer bescheiden;
maar als zij keef
dan wisten drommel, nicht, en meiden
niet waar men bleef.

Margareta had pas zestien jaren,
was schoon en teer,
haar gitbruin oog en zwarte haren
beloofden meer.
Haar warme lonk bij gloeiende wangen
deed buiten dat
de jonge heertjes om haar hangen
waarheen zij trad.

Haar hart nochtans, hoe heet en woelig,
was rein en schoon,
en slechts voor Hildebrand gevoelig,
haar buurmans zoon.

Vaak spraken zich de twee gelieven
bij lichte maan,
in 't uur der minnaars en der dieven,
door 't venster aan.

De borst, schoon nieuw in minnehandel,
wordt ras een held,
en brengt haar menig kraakamandel
van vaders geld.
Hij koopt haar een katoenen jakje;
en, week aan week,
steekt hij zijn lege hand in 't zakje
bij d'avondpreek.

De tante, listig en doorslepen,
bemerkt het haast.
En heeft het nauwlijks half begrepen,
of vloekt en raast.
Het schaap doet nietwes naar behoren,
maar wordt verbluft;
zij heeft de zinnen gans verloren
en peinst en suft.

Indien zij naait, de draden breken
als enkel vlas:
in 't breien vallen al de steken
of 't kortswijl was.
De kervel wordt niet goed verlezen,
't gebak is test,
de soep schijnt voor de gal te wezen,
en zo de rest.

‘Kind!’ zegt haar tante heel koelzinnig,
‘'t Kan zo niet gaan!

Gij weet, mijn hart bemint u innig.
Wat schort er aan?
Gij zijt verliefd. - Nu! geen verbloemen!
Hoe heet de kwant?'
'Och, tante! Zo ik hem moet noemen,
't Is Hildebrand.'

'Hoe!' (riep zij aanstonds, vol van woede)
'Is dat de zaak?
En zonder dat ik iets vermoedde!
Dat schreeuwt om wraak.
Foei, kleuter! Dus mijn huis te onteren,
gij, vuile teef!
Ik zal die stoutheid u verleren,
Zo waar ik leef!

Geen woord meer zult gij met hem spreken
van deze stond!
En (hier begon zij los te breken
met volle mond).
En hebt ge verder zulke knepen,
gij onverlaat!
De duivel zal u met zich slepen!
Maak daarop staat!'

Het arme meisje beeft van 't schrikken
en maakt een kruis;
en sluipt, maar zonder iets te kikken,
in 's buurmans huis.
Uit moedwil niet, of wederstreven,
vooral niet! Neen!
Maar om hem d'afscheidsgroet te geven
ging zij er heen.

Fluks ijlt ze om zich te bed te leggen
te juister tijd.
Men hoort haar de avondbede zeggen
met dubbele vlijt.
De tante komt haar slaap ontrusten
en snauwt ze aan 't oor:
‘Verslaap uw zedeloze lusten,
Gij duivelssloor!’ -

Maar, 't is geen middernacht geslagen,
en alles stil,
of huis, en bed, en kamer, wagen
van hol gegil.
Een stem schreeuwt ijslijk: ‘Margarete!
Nu moet ge mee.’ -
Bedenk, wie meest van doodsangt zweette
van onze twee!

Met gloeiende ogen, lange tanden
en wijde mond
tast daar een nachtspook langs de wanden
de kamer rond:
het stapt en klotst, tot elks ontzetting,
gelijk een paard;
en rammelt met een lange ketting;
en schudt zijn staart.

Hij kwam, met ijselijk gestommel,
waar tante sliep.
‘Ik ben, ik ben het niet, heer Drommel!’
was 'tgeen zij riep.
‘Ik bid u, ga een weinig verder!
daar slaapt mijn nicht.’ -

De duivel gaat en klotst nog harder,
en grijpt het wicht.

Het meisje, siddrend als een rietje,
schuilt vruchtloos weg.
Geen deken helpt het arme Grietje,
geen overleg.
De duivel vat haar in zijn klauwen
en sleept ze voort:
men hoort op straat de katten mauwen;
van haar, geen woord.

Fluks springt hij, met zijn prooi in de armen,
wie weet waar heen!
De tante jammert uit erbarmen
maar hij verdween.
In 't eind, hij had het huis verlaten,
en alles zweeg.
Nu roept zij, maar het kan niet baten:
het bed is leeg.

Wat blijft ter wereld ooit verborgen,
hoe diep verhuld?
De ganse stad is d'eigen morgen
daarvan vervuld.
‘De duivel’ (zegt men) ‘is gekomen
bij vrouw Sibil,
en heeft de kwezel meegenomen
met boek en bril.’

Maar spoedig bleek de rechte waarheid:
het was Margreet.
Toen gaf het een bedroefde naarheid
en ieder kreet.

Er waren echter jonge schonen
die riepen ras:
‘Men zag wel aan haar rode konen
wat soort ze was.’

Sibil blijft in gedachten steken
om 'tgeen zij dee.
‘De duivel voert op 't eerste spreken
mijn nichtje mee.
Zij werd hem nauwlijks nog gegeven,
of is zijn roof!
Maar toen mijn man nog was in 't leven,
toen was hij doof!’

Dus peinst en mijmert ze alle dagen
haar haren grauw,
en is, in 't naar de duivel jagen
niet meer zo gauw.
Zij noemt de satan boos en grillig
en vuil en wreed!
Voor die hem roepen, niet gewillig,
dan tot hun leed!

Zo brengt zij veertig lange weken
al mijmrend om:
verliest de smaak van kwaad te spreken,
en wordt schier stom.
Zij laat de ganse wereld drijven
en elk in rust;
en somtijds op de meid te kijven,
blijft al haar lust.

Nu komt een heertje haar begroeten,
een vreemde haan!

Die buigt zich statig tot de voeten
en spreekt haar aan:
‘Mevrouw! 't is thans niet op uw vloeken
dat gij mij ziet.
Maar 'k wou u graag tot peet verzoeken:
ontzeg het niet!’

‘Hoe!’ (zegt ze) ‘hoe! Wat wil dat zeggen?
Wat vreemdigheen!’
‘Mevrouw! indien ik 't uit moet leggen,
ik ben tevreen.
Maar 'k bid, bereid u eerst een beetje,
licht dat ge ontroert!
Ik ben - de duivel, die - Margreetje
heeft weggevoerd.

Zij heeft mij hart en hand geschonken,
en thans een kind;
maar daar men paardenhoef noch bonken,
noch staart aan vindt.
Lang hebt gij om uw nicht geleden,
en zonder hoop:
thans wordt gij tot het feest gebeden
van 's jongskens doop.’

't Verrassend vreemde van de ontmoeting
en 't blij bericht
geeft aan de schaking weer verzoeting,
daar 't toch zo ligt.
Zij meesmuilt, legt de handen samen,
en scheidt ze weer:
‘Daar is’ (dus zegt zij) ‘noch betamen,
noch Godsvrucht meer!

Maar echter, 't heeft zo moeten wezen,
dat zie ik klaar.
De hemel zij daar voor geprezen,
dat ik 't ervaar.
Eerst had ge mij haast beet gekregen
in plaats van haar:
O! had ik toen maar stil gezwegen!
ik, malle Saar!'

Nu wist men 't, dat er niets aan faalde,
door 't ganse land:
de duivel, die Margrietje haalde,
was Hildebrand!
'Ja, morgen zal men 't kleintje dopen!
Sibil is peet!'
En alles kwam te samen lopen
van wijd en breed.

De sekse hoorde dit vertellen
en lachte er om!
Maar sommigen met heimlijk kwellen
en bleven stom.
Eén enkle slechts riep zonder smalen,
met gulle mond:
'Och! kwam mij ook zo'n duivel halen!
ik ging terstond.'

Willem Bilderdijk
Graaf Floris de vierde[aant.]

Trompetten en schalmeien
doorklonken hof en wal:
de ridders vloeiden samen
op daavrend feestgeschal.

Van 't overwelfde venster
van Klermonts opperzaal
zag Blanka, de overschone,
de rijke wapenpraal.

Daar lag zij in het venster,
behangen met fluweel,
in 't midden van haar maagden,
gedost in 't aadlijk geel.

Daar stond zij voor het venster
in hemelsblauw gewaad,
gelijk het korenbloempje
in 't rijpend graanbed staat.

Zij droeg een gouden keten
met diamanten boot;
die hing haar van de schouders
en wapperde in haar schoot.

Haar volle boezem zwoegde,
haar nieuwsgier oog vloog rond,
een blos besteeg haar wangen,
een lach haar heuse mond.

Zij zag de fiere ridders,
versierd met zijde en goud;
zij zag hun fiere rossen
op hun berijders stout.

Zij zag die fiere rossen
met Corduaan getoomd,
bekleed met purpren dekken,
met franje rijk omzoomd.

Zij zag de ridders draven
op 't steigerende ros,
het moedig hoofd omwemeld
met struis- en reigerbos.

Zij zag hun wapens blinken,
met kleuren groots bemaald;
hun brede bandelieren
beschilderd met de naald.

Zij zag de wapenschilden,
gedragen rij aan rij,
door rijkgedoste knapen
in 't blinkend eerlivrei.

Zij zag de banderollen
van graaf en koningskind
in duizend bochten golven
en zweven op de wind.

Haar oog begon te glanzen
van schuldeloze vreugd
en dwaalde, vol verrukking,
door al de ridderjeugd.

‘Ach, zeg mij,’ riep zij driftig,
van argwaan ongewis,
‘wie onder al die ridders
de Graaf van Holland is.’

Haar eega hoort haar 't vragen
en ziet haar vorsend aan,
haar mond verbleekt en siddert,
haar hart begint te slaan.

Zij slaat haar ogen neder
en hals en borst wordt rood:
zij voelt haar knieën schudden;
haar leden, koud als lood.

Zij wil, maar kan niet spreken,
en ziet, noch denkt, noch hoort;
noch weet de blik te ontduiken
die door haar boezem boort!

‘Zie’ (sprak hij, grijnzend lachend)
‘in gindse gravenstoet
op 't wapenveld van goude
die liebaard, rood als bloed.

Dat is de graaf van Holland,
die ridder zo volmaakt!
Beschouw hem wel terdege
want weet, zijn stond genaakt.’

Zo spreekt hij en verlaat ze,
en geeft zich naar beneen,
en Blanka glipt een parel
langs wang en boezem heen.

De schone wijkt van 't venster
en zet zich bevend neer:
daar is voor Blanka's ogen
geen feest of schouwpraal meer.

Daar breekt de gouden keten
en schiet haar in de schoot:
de steen verliest zijn luister
en kondigt schrik en dood.

In 't midden van de helden,
op 't briesende genet,
reed Floris blij en moedig
met statelijke tred.

De schildknaap aan zijn zijde
droeg speer en veldbanier
en wit gepluimde hellem
met openstaand vizier.

Zijn helder voorhoofd glansde
van vreugd, van majesteit,
van 't blinkend git der lokken
om 't edel hoofd verspreid.

Zijn treffend oog vereende
in 't hemelschoon gelaat
de heusheid van een ridder,
het vuur van een soldaat.

De glimlach van 't genoegen,
de blos van echte moed,
en de onmiskenbre trekken
van 't Frankisch koningsbloed.

In 't midden van de helden
stak 't prinslijk hoofd zich uit,
gelijk de fiere lelie
bij 't needrig heidekruid.

In 't midden van de helden
scheen al wat om hem vloog
als voor zijn dienst geschapen,
te hangen aan zijn oog.

In 't midden van de helden
hing aller hart hem aan;
en niemand die zich vleide,
met hem gelijk te staan.

Daar reed men naar de poorte
waarboven Blanka zat,
en zag de hof jonk vrouwen
wier rij zij om zich had.

Hij heft het oog naar boven
en biedt de schone stoet
die afziet uit de vensters
de ridderlijke groet.

Hij heft het oog naar boven
en valse Klermonts speer
doorboort hem 't argloos harte
en ploft hem zielloos neer.

Het bloed ontvliedt de wonde,
het licht zijn brekend oog
dat rondziet naar zijn moorder
en wraak vraagt van omhoog.

Een schreeuw gaat op ten hemel
en alles woelt dooreen!
Maar niemand zag de wonde
dan brave Kleef alleen.

Hij grijpt zijn heldendegen,
graaf Floris' vriendschapspand,
en wringt de laffe moorder
dat staal in 't ingewand.

Daar hoort de ontroerde Blanka
de gruwel en zijn straf!
Daar ziet de ontroerde Blanka
op beide lijken af!

Haar knieën knikken samen,
haar bloed en adem stalt;
zij gilt en liet het leven;
en 't zwart toneeldoek valt.

Willem Bilderdijk

Ada[aant.]

Ada vlood langs veld en heiden
met de doodangst in 't gemoed.
Wie zal Ada's tranen drogen?
Wie geleidt haar tere voet?

Van de boord der Vechterweiden
liep zij, zonder duur of rust,
naar de vette Veluwzomen
daar de Waal de velden kust.

Aan de bocht der krommende Amstel
wacht Reinier zijn lieve spruit;
ziet hij met verlangende ogen
naar zijn lieve dochter uit.

Vruchtloos wacht gij, teder vader,
vruchtloos klopt u 't hart van angst,
Ada vliedt uw minnende armen,
Ada spot met uw verlangst.

‘Ada,’ roept de droeve grijsaard;
‘Ada, heel mijn schat alleen!
Laatste sprankel van mijn leven!
Ach! Waar zijt, waar vlood gij heen?’

Vruchtloos! Ada hoort geen wenen,
geen geliefde vaderstem;
Ada zoekt, op woeste heiden,
naar een toevlucht ver van hem.

De ochtend, bij zijn eerste schemer,
had haar eerste vlucht gezien;
de avond zag haar rust verlangen
maar nog even rustloos vlien.

Wind en regen sloeg aan 't huilen,
lucht en hemel stonden naar:
dichtgepakte donderbuien
kruiden krakend op elkaar.

Nu voltooide 't dikste duister
't aaklig van de holle nacht.
Tastend trad zij op de vlakte
door een felle hageljacht.

Thans genaakt zij naarder streken,
trapt op menselijk gebeent;
gaat door onbegraven lijken,
huivrend en van schrik versteend.

Hier, hier had een dolle woede
bij de binnenlandse twist
't bloedig moordtuig opgeheven,
dierbaar mensenbloed verkwist.

Ada spoedt met aaklig rillen
daar haar voet haar nauwlijks draagt:
‘Wee, u, zegt zij, droeve lijken!
Wee, die een van u beklaagt!’

Straks begon het bliksemstralen
dat het aardrijk om haar spleet!
Wie zal Ada's ijzing malen?
Wie de schokken die zij leed?

Wie haar brandende gebeden?
Wie het grievend naberouw
dat zij met verhaaste schreden
vruchteloos ontvlieden wou?

‘Ada, neen, daar valt geen vlieden.
Die zijn ouders liefde vlood,
o die vindt, waarheen hij vliede,
gene toevlucht dan de dood.’

Bevend hoorde zij deze woorden
die het ruisen van de lucht
in haar oren scheen te voeren;
en verstijfde met een zucht.

Bevend hoorde zij 't en verstijfde;
bloed, en stem, en ademstond,
schenen in haar borst bevangen,
opgesloten in haar mond!

Niets meer hoort ze; niets verneemt ze;
duizlend stort zij plotsling neer:
vlammen scheemren voor haar ogen,
nog een gil, en ze is niet meer!

Daar, daar is dat laatste teken
dat de dood van 't leven scheidt.
Neen, het is een diep verzuchten!
't Is een kreet vol gruwzaamheid!

't Oog verheft zich vol verschrikking;
't weidt wanhopig in het rond.
Wat beschouwt ze, grote hemel!
Wat gevoelt ze deze stond!

Raimond, lust van Ada's leven,
die met haar de schapen dreef;
die, naar elders heengeweken,
in haar denkbeeld achterbleef:

Die haar, als de lente bloeide,
om haar hart en liefde vroeg;
en van wie ze sinds die lente
't pand der teerste liefde droeg:

Raimond, aan haar min ontstolen,
en te wapen opgeprest,
Raimond stond daar voor haar ogen;
bleek, en tot de dood gekwetst.

Raimond stak zijn dorre palmen
bevend, bloedloos, naar haar uit:
opende verstijfde lippen
met een schrikbaar hol geluid.

‘Ada’ (zegt hij) ‘zie mij sterven!
Stervend wenste ik u te zien.
'k Zie u! Wees mijn stof niet grimmig
schoon ik ook uw haat verdien.’

‘Ada!’ - IJlings zijgt hij samen!
blaast de flauwe adem uit;
en het meisje stort daar nevens:
‘Raimond’ (zegt zij) ‘neem uw bruid!’

Willem Bilderdijk
Roosjen
(Vrij naar Burger)[aant.]

In Duivenheim kent men des Farheers hof,
daar spookt het bij nacht door de bladeren.
Daar fluistert, daar kreunt het, daar zucht het zo naar!
Daar wordt men zo angstig een stenen gewaar,
als 't duifje doet horen in levensgevaar
wanneer het een havik voelt naderen.

Daar flikkert een vlam aan de waterkant
die wemelt en dwaalt langs de biezen.
Daar treft men een plekje waar 't gras niet op vat,
dat wordt van de dauw of de regen niet nat;
de wind ruist er huivrig door 't trillende blad
en doet er u de aders bevriezen.

De dochter des Farheers van Duivenheim
was eventjes zeventien jaren:
een duifje gelijk, zo onnozel en zoet,
een meisje vol schoonheid en levendig bloed:
en schaars had één knaapje dat meisje ontmoet,
of 't wenste om met Roosje te paren.

Aan de overzij van een lopende beek
die ginds van de heuvel kwam jagen,
vertoonde zich, hoog uit de rijzende grond,

en schitterde en blonk hele mijlen in 't rond,
wanneer er de zon tegen avond op stond,
een landhuis van oudere dagen.

Daar leefde de jonker van Valkenstein
in overvloed, wellust, en weelde.
Het meisje sloeg dikwijls haar oog op dat huis;
en als zij de jonker in woelig gedruis
de jachtstoet zag leiden nabij aan haar kluis,
't was, of het haar hartje dan streelde.

Hij schreef haar een briefje op zijden papier,
omtogen met goudene randen!
Hij vouwde zijn beeltnis in 't vleiende blad,
op 't schoonst in een hartje van paarlen gevat,
verlokkend geschilderd, hoogkostbaar geschat;
en speelde 't het meisje in handen.

‘Lief Roosje, laat lopen al wat om u vrijt:
vergooi u niet, lust van mijn leven!
U wordt vrij wat beters door 't noodlot gespaard.
Gij zijt mij de schoonste, de minlijkste op aard;
en 'k acht u de beste der ridderen waard;
en waard, om bevelen te geven.

Ik heb u een woordje te zeggen, lief kind!
Maar moet u in 't heimelijk spreken.
Mijn aanzoek waar mooglijk uw vader verdacht.
Ik zal aan uw huis zijn om 't midden der nacht;
indien gij mij dan op uw kamer verwacht,
zo geef mij een kennelijk teken.’ -

Zij gaf hem geen teken: maar echter hij kwam;
geheel in zijn mantel gewonden,
gewapend met jachtmes en zwanger pistool,
de voeten omwikkeld met viltene zool,
en sloop als een schaduw door moeshof en kool,
en stilde de wakende honden.

Daar staat hij, daar draait hij, daar loert hij in 't rond,
geschokt tussen vrezen en hopen;
en stapt op de tenen dat niemand hem hoort,
met de oren strakluistrend, door de achterwegspoort,
en zo naar de stulpdeur al tastende voort,
en, net! doet het meisje hem open!

Daar weet hij de schone haar oor en haar hart
zo zoet, zo bekruipend te strelen!
Ach! 't hart van het meisje was teder en zacht;
de ontroering zo hevig, zo boven haar macht;
hij spaarde geen poging, geen lokaas, geen kracht
om haar in zijn vuur te doen delen.

Ach! 't hart van een meisje is teder en zacht!
Haar schuwheid zo schielijk te tammen!
Hij zwoer haar, voor eeuwig, een eeuwige gloed,
hij klemt haar in de armen, hij valt haar te voet,
vervoert haar de zinnen, ontsteekt haar het bloed
en zet haar verbeelding in vlammen.

Hij leidt ze op een bedje, met bonen beplant,
en voelt dat de leden haar beven.
Daar jaagt haar het hartje, daar zwelt haar de borst!
Daar blust zij, begoocheld, zijn ziedende dorst!
Daar heeft hij haar onschuld voor eeuwig bemorst!
Haar zielsrust de doodsteek gegeven!

Welhaast zien de bonen bij 't groeien van 't jaar,
haar geurige bloesems verdrogen.
Daar vindt zich het meisje zo kwalijk, zo bang,
daar vallen de nachten haar slaaploos en lang,
verlept haar het roosje op voorhoofd en wang,
verdooft zich de glans van haar ogen.

En als nu de stoving van hogere zon
de peul aan de boonstaak deed rijpen;
en 't zwellende kersje zijn blosje schier had;
toen rees haar de boezem van 't moederlijk nat
en 't keursje dat altijd zo puntigjes zat,
begon haar de middel te nijpen.

En als nu de sikkel te veldewaart ging
om d'akker zijn schatting te vergen,
de najaarswind over de stoppelen woei,
en 't aardrijk ontblootte van leven en groei,
en 't woud zich ontkleedde op 't stormengeloei,
toen liet het zich niet meer verbergen.

Haar vader, een grijsaard, gevoelig voor smaad,
valt straks in een radeloos huilen.
‘Hergeef mij’ (dus krijt hij) ‘mijn kind en mijn eer!’
Hij stoot met de vuist haar in dolheid ter neer
en slaat haar het lichaam zo krank en zo teer,
vol bloedige wonden en builen.

Hij stoot haar ten huis uit bij donkere nacht,
bij 't snerpen der winterse vlagen.
Zij steigert door rotsen, door hagel, en wind,
beklautert de heuvel, van droefheid ontzind,
en sleept zich naar 't landhuis, om hem die zij mint
haar razende smarten te klagen.

‘Ach!’ (zegt ze) ‘gij hebt mij tot moeder gemaakt,
eer dat ge mij vrouw hebt doen worden.
Beschouw hier, beschouw hier mijn jammer en smaad!
Beschouw hier de vrucht van uw roekloze daad:
en hoe mij het lichaam in pijnen vergaat;
en hoe mij de kaken verdorden!’

Zij valt hem al nokkend en snikkend om 't hart.
‘Ach! dat ik u schreiend bezwere!
Herstel wat gij me eens onherroeplijk misdeed!
Gij hebt mij gestort in een afgrond van leed,
met schande beladen, zo trouwloos als wreed:
o breng mij nu weder ter ere!’ -

‘Arm meisje’ (hernam hij)! ‘hoe deert mij uw staat!
Wij zullen 't die beul doen berouwen.
Maar maak u door 't klagen niet ieder ten spot:
blijf bij mij en troost u bedaard in uw lot!
Ik zal u een kamer doen geven op 't slot
en komen u daar onderhouen.’

‘Ach! Hier is geen tijd meer voor langer beraan!
Geen troost in bedaardheid te vinden.
Hebt ge eenmaal aan Roosje uw liefde verpand,
zo doe zonder uitstel uw eden gestand;
zo leg voor Gods aanschijn uw hand in haar hand,
en laat ons het echtsnoer verbinden!’

‘Zacht, meisje! zo heb ik het nimmer verstaan.
Hoe zou ik mijn hand aan u schenken?
Gij weet dat ik spruit uit een edele stam:
wat waar het, indien ik (o argeloos lam!)
een meisje als u tot mijn echtgenoot nam!
Hoe zou ik mijn adeldom krenken!

Lief bekje, ik breek u mijn woord echter niet:
steeds zult ge mijn troetellief wezen.
En, staat u mijn jager of kamerknecht aan,
zo mag er een handvol dukaten op staan,
om met hem kwansuis voor den Farheer te gaan,
zo hebt ge geen opspraak te vrezen.'

'Dat God u, ontmenste, verharde barbaar!
dat God u ter hel doe verzinken!
Onteerde ik, als gade, uw hoogaadlijke bloed,
waarom dan, o booswicht, uw eerloze gloed,
waarom dan uw lust met mijn onschuld geboet?
Mij in mijn geween doen verdrinken?

Ga heen dan, en neem u een wijf als u past.
Doch eens moet het blaadje zich wenden!
God ziet ons, en hoort ons, en weigert geen recht.
Eens moet ge in uw hoge, uw aadlijke echt,
de laagste, verachtste, verachtlijkste knecht
uw bed voor uw ogen zien schenden!

Gevoel dan, verrader! gevoel dan hoe 't smaakt
aan eer en geluk te verzaken!
Poog, poog dan uw voorhoofd, met oneer belaan,
op muren en wanden te pletter te slaan;
verwens uw geboorte, vervloek uw bestaan;
en - stort u de hel in de kaken!' -

Zij scheurde zich woedend van uit het kasteel,
en kan 't in haar wanhoo? niet harden!
Daar rent ze nu henen door heide, door gras,
door distels en dorens, door slijk en moeras,
bij 't huilen der honden en 't ravengekras
en rijt zich de voeten aan flarden.

‘Waar heen nu, waar henen, ontfermende God!
Waar zal ik, verlaatne, mij wenden!’
Dus roept zij, vertwijfeld aan onschuld en eer,
en vindt in de hof van haar vader zich weer,
en zijgt daar op 't eigenste plaatsje ter neer,
daar de aanvang was van haar ellende.

Daar kruipt zij, en wringt zich, en wentelt langs de aard,
en voelt zich het ingewand scheuren.
Daar grijpt haar de weedom des barensnoods aan;
daar waant ze in de vlagen der pijn te vergaan:
en vindt tot haar leger geen handjevol blaan
om 't krimpende lijf op te beuren.

Daar scheurt zich een wichtje van onder haar hart,
in wilde en ondraaglijke smarte.
Daar gilt zij, verwilderd, en wordt het gewaar
en wringt zich de handen met gruwzaam misbaar
en rukt zich de haarnaald verwoed uit het haar
en drijft ze het kindje in 't harte.

En nauw is die gruwel, die bloedschuld begaan,
of straks komt haar geest tot bedaren.
Verbaasdheid en ijzing en gruwen vangt aan!
Zij waagt het haar ogen ten hemel te slaan!
‘O Jezus, mijn Heiland! wat heb ik gedaan!’
En 't bloed vliegt terug in haar aren.

Zij groef met haar nagels voor 't lijkje een graf
aan 't kantje van 't biezige water.
‘Daar! rust daar, mijn wichtje, tot jammer gebaard!
Hier zijt ge voor eeuwig voor schande bewaard.’
Dus spreekt zij, en plompt zich het hoofd in de vaart
met woest en afgrijslijk geschater!

Dat is nu die vlam aan de waterkant
die wemelt en dwaalt langs de biezen.
Dat is nu dat plekje waar 't gras niet op vat,
door dauw noch door regen bevochtigd met nat,
daar 't windtje steeds schuifelt door 't trillende blad,
en de aders van ijzing bevriezen.

Somwijlen vertoont zich daar boven de stroom,
wanneer men het vlamtje ziet blinken,
een schijnsel, een schaduw met grimmig gelaat,
en blaast op het lichtje zo lang het daar staat,
en tracht het te blussen, maar woelt zonder baat
tot dat men 't in 't riet ziet verzinken.

Willem Bilderdijk
De Indiaanse maagdenrover[aant.]

‘Waarheen, waar voert gemij, verrader,
in deze afgrijsbre nacht!
Voeg, voeg mij bij mijn grijze vader,
door uw vervloekte arm geslacht!
Zijn bloed bedruipt mij van uw handen
en schreeuwt om wraak.
Verhoor het, God der Zuiderlanden!
Ontwaak! ontwaak!’

Zo schreide, en schreeuwde, en kreet, en vulde
de ganse lucht met schrik
terwijl haar stem afgrijslijk brulde,
de teergevoelige Amadik.
De woeste Fedor sleept ze intussen
in d'ijzren band,

al hijgende om zijn brand te blussen
langs 't huilend strand.

De golven, middlerwijl aan 't koken,
staan bruisende overend.
De stormwind, uit zijn kolk gebroken,
doorvliegt heel 't rommlend firmament.
Afgrijselijke nevels vallen
op 't halve rond
en ratelende donders knallen
van stond tot stond.

De wreedaard spoedt vast voort, in 't midden
van zoveel ijslijkheen.
Men moog des bliksems slag verbidden,
hij hoort verwijten noch gebeen.
De gloed die fonkelt uit zijn ogen
blaakt even fel.
En werd zijn boezem ooit bewogen,
zo loeg de hel.

De bulderende orkanen mengen
en lucht en golf en zand
dooreen. De zware kabelstrengen
zijn voor hun schokken niet bestand.
Daar zinkt, in 't anker losgereten,
des rovers boot,
door 't golfgeklots omvergesmeten
in 's afgronds schoot!

Hij ziet het: uitzicht en vertrouwen
verzinken daar met één.
Hij ziet, met de afgesneden touwen,
zich alle toevlucht afgesneen.

Hij ziet het, en voor 't eerst zijns levens
ontzet zijn moed;
en wanhoop, woede, en ijzing tevens
doorkookt zijn bloed.

‘Neen,’ zegt hij, ‘'k heb de rug der baren
niet vruchtloos doorgehotst,
en nacht, en storm, en doodsgevaren
om zulk een schone roof getrotst; -
ik heb geen vaders bloed doen stromen
en buit gemaakt
opdat me een goed, zo duur bekomen,
weer worde ontschaakt!’

Zo spreekt hij, hoort klaroenen klinken,
en ziet, op 't krijgsgerucht,
van ver een reeks van fakkels blinken,
wier glansen opgaan in de lucht.
Hij aarzelt; slaat een oog vol woede
op lucht en zee,
en rukt zijn staal, nog lauw van bloede
weer uit de schee.

Nu ziet hij, aan zijn voet gezegen,
die hij gekluisterd hield;
heft ze op, verheft de schrikbre degen;
en - reeds is ze in zijn arm ontzield.
Hij ziet het, bliksemt met de tanden
en kust haar mond;
en drijft zich 't zwaard in de ingewanden
en bijt de grond.

Willem Bilderdijk
De Danaïden
Romance naar Horatius[aant.]

Impiae nam quid potuere majus!

Onder de aard, in donkere oorden,
aan de boorden
waar Cocytus pikstroom vloeit,
waar Ixion rond blijft draaien,
Tityus de gier moet paaien
met de lever die steeds groeit,

Staan bij menigte geplaagden
vijftig maagden
(maar met twee procent rabat),
die de handen lustig reppen
met gedurig waterscheppen
in een ongebodemd vat.

Och! Dat gieten, scheppen, putten,
kan niet nutten;
't loopt er gauwer uit dan in.
Duizend kannen, duizend pullen,
mogen 't nooit ten halve vullen;
altijd is 't een nieuw begin.

Of zij moe zijn? kermen? wenen?
'k Zou het menen!
Maar men rust niet in de hel;
't vonnis ligt zo, en zij moeten
voor een lelijk schelmstuk boeten
en dat feit verdiende 't wel.

'k Was goed, meisjes, al mijn leven;
daar beneven
nooit geweldig crimineel!
'k Hou van hangen noch van branden;
maar kreeg ik zo'n zaak in handen,
't kostte die het deed, de keel.

Want, begrijp eens, goede luitjes!
't waren bruidjes,
alle, zusters, knap en net;
en in de eerste nacht van 't huwelijk
moordden ze, is dat niet afschuwelijk,
elk haar bruigom, in het bed.

Zag men zulke boze nukken
eens gelukken,
wat toch werd er van op 't lest!
Wie zou ooit weer willen trouwen?
En hoe ging het met de vrouwen
als geen haan meer kwam op 't nest!

Vijftig waren ze in getalle
met hun alle;
maar één was er trouw en goed,
die niet van zich kon verkrijgen
om haar man aan 't spit te rijgen
tot een bruiloftswelkomgroet.

‘Schielijk uit het bed gesprongen,
arme jongen!’
(riep zij) ‘gauw! 't is hier niet pluis.
Al uw broeders zijn verraden,
liggen in hun bloed te baden
en de drommel spookt door 't huis.

Vader bracht het die beulinnen
in de zinnen;
maar ik gruw van zulk bedrijf;
foei, wel foei! zijn dat manieren
van een bruiloftsnacht te vieren!
Valt men zo malkaar op 't lijf!

Neen; dan wou ik 't onder 't laken
anders maken.
Doch, haas op! eer 't iemand ziet,
en vergeet onder 't zwerven
't wijfje dat voor u wil sterven,
de arme Hypermnestre, niet!'

A.C.W. Staring
Adolf en Emma
1160[aant.]

't Was vrede in 't eind en Adolf keerde
van roem verzaad,
waar Linge en Waal zijn erfgrond dekten,
voor Folperts haat.

Hij ziet zijn burcht die 's vijands woede
van verre tart;
maar 't schuilend dak in gindse abelen,
trekt meer zijn hart!

Ach, derwaarts vloog bij 't zwaardgekletter,
zijn wens vooruit.
Daar bleefde ontroostbare Emma kwijnen,
zijn lieve bruid.

Hoe snelt, van jeugdig minverlangen
en trouw gespoord,
op wegen, door haar voet geheiligd,
de ruiter voort!

Genoegen siert met toverkleuren
het landtoneel.
Geen schoner werd Milanens velden
van 't lot ten deel.

O Milanen, waar aan 's keizers rechte
graaf Hendrik vocht;
waar Adolf tussen bruiloftsrozen
de lauwer vlocht.

Hij naakt en voelt zich meer bewogen
op elke schred.
Hier heeft de liefde aan duizend oorden
haar merk gezet.

Een kus, in deze beemd geweigerd,
werd daar beloofd;
en, bij die heuvel, half geschonken,
en half geroofd.

Maar de edle beuk, de veldweg nader,
is hoogst gewijd!
Zijn stam kan Emma's ‘Ja’ getuigen,
en noemt de tijd.

‘Haast zal,’ zo juicht hij, ‘op zijn schorsen
de trouwdag staan!
de dorpsjeugd onder 't brede lommer
ten reie gaan!’

O zoete droom, die 't bangst ontwaken
te ras verdreef!
Geen welkom klinkt, daar 's minnaars harte
bij 't scheiden bleef!

‘Een bode, op Adolfs naam gezonden,
bedroog de wacht.
Zijn bruid is in Terledes muren
in Folperts macht!’

Zo dreunt de rampmaar hem in de oren!
Hij vraagt niet meer!
Reeds waadt hij door de Lingeplassen
met snelle keer.

Reeds is hij 't volgend oog ontronnen,
aan 't andre boord;
als droeg een stormwind langs de weiden
de klepper voort.

De grensdijk zwicht, en Arkels vesten
beheersen 't land.
Hier wringt hij, moedig afgesprongen,
zijn speer in 't zand.

Geen valbrug weert hem door te dringen:
geen slotgezin.
Hij stapt, de kling ter wraak getogen,
het roofnest in.

Hij zoekt; hij wacht; hij roept; geen leven
dat antwoord geeft!
't Is weergalm, momplend omgedreven,
wat antwoord geeft.

't Is gekraak van schorre vensterharren,
van deur en poort;
't gestamp, waarmee zijn ros van verre
de stilte stoort;

Meer hoort hij niet, en snelt de zalen
vast in en uit;
tot spoor van bloed, bij 't rustloos waren,
zijn schreden stuit.

Hij volgt het, de enge kronkeltrappen
eens kerkers af.
De dood licht voor, waar 't zonlicht nimmer
zijn schijnsel gaf:

Een dwaalvuur stijgt, uit grafspelonken
met vale gloor.
Het komt, en lekt, voor Adolfhenen
het bloedig spoor.

Het stuurt zijn tred, langs nare wegen
op holle grond.
Zijn voetstap bonst de kromme gangen
verdubbeld rond.

Nu drukt een welfsel, ruig van schimmel,
't verengde pad;
de vlam drijft trager tussen wanden,
door moord bespat!

Zij staat! zij rijst! En lekt niet langer
het purperen slijk!
Wat ziet hij, bij haar sombre stralen?
Een maagdenlijk!

Hij staart het aan, met scheemrende ogen;
herkent zijn bruid!
En ademt, op haar koude lippen
het leven uit.

A.C.W. Staring
Lenora[aant.]

Gij eist een zang, getrouwe kring
die, aan mijn haard gezeten
de vrijheid met een landman deelt,
de steezorg wilt vergeten.

Hoor toe! Hier aan dit vredig oord,
in deze zelfde muren,
zag woester eeuw Lenora's jeugd
te fel een storm verduren.

Lenora, Hermans liefde ontscheurd,
aan 't sterfbed van een moeder,
werd Zweders min ten prooi geslacht,
en vond, als wees, geen hoeder;

Geen hoeder in die bruidegom
uit kindse plicht ontvangen;
geen strijder voor haar maagdenkroon
ten kampprijs opgehangen.

Waar toeft gij, Zweder? Snood geweld
begrimt Lenora's wallen:
de voorburcht viel voor Diebalds macht;
de burcht kan morgen vallen.

Schiet toe! Verhul dat glanzend blond,
die gladgescheelde lokken:
de helmveer past bij 't mannelijk zwaard,
uw pronk bij 't weerloos rokken.

Vergeet ge uw bruid! Zij reikt voor 't eerst
een hand, door dwang verkregen,
zij reikt ze, in 't prangen van de nood,
haar helper willig tegen.

Ai zie haar, hoe ze, in angst en nacht,
van steile torentransen
de blik op 't zilvren heivlak hecht
waarin uw schild moest glanzen!

Zie, zie, ten vegen slotwal uit
de noodmijt vonklend smoken!
Eilaas, slechts Diebald merkt de leus;
zij is voor hem ontstoken.

‘Op,’ roept hij, ‘'t geldt de burchtheerin!
Wie kan de prijs behagen?’
Zij wacht, het oog op hulp gericht,
de vrees om 't hart geslagen.

Op, wakkre jeugd! Met heldenwerk
de frisse dag begonnen!
Die Zweders echtring meester wordt,
heeft Zweders bruid gewonnen!’

Zo roept hij, wijl de dageraad
aan Barchems hoogten flonkert
en voert zijn schaar de slotweg op,
door grijs geboomt verdonkerd.

Hij dringt, spijt flits en bouten, door,
en huwt beleid aan krachten:
een woud van rijzers baant zijn pad
en dempt het nauw der grachten.

Thans helpt geen verre steenworp meer
uit hooggeplante slingers:
't verengde perk eist worstelstrijd
van weerders en bespringers.

Er volgt een wilder krijgsgerucht:
nu schild aan schilden klettert,
de helbaard op kurassen treft,
de heerknots helmen plettert.

Gewoel, verwarring wijd en zijd!
Hier geldt het logge deuren
met moker en rammei gebeukt
dat harre en posten scheuren;

Ginds tast een stormleer wagglend om
langs dichtbezette tinnen;
daar poogt zij, ijlens opgericht,
een weerloos ruim te winnen!

Geen nood! Laat vrij oneedle tocht
zijns vijands moed verhogen;
de burchtling heeft het schuttend zwaard
voor de onschuld uitgetogen!

Een dankwoord uit die schone mond,
die nimmer sprak dan zegen;
een toelach van Lenora's oog,
als trouwheidsloon, verkregen;

Dit sterkt zijn hart, in dood en strijd!
Laat vrij de poorten kraken;
de brandpijl, talloos aangesnord,
het steile dak doet blaken;

Geen nood! Tot eensklaps wanhoop heerst
en aller knieën trillen;
en aller arm, door angst verlamd,
geen wapen meer kan tillen!

Van daar, waar, tegen 't rijzend veld
de voorburcht schijnt te leunen,
laat onweerstaanbaar oorlogstuig
zijn grove donder dreunen!

Een ijzer komt de dolle tromp,
door sulfer uitgeschoten;
botst neer, en springt, en sist in 't bloed
aan 't slotgordijn vergoten!

De jonkvrouw zwijmt! Maar hoe? De schrik
viel mee in 's vijands rangen!
De bleekheid van Lenora's wang
ontverft ook Diebalds wangen!

Wat spelt dit? Onschulds zegepraal!
Verderf op 's rovers benden,
welhaast met wisser trefbereikt,
in de ingedekte lenden!

Het rustloos krijgstuig vlamt en rookt
en mengelt slag in slagen!
't Is bliksem, uit een onweersbui
die plotslijk op komt dagen.

Een vale stofwolk rijst bij 't vuur;
zij vult het heuvlig westen;
en kondigt rasse ruiters aan,
ontzetters voor de vesten.

De vluchtkreet berst om Diebald uit;
doch hij grijptmoed: ‘Gevloden!
Neen!’ schreeuwt hij. ‘welkom, dubble roem,
mijn dappren aangeboden!

Ter voorburcht heen! 't Gezameld puin,
van de onvernielde weren,
de helper op de kruin gestort,
om zeegrijk hier te keren!’

Zij volgen hem; zij nad'ren reeds;
maar 't is te laat geweken!
De hulptroep jaagt de voorburcht langs
om op hen in te breken.

Een fiere leidsman stuift vooruit,
aan riddertooi te kennen;
nog meer aan 't zwaard, vergeefs weerstaan,
en door geen vlucht te ontrennen.

‘Leer, Diebald! Leer uw “dappren” nu
beloofde roem vergaren!’
O lafheid! 'k zie die enkle man
hun dichte spits ontscharen!

Zijn wakkre hoop verruimt de bres,
met losse toom gewonnen!
Niet lang, en 't is geen strijden meer;
de slachting is begonnen!

De slachting, die, door de eeuwen heen,
schoon ook, bij spade neven,
de blokhuismuur een stulpmuur wordt,
het bloedperk naam zal geven.

't Viel alles! Diebald stort het lest,
van 's ridders vuist verslagen;
en 't juichend slotruim ziet de held
zeeghaftig binnenjagen!

Daar zit hij af, ontbloot van 't zwaard,
op 's rovers kruin gebroken;
maar 't schild nog aan de forse arm
en 't helmvizier geloken.

De ontroerde burchtheerin schiet toe;
zij drukt hem de ijzren rechte:
‘Verlosser, die mijn bange kamp
door wonderdaden slechtte!

Beschermer van mijn have en eer,
neem, met uw dappre vanen,
het offer der erkentnis aan,
in deze vreugdetranen.

Verberg u niet! Ik voel 't verwijt!
Toon mij 't ontfronste wezen!
De wantrouw had mijn borst doorknaagd,
't is waar! Maar 'k ben genezen!

Vergeef het Zweder! Zo 'k te lang
uw dienst, uw prijs miskende;
zo vriendschap, die mijn kindsheid sloot,
mijn zin naar elders wendde!

Vergeef, zo 'k vaak uw minnend hart
door stuurse koelheid griefde!
Ontvang nu 't mijn, mijn bruidegom!
vol dank, berouw, en liefde!'

Zo stamelt zij. Haar redder toeft
maar doet geen antwoord horen:
hij slaakt, met matte kracht, de helm
waarin zijn zuchten smoren:

''t Is Herman! Herman!' roept Lenoor,
'Gij Herman, mijn behouder!
Lig daar dan, boei! mij aangesmeed
door een bedrogen ouder!'

Zij roept het; werpt de huwlijksring
van Zweders hand ontvangen,
met smaad in 't slijk, en blijft verbleekt
aan Hermans boezem hangen.

A.C.W. Staring
Folpert van Arkel[aant.]

In Haastrechts wal, voor 't grijze slot,
nabij de lindestam
die 't burchtplein, als de middagzon
de rug der hoge daken won,
in zijn beschutting nam,

In Haastrechts wal zat Folpert aan
met menig spiesgezel
en wat daar op de schenkdis blonk,

was goud dat eens de godsvrucht schonk
aan klooster en kapel.

En 't maal de woeste hoop bereid,
werd met geen jok gekruid:
bij 't razen van de bekerstrijd,
vaart spot die 't heilig driest ontwijdt,
hun ruige lippen uit.

Toch slaakt de tong van Haastrechts heer
alleen een spaarzaam woord:
de stuiptrek om zijn bleke mond
verraadt welk beeld weer voor hem stond;
welk jammren hij nog hoort.

Maar eindlijk mee door 't vuur ontgloeid,
waarvan zijn gastrij blaakt,
herleeft in Arkels ijzren borst
de kracht die lachend bloedschuld torst,
en menslijkheid verzaakt.

‘Heb dank, getrouwen!’ heft hij aan,
‘met wie zo menig keer
mijn zwaard een vette krijgsbuit won
die priesterban vloek redden kon,
noch mannentegenweer.

Heb dank, die willig aan mijn dis
als om mijn vaan verscheen!
Te lang reeds had geen nieuwe tocht,
geen berkemeiers lavend vocht
ons broedertal vereend.

Ik lag van zwoele minnekoorts
onroemelijk vermand:
het grillig wicht dat Adolfs trouw
op 't Gelders vreefeest kronen zou,
was stookster van mijn brand.

Zij bood mij trots, en deze dolk
had haar die trots betaald:
zie daar, van 't uitheems oorlogsveld,
de bruigom teruggesneld,
waar nu de bruiloft faalt!

Door wraaklust naar Terlee genoopt
rent hij zijn schaar vooruit:
“De held-wiens faam de Po verkondt!”
waagt zich alleen op Arkels grond;
niets roert zich wat hem stuit!

Zijn pluimtop woei van ver te zien;
ik veinsde schrik en vlucht,
en volgde 't schuilend burchtgezin
de donkre kluis eens torens in,
op 't naadrend hoefgerucht.

Lang dreunt zijn zoeken boven ons;
nu klonk het ons voorbij;
wij sluipen achter hem aan 't licht,
en 't staal houdt elke uitgang dicht;
maar vruchtloos waakten wij:

Hij zocht, hij vond het kerkerwelf
en keerde niet van daar!
De beker schuimt voor hem niet meer! -
Vul tot de kim de mijne weer -
en doe 't nog vijftig jaar!

Vul aan, nog eens!’ De schenker draalt,
en Folpert wendt zich om;
en die des schenkers plaats vervult,
een onbekende, in zwart gehuld,
treedt toe, en maakt hem stom.

Zijn kleed is niet ten dienst geschort;
geen kruik is in zijn hand;
zijn borstlig haar stijgt woest omhoog;
de norse wenkbrauw drukt zijn oog
dat diep verholen brandt.

Hij komt! Het gras welkt voor zijn voet;
het loof rilt boven hem;
en, als hij nu voor Folpert staat,
grijnst tijgergrim op zijn gelaat;
brult hij met holle stem:

‘Ik ben 't’ - Moorddadig klauwenscherp
strekt hij naar Arkel uit;
verscheurend slaat hij 't in zijn leen
en, door 't ontvlamde luchtruim heen,
verzwindt hij met zijn buit.

A.C.W. Staring
Het vogelschieten
Een Zutfense vertelling[aant.]

De herfstmaand had haar taak voleind;
de vreugd was in Terborg:
daar at men koek bij 't kermisbier
en droomde van geen zorg.

Daar werd het beste doek gespreid
op onbekrompen dis;
geen suiker voor de brij gespaard,
geen boter tot de vis.

Daar ging de strijkstok hoog en laag;
de jeugd sprong op de maat;
en als een vrijer zoenen wou
dan wist de speelman raad.

Daar zwierde 't aardig Mijntje rond;
een bruid van achttien jaar!
En jager was haar bruidegom;
men zag geen schoner paar!

Zij danste, in effen bruin gedost;
dat staat de blanke goed.
Maar Hendrik pronkte in groen gewaad
met pluimen op de hoed.

En ieder die ter kermis kwam,
gunt Hendrik 't zoete kind:
had elk het aardig Mijntje lief,
hij werd als zij bemind.

Zijn ouders waren grijs en arm,
zij leefden van zijn loon;
als dienaar was de vlijt zijn roem,
de dankbaarheid als zoon.

Dat won zijn brave bruidjes hart!
Ook zij droeg trouw haar deel:
zij paste een kranke moeder op
en 't scheen haar nooit te veel.

Wat bracht zij vaak de winternacht
aan 't zorglijk leger door!
Maar, las men 't op haar bleek gelaat,
zij gaf iets anders voor.

De herfstmaand was haar loop ten eind;
't was kermis in Terborg:
men at, men dronk, men sprong in 't rond;
de speelman had de zorg!

En buiten aan een grazig vlak,
beperkt van 't IJsselbed,
werd feestlijk, op een steile mast,
een houten duif gezet.

Het jonge manvolk trok daarheen.
Gewapend ging de schaar;
want, die de vogel nederschoot,
was koning voor een jaar;

En zocht dan, in triomf geleid,
een meisje, naar zijn zin;
en voerde 't naar een herberg heen,
begroet als koningin.

Zo trekt dan nu de jeugd te veld!
de bruigom is daarbij:
geen schutter vond men heinde of ver
die wisser trof dan hij.

Een bonte sleep komt woelig na:
't zijn meisjes uit de stee.
Ook Mijntje ('t was haar moeders wil)
gaat naar de loopplaats mee.

Het spel begint! De voorste man
richt ernstig zijn geweer:
hij denkt aan vrijster, kroon en roem!
Waar beefde een hart om meer!

Een tweede vat met losser zwier
het steile doel in 't oog;
maar de eerste raam viel al te laag,
de leste rees te hoog.

Zo slippen kans op kans voorbij;
en Hendrik komt te gang.
Straks toont de duif haar kwetsbaarheid:
zij zwenkt op de ijzren stang.

‘Braaf!’ riep de drost hem vrolijk toe,
‘dat heet zijn kunst verstaan!
Slechts help' de bruid de bruigom zien:
dan zal 't nog fikser gaan!’

Met dwingt men 't blozend meisje voort
tot aan haar Hendriks zij:
de beurten wisslen andermaal;
die volgen moet, is hij.

Hij loert; zet af; nikt Mijntje toe,
en kust haar op de mond:
gejoel en lach en handgeklap
loopt door de kijkers rond.

En nu!... Noodlottig ogenblik!
rampzalige ommekeer!
Het roer, zo menigwerf beproefd,
verraadt in 't end zijn heer.

Het ijzer wijkt voor 't persend vuur;
het berst met felle slag;
en uit twee bleke lippen volgt
een zieldoorborend ach!

Verpletterd staat de schaar rondom.
't Gold Mijntjes schuldloos hoofd!
Zij zijgt ter aard, de slaap misverfd,
het oog van glans beroofd.

De ronde wenkbrauw trok tezaam;
het wit der kaken blauwt;
bij droppen vloeit het kille zweet
waarvan haar voorhoofd dauwt.

En houdt het jeugdig aangezicht
nog spoor van lieflijkheid -
als 't bloempje dat, de stam ontscheurd,
doch niet vertreden leit -

De klamme hand wordt koud als ijs
en staakt haar mat getril;
't gegolf des boezems heeft gedaan,
de pols - het hart - staan stil.

Een zachte snik... zij is niet meer!
vergeefs zijn kunst en klacht!
Geen morgen straalt met wekkend licht
op 't rustbed dat haar wacht.

Maar gij die aan haar droevig eind
een traan van deernis wijdt,
gevoelt ook wat haar bruidegom,
ach, boven sterven, lijdt!

Ontroostbre wanhoop dreef hem voort;
zijn blik stond flauw en strak;
en Mijntjes naam was 't enig woord
dat sinds zijn tong nog sprak.

Zo zwierf hij, tot de ontboeide ziel
na zijne jongste stond,
het hemelsch ‘Welkom!’ horen mocht
uit Mijntjes englenmond.

Eenzelfde palmstruik, aan de muur,
beschaduwt beider graf.
De steejeugd eert de grijze stam
en plukt geen lovers af.

H. Tollens
De hertenjacht[aant.]

De ridder van Holster, het hart vol van moed,
en het bloed
vol van vuur, trok aan 't jagen.
De hoorns doorklonken het bos op en neer,
en de echo's weergalmden en kaatsten ze weer
voor dat nog de dag was aan 't dagen.

De herten verschrikten en vluchtten gezwind
als de wind
voor de speren en kogels;
't was rep en rumoer, waar men rende en men blies,
en 't hondengebas en het paardengebries
verjaagden de ontwakende vogels.

Men draafde het bos op en neer, neer en op,
in galop
dat de stammen bewogen;
men snuifde het stof en men stoof er doorheen,
en 't was alsof ridders en knapen dooreen
in wolken en nevelen vlogen.

Zo hield men het vol, wat men mocht en men kon,
schoon de zon
reeds de grond had gespleten;
men smachtte, ter lessing van 't vuur en de moed,
naar bruisende stromen van 't nagejaagd bloed,
en reeën en ridderen zweetten.

Maar eindelijk schoot men een hert in zijn loop
overhoop,
en het suizebolt neder:
de honden bespringen 't om 't wreedst en het felst,
de ridders doorboren 't om 't eerst en het snelst
nog duizendmaal feller en wreder.

Vergeefs heft het dier de verstervende kop
nog eens op,
en schijnt deernis te smeken;
vergeefs barst zijn woede, stuiptrekkend, nog uit;
men sleurt het door struiken en bramen als buit,
en doet al de veldhoorns steken.

De ridder van Holster reed moedig en fier
en met zwier
naar zijn slot met zijn knapen;
het vreugdegeschrei wederkaatste in de lucht;
men blies en men schalde met juichend gerucht
en klinkte met speeltuig en wapen.

Maar, eensklaps verneemt hij gedruis in de streek
van de beek,
en een plassend geklater:
hij sluipt er naar toe, en hij gluurt langs een boom
en zoekt er, en staart er, en ziet van de zoom
een badende nimf in het water.

Zijn boezem wordt eng, en hij hijgt, en hij trilt,
en hij gilt
en barst uit in vervoering;
de schone springt op, en zij schreeuwt, en vliegt heen
en laat de verbijsterde ridder alleen,
ter prooi aan zijn brandende ontroering.

In 't eind rent hij heen, en hij vindt zijne drom
wederom,
maar met dolende zinnen.
Het hert werd, doorboord, van zijn knapen getorst;
zijn hart lag, doorboord, in zijn hijgende borst,
en zo trok men 't slot weder binnen.

H. Tollens
Jan van Schaffelaar[aant.]

Toen 't vuur der tweedracht vlamde in 't rond
en veld won voor zijn gloed,
toen 't land zich tegen 't land verbond,
verhit op eigen bloed:

Toen Hoeks- en Kabeljauwsgezind,
door woeste haat gespoord,
door d'eigen dolle wrok verblind,
zich zat braste aan de moord:

Toen 't buitenlandse krijgsgetier
voor slot en vesten kreet
en 't fel inwendig knagend vier
naar Neerlands hartaar beet:

Toen leefde Jan van Schaffelaar
met heldenziel in 't lijf,
stoutmoedigst in het bangst gevaar
en ongehoord bedrijf.

Wie Curtius van Rome noem',
geev' Schaffelaar de lof;
wiens meerder deugd, met minder roem
de Romer overtrof.

Verborgen deugd is dubbel schoon:
haar vlekt geen vleierij
die al de deugd der koningskroon
ontluistert in waardij.

Gij vraagt mij weer een hartig lied,
op vaderlandse trant:
ik weiger u mijn zangen niet,
zij zijn voor 't vaderland. -

Toen Utrechts felgespitste wrok
haar bisschop had ontzet,
en stout zijn knechten tegentrok
met veldspeer en musket:

Toen 't Amersfoortse krijgsgeweld
de Stichter bijstand bood,
en 't hem ontweldigd Barneveld
belegerde en beschoot:

Toen leefde Jan van Schaffelaar
met heldenziel in 't lijf,
stoutmoedigst in het bangst gevaar
en ongehoord bedrijf.

Hij klimt de steile toren op
met achttien rappe mans,
en geselt op de Hoekse kop
met slagen uit de trans.

Hij daagt des vijands bussen uit
en kaatst hun vlammen weer,
en hagelt, uit een damp van kruid,
een jacht van kogels neer.

Hij beukt en kneust wie naken mag
en houdt onwrikbaar stand,
en velt en stort met houw en slag
er honderd neer in 't zand.

Maar, de overmacht verwint de moed,
hoe fier en fors gespoord:
in 't eind vervloeit het dapperst bloed
en 't heldenvuur versmoort.

Maar, schriklijk rolt het stormgerucht
en 't wraakgeschreeuw in 't rond;
de donder perst en scheurt de lucht
en davert langs de grond.

Maar, kerk en toren schudt en kraakt
en wagglen daar zij staan,
en 't vuur dat langs de leien blaakt,
grijpt kerk en toren aan.

‘Wat raad?’ roept Jan van Schaffelaar,
‘mijn makkers in 't verdriet!
Al lach ik om mijn lijfsgevaar,
ik lach om 't uwe niet.’

‘Geef op, geef op dan kerk en trans!’
gilt alles, diep ontsteld,
‘breek af dan de ongelijkste kans,
eer gij 't met ons misgeldt.

De toren brandt, de grondvest trilt;
wie kent zich vrij van schroom?
Geef op, geef op! Geen tijd verspild!
Wij stikken in de stoom!

Wij geven 't op, wij geven 't op!’
schreeuwt Schaffelaar, met spijt.
‘Wij buigen dan de harde kop,
verwinnaars in de strijd!’

Maar, ‘Neen!’ vervangt hun woest getier,
‘eerst losprijs voor ontslag!
of smoren zult ge in vlam en vier,
spijt opgaaf en verdrag!’

‘Wat eist dan nog uw schrikmisbaar,
gevoelloos voor ons leed?’
‘Wij eisen Jan van Schaffelaar!’
vervolgt de woeste kreet.

Maar, ‘Neen!’ herhaalt het kloek bescheid
met luid verzwaarde stem,
‘zo hem uw wraak de dood bereidt,
zij treffe ons dan met hem!’

Maar, ‘Neen! zo wis, zo waar ik leef’
valt Schaffelaar hen in,
‘wie 's vijands wraakeis tegenstreeft,
waardeert mijn eer te min!

Aan mij is de eer, aan mij de plicht,
zo heilig aan mijn moed!
Op mij alleen weegt heel het wicht
van uw onschatbaar bloed.’

De grondvest trilt, de toren brandt,
de tijd eist kort bestel:
‘Reikt allen, reikt voor 't laatst me uw hand,
en vaart voor eeuwig wel!’

Hij rekt de leden rank uiteen
en hoort geen weerspraak meer;
hij wringt zich door het kijkgat heen
en ploft van d'omloop neer.

‘Daar hebt gij Jan van Schaffelaar!’
weergalmt hij in zijn val,
‘verbrast en deelt hem met elkaar,
en lest uw hete gal.

Steekt op de klingen, fors en zwaar,
blust bussen en musket:
daar hebt gij Jan van Schaffelaar...
mijn makkers zijn gered!’

Hij stort, hij valt, hij ledebraakt
en stuiptrekt in de dood,
en 't bloed, waarnaar de woede blaakt,
beschaamt en kleurt ze rood.

Het krijgsvuur blust, de brand gaat uit,
en 't schriktoneel wendt af,
maar de eerkroon, aan geen zwaard ten buit,
omtuilt het heldengraf.

Wie Curtius van Rome noem'
geev' Schaffelaar de lof,
wiens meerder deugd, met minder roem
de Romer overtrof.

H. Tollens (naar Schiller)
Ridder Toggenburg[aant.]

‘Ridder, trouwe zusterliefde
draag ik u in 't hart;
vorder mij geen andre liefde:
haar genot is smart;
rustig wil ik u zien naken,
rustig u zien gaan;
'k wil uw heimlijk zuchten-slaken,
ridder, niet verstaan.’

En met sprakeloze ontroering
hoort hij 't wreed besluit;
klemt ze in de armen met vervoering,
vliegt haar ogen uit;
laat zijn manschap zich verenen,
werpt zich op zijn paard,
stort zich op de Saracenen
met het kruis en 't zwaard.

In het hevigst der gevaren
drijft hij 't schuimend ros;

in des vijands dichtste scharen
golft zijn vederbos;
ver geducht en luid geprezen,
klinkt zijn naam in 't rond;
maar zijn hart wil niet genezen
van de diepe wond.

Na een jaar lang ommezwerven
hardt hij 't nu niet meer!
Laafnis mocht hij niet verwerven,
anders niets dan eer.
't Eerste schip op Joppes rede
dat de zeilen rept,
voert naar 't zalig land hem mede,
waar zij ademt schept.

Aan haar burcht teruggekomen,
klopt de pelgrim aan;
God! Wat heeft zijn oor vernomen
toen werd opgedaan?
‘Die gij zoekt en dacht te ontmoeten
is des Heren bruid:
gistren sprak zij aan Zijn voeten
d' eed voor eeuwig uit.’

En nu daalt hij, zonder knapen,
van zijn slotwal neer;
ziet zijn rusting, ziet zijn wapen,
ziet zijn ros niet weer.
Eenzaam daalt hij naar beneden
zonder pronk of praal;
't haren kleed om lijf en leden,
eens gedost in staal.

En hij bouwt in gindse streken
waar hij 't klooster ziet
uit de duistre linden steken,
zich een hut van riet;
van het eerste morgengloren
tot het maanlicht scheen,
zat hij, in zijn hoop verloren,
zat hij hier alleen:

Zat te staren op de muren,
op haar vensterglas,
vele trage, kruipende uren,
tot het open was;
tot hij de engel daar ontdekte,
die, in hemellust,
de ogen langs de velden strekte,
van geen kwaad bewust.

En dan lei hij 't hoofd ter neder,
zonder smart of rouw,
innig blij omdat het weder
morgen worden zou.
En dan zat hij weer te staren
op haar vensterglas,
vele dagen, vele jaren,
tot het open was:

Tot hij de engel daar ontdekte,
die, in hemellust,
de ogen langs de velden strekte
van geen kwaad bewust.
En zo zat hij, zonder leven,
's ochtends eens als steen,

nog de dode blik geheven
naar het venster heen.

N.N.
Karel en Clara
Romance[aant.]

Daar waar de Rijn met stoute pracht
zich langs de rotsen schuurt,
rees in een dal een Gothisch slot
dat eeuwen had verduurd.

De schrikbre bouwval toont zich nog
met torens in 't verschiet;
en huivring grijpt de wandlaar aan
die ze uit de verte ziet.

Graaf Siegfried had sinds veertig jaar
zijn vorst gediend met lof;
graaf Ernst verdrong hem uit zijn gunst
en hij verliet het hof.

Hier, op 't voorvaderlijk gesticht
ontweek hij hoon en spot,
en Clara slechts, zijn enig kind,
verzelde hem op 't slot.

Hier sleet hij zijne avondstond
in kommer en verdriet,
en Clara met haar zoet gevlei
verwon zijn norsheid niet.

Wat ooit haar tederheid verzon,
niets dat hem meer behaagt!
Natuur is dood voor 't morrend hart,
door eerzucht afgeknaagd.

Zij was hem, als in vroeger tijd,
niet meer tot vreugd en lust;
geen rimpel werd op 's grijsaards wang
meer door haar gladgekust.

Ach! Altijd in zichzelf gekeerd,
was hem zijn trots 't heelal,
en eeuwig staarde hij op 't hof
en vloekte zijne val.

Zo kroop een jaar, vol traag verdriet,
daar heen, door niets gevleid,
en alles bleef op 't eenzaam slot
in de oude eentonigheid.

Wanneer de slotklok negen sloeg,
trok 's avonds Siegfried heen
en sloot de deur van zijn vertrek
en bleef de nacht alleen.

Daar droomde hij dat graaf Ernst zijn kind
ontweldigde aan haar eer:
hij schuimbekt om 't verraad, al roert
zijn Clara hem niet meer.

Half razend grijpt hij 't flauwe licht,
ontrolt de grendel snel,
ijlt door de holle lange gang
naar Clara's stille cel.

Hij opent - God! Wat ziet zijn oog!
zijn schande is openbaar:
zijn Clara ligt voor zijn gezicht
in d'arm eens jonglings daar.

‘Wie zijt gij?’ brult de grijsaard uit.
‘Graaf Ernst zijn een'ge zoon.’
‘En gij bemint mijn dochter dan?’
‘Meer dan een koningskroon!’

‘En mint uw vader u recht teer?’
‘Zijn leven hangt aan mij.’
‘Hij stemde in 't eind dan in uw echt?’
‘Hij stemt gewis mij bij.’

‘En zo ik u haar weigren bleef?’
‘Dan is mijn dood gewis.’
‘God dank! Nooit geef ik u mijn kind,
dat thans me eerst dierbaar is.’

Nu knielt de ontroerde Clara neer
en Karel knielt naast haar,
zij kussen zijne voeten teer,
maar smeken een barbaar.

‘Bij God almachtig zweer ik u,
dat gij voor 't laatst haar ziet!’
‘Ach! God! Dan sterf ik duizend doon:
'k verduur haar afzijn niet.’

‘Dat wens, dat hoop ik! Schiet u dood,
of stort u in de gracht,
en sterve uw vader dan van rouw,
en zonder nageslacht!’

Nu brult hij: ‘Clara volg mij na!’
In Karels hart is hel;
zij reikt voor 't laatst haar hand hem toe,
en stamelt hem: vaarwel!

De wrede vader ziet het nauw,
of stampvoet bij haar wee,
en grijpt gevoelloos haar bij 't haar
en sleept haar gillend mee.

Daar staat de droeve half versteend,
en toeven baart verdriet,
en haar verlaten, die hij mint,
dit kan, dit kan hij niet!

Hij waggelt bleek de slotpoort uit,
van 't bangst vooruitzicht stom
en slijt de nacht in 't aaklig woud,
en doolt wanhopig om.

Daar rolt bij 't krieken van de dag
een koets de slotpoort uit,
de droeve volgt tot daar de koets
bij de Urselinen stuit.

De graaf drijft door de schrikbre poort
zijn half onmachtig kind,
en keert alleen naar 't slot terug
eer nog een uur verzwindt.

De droeve Karel ijst, maar voelt
zijn Clara's smart alleen:
men dringt haar licht de sluier op,
ze is eeuwig voor hem heen.

Maar wat verwint de liefde niet!
Wat zwicht niet voor haar macht!
Zij boort door ijzren poorten heen
en spot met slot en wacht.

Hij wint door zoet gevlei en goud
in 't klooster toch één hart:
het klopt in 't eind voor zijne ramp,
en voelt ook Clara's smart.

Nu vliegt de ziel in gloeiend schrift
gedurig heen en weer.
Wat Karel lijdt, lijdt Clara's hart,
en Karel lijdt nog meer.

Ras is een plan ter vlucht beraamd,
de nood, die toeft, wordt schijn.
Een hut is voor de min paleis,
een broodkorst ambrozijn.

Nu juichen ze in het schoon verschiet;
wat biedt nog tegenstand?
Een ladder, touw en mansgewaad,
zijn reeds in Clara's hand.

Reeds is de vaste nacht bepaald,
en zelfs het heuglijk uur,
en Karel toeft met schuit en ros
dicht bij de kloostermuur.

Het ogenblik is eindlijk daar
dat zo veel hoop hun gaf;
zij bindt met moed de ladder vast
en klimt er siddrend af.

Daar breekt op eens 't afgunstig touw.
En Clara stort ter neer:
zij ligt verpletterd op de grond
en vindt zich zelf niet weer.

Wanhopend, ijzend, kil van schrik,
ijlt Karel naar haar heen.
Hij vindt haar drijvende in haar bloed
en roerloos als een steen.

Daar stort hij op haar lijk ter neer,
het droevig overschot,
en kust voor 't laatst haar koude mond,
en voelt geheel zijn lot.

Waanzinnig rijst hij ijlings op,
ontzieling wordt hem nood;
hij stort zich in de kloostergracht
en volgt haar in de dood.

Graaf Ernst, van ouderdom reeds zwak,
verneemt de wrede maar:
een maand knaagt hem de hartaar af
en strekt hem op de baar.

De wrede Siegfried juicht zich toe,
en plengt geen enkle traan:
wat zegt hem Clara's vreeslijk eind!
Zijn wraakzucht is voldaan!

Maar ras grijpt hem de wroeging aan,
hij zoekt, maar vindt geen heul:
zijn eenzaam slot wordt hem tot hel,
zijn eigen hart tot beul.

Vaak doolt hij 's nachts zijn woning rond,
zijn cel is hem te nauw;
dan gilt hij: ‘Clara! Clara!’ uit,
en wringt zijn handen rauw.

Zo kwijnt hij heen, en ‘Clara!’ is
zijn laatst, nog pijnlijk woord.
Hij laat zijn erf aan 't klooster na
ter zoening van zijn moord.

Ras liep 't gerucht, dat elke nacht
een non met haar gesteen
wanneer het klooster twalef sloeg
aan de oosterpoort verscheen.

Zij zweeft de grijze muren om,
een schim rijst in 't verschiet,
en volgt en ijlt haar treurig na,
maar achterhaalt haar niet.

In 't eind bereikt zij weer de poort
en blijft er treurig staan.
De schim naakt telkens, telkens meer
en is haar bijna aan.

Nu slaat het één. Reeds strekt de schim
zijne armen naar haar heen -
De poort springt op, zij zweeft er in,
de schim staat daar alleen.

Hij staart een poos haar treurig na
bij 't bleke manelicht;
hij wringt zijn handen, zucht en steent;
maar de ijzren poort is dicht.

Lang heeft in d'omtrek groot en klein
't verschijnsel vaak ontsteld,
en elk had eens de non gezien
daar wandlen door het veld.

Doch sedert jaren wordt in 't rond
van 't spook niet meer gehoord;
maar niemand waagt om middernacht
zich bij de kloosterpoort.

Robidé van der Aa
Johanna
Romance[aant.]

Zijt nooit in uw oordeel te straf of te wreed
bij 't misdrijf door andren bedreven;
wie oorzaak noch drijfveer noch aanleiding weet
die de arme misdadige struikelen deed,
mag roekloos zijn vonnis niet geven.

De weg toch der ondeugd is wijd en is breed,
en eng zijn, o deugd! uwe paden:
wie ooit onbezonnen die paden vergeet,
een enkele schrede zich zijwaarts vermeet,
heeft, eer hij het denkt, het vermoedt of het weet,
zijn werelds geluk reeds verraden.

O jeugd, die zo los, de gevaren niet telt
die onschuld en deugd hier belagen,
die, wat u der ouderen raad heeft voorspeld,
het kwaad dat u dreigt, niet bedachtzaam ontsnelt,
en dit u te laat moet beklagen.

Lichtzinnige jonkheid! Ei luister naar 't lied
hetgeen ik u heden doe horen:
het leert dat wie 't deugdenspoor eenmaal verliet,
verleiding en wellust geen wederstand biedt,
het einde der rampen noch kent noch voorziet
die hier hem het lot heeft beschoren.

Ook u, o ontaarden! wier goud of wier rang
er velen haar deugd doet verkopen,
ook u zij ter lering mijn kunstloze zang!
En wordt bij 't verhaal u het harte niet bang,
dan hebt gij nooit zegen te hopen.

In Friesland, niet verre van 't bruisende zout
dat noordwaarts zijn stranden komt lekken,
daar vindt men een stedeke, eerwaardig en oud,
waar vlijt en beschaving, veel beter dan goud,
ten nutte der jeugd ene school heeft gebouwd
die sinds haar ten roem mocht verstrekken.

Daar woonde Johanna, zo schoon als de dag
wen hij uit de kimmen komt rijzen;
steeds sierde haar koontjes een schuldloze lach,
en ouden of jongen, wie 't maagdelijn zag,
moest hare bevalligheen prijzen.

Ook 't hart van Johanna was deugdzaam en schoon,
dat las men in 't blauw van haar ogen;
en had haar het lot al geen schatten geboon,
haar deugd was haar rijkdom, haar onschuld haar kroon,
en werkend met ijver voor 't dagelijkse loon,
had de ondeugd op haar geen vermogen.

Zo leefde zij, even gerust als het lam
waaraan zich geen wolf nog vertoonde,
toen Onno, de jongste van Enckema's stam,
ter studie der rechten te Franeker kwam
aan 't huis waar als dienstmaagd zij woonde.

De jonker, in treken van wellust volleerd,
vindt ras in het meisje behagen.
Hoe meer hij ontvlamt, hoe meer hij begeert:
‘'k Was,’ zegt hij, ‘te stout, maar heb veinzen geleerd,
neen, nimmer ontkomt zij mijn lagen.’

Verrukt zag de satan des jonkers bestaan,
en grijnsde om de prooi hem beschoren;
maar de engel der onschuld, om 't meisje begaan,
schreef in het gedenkboek des Eeuwigen aan:
de deugd heeft een parel verloren.

De jonker, omzichtig, belaagt nu het kind,
maar laat zijne strikken niet merken;
hij toont zich wel immer nog harer gezind,
maar zo als een broeder zijn zuster bemint,
en schijnt zijne drift te beperken.

Hij schenkt haar nu dit eens, en dan weder dat,
beloning voor 't ijverig pogen;
en eer zulks het argloze meisje bevat,
houdt hij in zijn netten haar hartje gevat,
en trots op die zege, veel waarder dan schat,
straalt vreugde en genot hem uit de ogen.

Nu huichelt hij liefde, nu zweert hij haar trouw,
nu brengt hij het bloed haar aan 't jagen,
en eer zij 't vermoedt, is het meisje reeds vrouw,

verwisselt zij onschuld voor knagend berouw,
en naken haar bittere plagen.

Het dorsten naar wellust is spoedig voldaan,
't genot wordt door walging vervangen:
de drift van de jonker is henen gegaan;
hij poogt zich welhaast van Johanna te ontslaan;
hij prijst haar zijn makkers al boertend nu aan
en spot met de traan op haar wangen.

‘Ach Onno! ach Onno! Is dit nu mijn loon,
Is dit nu 't gevolg van uw eden?
Hebt ge eerst aan mijn' onschuld ontnomen de kroon,
om openlijk, op een bespottende toon,
mijn naam en mijn eer te vertreden?

Ach, Onno!’ zo schreit zij, en valt hem te voet:
‘Wie, wie zal zich mijner erbarmen?
Ge ontneemt mij uw min, nu de lust is geboet;
ontzegd is dit huis mij: 'k heb ouders noch goed,
en ga een onfeilbare ellend tegemoet,
wie opent mij weze zijn armen?’

‘Wat jammert, wat teemt gij, op dwepen gevat,’
zegt Onno, ‘van nood en ellende?
Hebt ge immer bij mij nog te klagen gehad?
En blijft dan niet altijd uw schoonheid een schat
zo groot als gij zelve nooit kende?

Naar u zien verlangend de aanzienlijksten uit,
en bieden om strijd hun vermogen.
Maak ras u een rijke wellustling ten buit,
licht neemt u nog eenmaal een boer tot zijn bruid.

Ik keer naar mijn vader; en, wat ge ook besluit,
kom nimmer mij daar onder de ogen.'

'Eens, wreedaard!' hervat zij, 'eens ziet gij mij weer,
voordat u het graf zal omvatten.
Beef, lage verleider van onschuld en eer!
Beef, beef voor die laatste, die enige keer:
Gij koopt die niet af met uw schatten!'

Johanna van raden, van steunsel ontbloot,
nog nauwelijks negentien jaren,
gejaagd door behoefte, geprangd door de nood,
geeft meerder en meerder de wellust zich bloot,
en durft, daar zij daaglijks haar zonde vergroot,
in 't einde niet rugwaarts te staren.

Zo leefde zij menige jaren reeds voort,
toen werd ze in de kerker gezonden;
Johanna, door toomlooze woede gespoord,
had, sprak het gerucht, hare zuigling vermoord,
en wachtte daar 't loon harer zonden.

De jongste der leden van 't achtbaar gericht
waarvoor men de misdaad ziet beven,
verkreeg tot zijn deel de zo moeilijke plicht,
om wegens de moord van het hulpeloos wicht
en haar die als moeder daarmee werd beticht,
verslag aan de rechtbank te geven.

Steeds had nogJohanna haar misdaad ontkend,
hoe luid zich 't geweten deed horen;
maar nu zij haar blik naar de rechterstoel wendt,
daar Enckema ziet en hem daadlijk herkent,
heeft ze al hare stoutheid verloren.

‘Heer rechter!’ dus spreekt zij, ontzet en ontsteld,
‘zend, wie u omringt, van u henen;
ik voel mij het hart zo benauwd en bekneld;
licht dat wel mijn mond u dez' ure iets meldt.
Daarvan staat ge, o rechter! verbaasd en versteld,
ei, wil mijn verzoek mij verlenen!’

De rechter, nieuwsgierig, geeft daadlijk 't bevel,
hoe vreemd het verzoek hem mag schijnen.
‘Wie weet wat mij 't vrouwmens voor wonders vertell’,
het noodlot speelt somtijds zo zeldzaam een spel.’
De schrijver en dienaars verdwijnen.

‘Herdenk,’ vangt zij aan, ‘wat u, jaren geleen,
een radeloos meisje voorspelde,
herdenk nu, o rechter! haar jammrend geween!
Toen hield gij u doof voor die klachten en been;
thans richtte de hemel hier zelve mijn schreen,
dat 'k zichtbaar u de uitkomst vermeldde.

De blos is verdwenen, die eenmaal, helaas!
uw heilloze driften deed koken;
getaand is die schoonheid, geweken dat waas,
gelijk ene bloem voor het windengeblaas,
en het oog in de schedel gedoken.

Door ondeugd vervoerd, door de nooddruft verplet,
had niets op mijn hart meer vermogen:
'k heb eindlijk een dolk, door de wanhoop gewet,
wreedaardig mijn kind in de boezem gezet:
een moeder met bloed van haar zuigling besmet;
en zo 't aan de jammer onttogen.

De kelk van mijn lijden is eindlijk gevuld,
ras zal ik geen zuchten meer lozen.
Gij, rechter! Gij hebt van die jammren de schuld,
maar God, die 't tot hiertoe lankmoediglijk duldt,
straft eenmaal te wisser de boze.

Ja, 't bloed van mijn kindje, mijn kommer en druk,
spookt om u bij spel en vermaken;
voor u is er verder geen rust of geluk,
tot dat u de wanhoop het leven ontrukk',
en stort' u de hel in de kaken.'

Verstomd en verlegen staart Onno haar aan:
hem weigert de tong haar vermogen.
Hij wenkt, en zijn dienaars gebieden haar gaan;
maar kerremt wanhopig: 'Wat heb ik gedaan!
Johanna! ach, zie mij zo dreigend niet aan!'
en drenkt zich al wenend de ogen.

Hij ijlt naar zijn woning, beschrijft er een blad,
en legt het verzegeld daar neder.
Dan spoedt hij weer hene, tot buiten de stad,
daar stort hij zich raadloos in 't zwalpende nat,
en niemand zag levend hem weder.

Johanna ontvangt in de kerker een schrift
door Enckema's hand onderschreven:
daar heeft hij zijn bittere rouw in gegrift;
daar vloekt hij zijn wellust, zijn schuldige drift,
en schenkt zijn vermogen Johanna ter gift,
en smeekt om 't behoud van haar leven.

Tot troost in haar leed was Johanna dit woord,
maar droef zijn wanhopig verscheiden;

nu wordt zij opnieuw door de rechter verhoord,
bekent hem deemoedig de gruwlijke moord,
en wenst zich ter dood te bereiden.

‘Heeft Onno 't behoud van mijn leven gevraagd,
ach niets bindt mij verder aan de aarde:
te lang heeft de wroeging mij 't harte doorknaagd,
'k ben schuldig hier in de gerichte gedaagd,
de wet heeft ten offer mijn leven gevraagd,
voor mij heeft dat leven geen waarde.’

Getroost en gelaten in 't vreselijk lot
haar op deze wereld beschoren,
betrad nu Johanna met moed het schavot,
beval hare ziel de genade van God,
en liet gene klachte meer horen.

Schenkt, maagden en knapen! een traan aan haar as,
haar lot zij ter lering voor allen!
Bedenkt ach, dat ze eenmaal ook schuldeloos was:
vertrouwt niet op eigene krachten. Te ras
blijkt schoonheid en onschuld nog brozer dan glas.
Die staat, zie toe niet te vallen.

L. van den Broek
Ida
Romance[aant.]

‘Mijn dierbare Ida, neen, o neen!
vervul een duurder plicht
en ga niet naar de strijdplaats heen
waar 't lijk van Marco ligt.
De Man is dood, door u bemind;

o leef dan voor uw enig kind!
Bij God, mijn Ida! Hoor mijn smeken,
de Godheid leeft, zij zal ons wreken.'

'Wat maakt gij mij het hart zo week
mijn vader? Smoor uw klacht;
de plicht waarin ik nooit bezweek
zij dure tol gebracht!
Mijn Marco toog ten heilgen strijd,
aan God en Griekenland gewijd:
hij geeft het leven nu verloren
en ik - ik heb hem trouw gezworen.

Die eed doe ik met vreugd gestand,
ik koel gesarde moed
en blus de vonk die blaakt en brandt
met Ottomanisch bloed.
En zo mijn hand die 't staal verheft
een enkle dolle tijger treft
en 's levensaar heeft afgestoken,
dan is mijn echtgenoot gewroken.'

'Mijn kind! Verban die blinde drift,
in oorsprong groots en schoon;
het leven is een kostbre gift,
bewaar het om uw zoon.
O als uw gade eens van omhoog
als engel in uw armen vloog,
geloof, hij zou de raad u geven:
blijf voor uw kind en vader leven!'

'Gij dwaalt, mijn vader, ja voorwaar!
Ik zag hem deze nacht;
niet als een dode, bleek en naar,

maar schoon door hemelpracht.
Ik hoorde toen ik lag en sliep
een stem, die “Ida! Ida!” riep;
toen zag ik op, ontwaakte en beefde,
't was of een engel mij omzweefde.

Maar Marco sprak: “Mijn Ida, vrouw!
mijn vreugde in lief en leed,
gij zwoer mij eenmaal liefde en trouw,
herinner u die eed.
Waak op! o vrouw, en Konstantijn,
ons kind, zal in Gods hoede zijn.
Wat hij bewaart is altoos veilig:
waak op, o vrouw! Uw plicht is heilig.”

Nu ga ik heen, als d'avond daalt
en de aard door rust verkwikt,
en Hesperus, die kwijnend straalt,
haar somber tegenblikt,
en eer door 't hulsel van de nacht
de dageraad u tegenlacht,
zal de aarde een onmens minder dragen
en ik bij God om wrake vragen.

Ga heen, mijn kind! De plicht gebiedt.
Ga heen, mijn vreugd en lust!
De traan die langs mijn wangen vliedt,
voor 't laatst nog droog gekust.
Ga heen Griekin, en wreek de dood
van uw ontzielde echtgenoot,
en moge uw zoon in later jaren
uw beeltenis in zijn hart bewaren.’

Zij gaat en zweeft, gelijk een schim,
gekleed in blank gewaad,
totdat de tent van Ibrahim
voor fonklende ogen staat.
‘Daar,’ zegt zij, ‘in die donkre kuil
daar lekt het ondier zich de muil:
help heilgen, help mij op mijn smeken,
'k zal uit die muil de tanden breken!’

Het wachtvuur vlamt met sombre gloed
en drukt op elk gelaat
de donkre kleur van 't schuldloos bloed
dat reeds voor 't voorhoofd staat.
De tijgers brassen aan de buit
of ronken, zorgloos slapend, uit,
of ramen wikkend nieuwe plannen
tot vrouwenroof en moord van mannen.

En Ida nadert stil en zacht
en zwaait de moordpook bloot
en brengt met saamgegaarde kracht
een muzelman de dood;
en wringt de dolk terug en schendt
en scheurt het lijwaad van de tent
en wil er ijlings binnendringen
en zoekt... en vindt een tiental klingen.

En wond bij wond en houw op houw
vernielen bloei en jeugd,
en brengen aan de Griekse vrouw
het loon der eedle deugd.
Toen sloot zij stervend de ogen dicht;
toen voer haar ziel naar hoger licht

en blikt van daar nog dikwerf teder
als moeder en als dochter neder.

N.N.
Jonathan en Lidewij
Romance[aant.]

Die avond boven de IJssel
de wolken hangen laag:
in Jonathan, in treuren,
herleeft de oude vraag.

Waarom het hém moest treffen,
een lot, zo hard en zwaar:
voor altijd dwerg te blijven
en zien vertrekken háár.

In blijde kinderjaren
hij Lidewij 't eerst zag;
van d'overkant van 't water
weerklonk haar lied en lach.

Aan weerszij van de IJssel
zij speelden met elkaar;
vertrouwd met stroom en golven,
onwetend van gevaar.

Gelukkig aan die strome
hun eerste liefde ontbloeit;
tot 't lot hém slaat in boeien
en slechts Lidewij nog groeit.

En Lidewij, zij groeide
gelijk slechts vrouwen doen;
voor Jonathan geen lach meer,
geen lied, geen kus, als toen.

De leest van een gazelle,
een keursje goed gevuld;
en 't halsje van karmijnrood
veel vrouwelijks verhult.

Naar 't westen trok zij hene,
liet hem, de dwerg, alleen;
zocht zich een man op lengte
en vond er schielijk één.

De dwerg nu, aan de IJssel,
gebroken door verdriet,
vraagt wind en wolk en vogels:
‘O, waarom groei ik niet?’

Zij hullen zich in zwijgen;
hij zit bij d'oever neer,
werpt kiezels in de golven;
de golven keren weer.

Met 't keren van de golven
keert ook zijn vraag en klacht;
opnieuw is hij allene
met wat het lot hem bracht.

Zijn hete tranen vallen
in 't water van de vliet;
ten antwoord uit de diepte
hij eigen beeltnis ziet.

Een dwerg staart hem in d'ogen,
versmaad door Lidewij,
gekwetst, beschaamd, vernederd:
‘O goden, zie op mij!’

De goden horen 't wenen,
zijn met zijn lot begaan;
verstaan zich in de golven,
en zie... zij zien hem aan!

Door goede godenblikken
wordt Jonathan gesterkt
tot 't slaken van zijn boeien;
hoe kracht van blikken werkt!

Het wonder van de liefde
voltrekt zich razendsnel:
hoor hoe zijn botten kraken,
gespannen staat zijn vel!

Zijn ledematen rijzen
en dat wat was een last
wordt vreugde, fors en krachtig,
nu 't zienderogen wast.

Hij blikt opnieuw in 't water,
weet nauw wat hij aanschouwt:
een man gelijk de andere,
robuust, en fraai gebouwd!

Herleefd dankt hij de goden;
zijn liefste wens vervuld.
Doch spoorslags drijft de liefde
hem westwaarts, vol ongeduld!

Bij IJ en Amstel zoekt hij
haar die een ander vond
wijl zij niet kon bevroeden
het wonder van deez' stond.

Aan d'overzij der Amstel
trekt vaag een schim voorbij
die hem - is 't waar? - doet denken
aan haar, aan Lidewij.

Voorzichtig komt hij nader,
de schim bemerkt hem niet;
bewonderen wordt verwonderen
als hij haar steels beziet.

Een vrouw met grove trekken
om neus en oog en mond;
ijsselijk plat de boezem,
stakig wat eens was rond.

Asgrauw de blonde haren,
vaalbleek het blanke vel;
Lidewij geheel vervallen,
hij ziet het al te wel.

Geen vrouw om nog te lieven,
weet aanstonds Jonathan;
verbitterd om 't oude wezen
klaagt hij de goden an:

‘Deez’ vrouw is niet de Lidewij
eens zo door mij bemind;
voor wie ik bad om groei en kracht
tot goden, wolk en wind!’

Hij voelt zijn warme liefde
verkouden wijl hij spreekt;
't is of met elke hartekreet
't hart op de golven breekt.

De goden, verbluft en verlegen
met Jonathans spijtig gesteen,
beschikken nu fluks en eendrachtig:
Jonathan word' als voorheen.

Verdwaasd staart hij in d'Amstel,
voelt krampen in been en merg,
de kiel te ruim om de schouders,
in 't water het beeld van... een dwerg.

Oostwaarts trekt hij dan hene,
klein van ziel, de harteklop traag;
aan de IJssel, boven zijn rustplaats,
hangen de wolken laag.

A. Bogaers
Koning Knuts familiezwak[aant.]

De booswicht had gebrand, geroofd,
vermoord wie zich teweer dorst stellen:
nu hing de straf hem boven 't hoofd,
hem en zijn snode vloekgezellen:
hij was op heterdaad gevat:
de rechtdag kwam, de vierschaar zat
om vonnis naar de wet te vellen.

De schurk was leep en glad van tong;
koelbloedig stond hij overende,

hoe fel bewijs en aanklacht drong.
Doch, wat hij voorloog of ontkende,
de waarheid schoot haar licht er op:
hij werd verwezen tot de strop,
hij en zijn ganse roverbende.

Maar nauwlijks was de doem gehoord,
of ‘gunt mij’ (riep hij) ‘'t woord nog even!’
Men liet de schelm nog even 't woord:
‘Ja’ (zucht hij) ‘ik heb zwaar misdreven;
doch deze brief... lees deze brief!
'k Ben neef des konings, rechterslief!
Men hangt zo maar geen koningsneven!’

Ze namen 't schrift, terecht mistrouwd;
(er zat daar menig letterklover)
maar 't was bezegeld, echt en oud:
de rechters lazen 't, lazen 't over,
en riepen straks eenstemmig uit:
‘Ja, 't stamhuis waar de vorst uit spruit,
is ook het stamhuis van de rover!’

Nu was men toen nog bijster dom;
vanzelf, met zeker welbehagen,
trok voor een vorst de rug zich krom:
een klein verschil met onze dagen,
nu 't volk zijn recht kent op zijn duim,
en, raakt het in een kwade luim,
zijn koning wel eens weg durft jagen!

Maar toen ging 't nog zo niet: de moed,
als m'aan een vorst maar dacht, bekoelde:
geen wonder dus, dat de achtbre stoet
verlegen op hun zetels woelde,

en, spijt de snoodheid van 't bedrijf,
voor 't vorstelijk bloed in 't schurkenlijf
een heimelijke eerbied voelde.

Daarbij, al spaarde koning Knut
tot heden nooit een plichtverbreker,
hij, recht en wet ten vasten stut
en de onschuld ten gestrengsten wreker;
of 't hem toch wel bevallen zou
een neef te zien aan 't galgentouw,
dit scheen bij lange na niet zeker.

Men overlei, men vroeg, men ried...
elk zei hoe hij de zaak wou klaren;
men stemde en (wat men zelden ziet
wanneer collegiën vergaren)
men gaf de beste raad gehoor;
met éne stem ging 't voorstel door
de koning alles te openbaren.

En daadlijk zag men de achtbre rij
zich naar des vorsten hofbrug tichten
in 't plechtkleed en (dit hoort er bij)
met veelbeteeknend' aangezichten;
't Janhagel volgde in bont gewoel,
benieuwd, of 's konings rechtsgevoel
voor 't eedle neefschap niet zou zwichten.

Zo kwam men aan het weidse plein
waar 't burchtslot praalde met zijn tinnen;
een poosje stopte daar de trein
en stapte toen de voorpoort binnen;
de praeses opende de tocht

terwijl hij zijden woordjes zocht
om 't hard bericht er in te spinnen.

Ter troonzaal deftig ingeleid,
waar niets de ontzagbre stilte stoorde,
boog alles voor Zijn Majesteit,
wiens blik, vol ernst, tot eerbied spoorde:
‘Vorst!’ (sprak de praeses) ‘leen uw oor!
een wondre rechtszaak kwam ons voor,
ze raakt een man die stal en moordde.

Hij heeft geplast in 's naasten bloed,
misdaan in velerlei maniere,
en, ja, 't is in abstracto goed,
dat raaf en uil zijn uitvaart viere:
er blijft maar éne zwarigheid,
de schelm is (met verlof gezeid)
zo wat... van uw familie, Sire!’

‘Familie’ (roept de vorst) ‘kan 't zijn!’
(zijn wang werd rood, zijn blikken gloorden)
‘'t Is, Sire, uw neef’ - ‘Geen loze schijn?’
‘Wij hebben schrift, geen blote woorden.’
‘En de euvlen? Blijken ze evenzeer?’
‘Nog zijn we suf, genadig heer,
van al 't getuignis dat we hoorden.’

‘Zo...’ zei koning Knut en zweeg. - 't Was stil,
hij scheen in diep gepeins te raken. -
Eerst na een poos klonk dus zijn wil:
‘'k Mag de eer mijns stamboom niet verzaken:
't Is vorstenbloed, hoe 't ook misdreef:
Welaan! Laat rechters, voor mijn neef
de galg een endje hoger maken.’

A. Bogaers
Schipper de Zwart[aant.]

‘Al 't zeiltuig gehesen! De vlieger in top!’
riep schipper de Zwart aan zijn vissersgezellen
en haastig, om d'Engelse kotter te ontsnellen,
joeg 't weerloze bomschip door 't bruisende sop.

Maar, ronkten de zeilen aan steng en aan stag,
't was vruchtloos: de Brit scheen op vleuglen te volgen;
hij naderde, vuurde... de hoon moest verzwolgen:
het Hollandse tuig droeg een Engelse vlag.

Aan boord van zijn prijs liet de vijand een wacht:
‘Naar Portsmouth!’ zo riep hij, bij schempen en schaatren.
De kotter schoof dansend vooruit op de waatren.
En traag kwam de bom met haar haatlijke vracht.

Allengs viel de schemer; 't werd mistig en guur.
‘Brengt, Hollandse honden! brengt bottels en glazen!’
zo schreeuwden de wachters, die roekloze dwazen!
en kropen omlaag bij het glimmende vuur.

Daar plaste de drank en daar schalde de toost,
ze tuisten om 't prijsgeld, alsof ze 't al beurden;
terwijl op het dek de gevangenen treurden,
aan moeder gedachtig of vrouwlief en kroost.

Maar, donker zij 't uitzicht en nijpend de nood,
de moed wijkt toch nooit van de Hollandse touwen;
De Zwart spreekt aan 't oor van zijn handvol getrouwen;
‘Ja!’ grommelt hun antwoord, ‘ja, vrij weer of dood!’

En wild gonst omlaag, en al wilder, 't gedruis;
't getier rijst ten top en het zwelgend rinkinken:
‘'t Is tijd!’ zegt de schipper: de scheepsmessen blinken:
‘Nu, maats, naar beneden en los op 't gespuis!’

Gelukkig wie weerloos daar lag in zijn dronk:
rampzalig de Brit, die de hand sloeg aan 't wapen.
Als leeuwen zo vochten De Zwart en zijn knapen
totdat hun triumfkreet de boorden doorklonk.

Toen brasten ze 't zeil om en wendden ze 't roer;
de nachtwind blies gunstig, de starren verschenen;
gezwind joeg de bom langs het watervlak hene;
ze wist dat ze weer naar het vaderland voer.

En nauw blonk in 't oosten een lonk van de dag,
of 't zoete ‘weest welkom!’ begroette de braven:
hun ankerboei dreef in een Hollandse haven,
en hoog van hun mast woei de Hollandse vlag.

J . van Lennep
Don Ramiro[aant.]

‘Donna Klara! Donna Klara!
Eens zo minzaam, nu zo wreed!
Hebt gij dan mijn dood besloten
zonder wroeging, zonder leed?

Donna Klara! Donna Klara!
Lieflijk is des levens vreugd:
aaklig is 't, de dood te vinden
in het bloeien onzer jeugd.

Donna Klara! Morgen groet u
Don Fernando als zijn bruid,
nodigt gij, uit oude vriendschap,
mij wellicht ter hoogtijd uit?'

'Don Ramiro! Don Ramiro!
Bitter treft mij uw verwijt;
tegen d'ijzren wil van 't noodlot
waagt men vruchteloos de strijd.

Don Ramiro! Don Ramiro!
Wees een man! Bedwing uw rouw!
De aarde biedt u schoner maagden,
al word ik een anders vrouw.

Don Ramiro! die te voren
door uw heldenmoed vermaard
zoveel Moren hebt verwonnen
en doen vallen voor uw zwaard!

Leer u zelve thans verwinnen
zulk een zege siert u 't meest:
als ik morgen bruiloft viere,
kom dan mee op 't hoogtijdsfeest.'

'Donna Klara! Donna Klara!
Niet te veel hebt gij verwacht!
Morgen kom ik op uw bruiloft:
Ja! ik zweer het: - goede nacht!'

'Goede nacht!' - Het venster sloot zich:
lang nog bleef Ramiro staan.
Eindlijk trok hij zuchtend hene,
't hart van weemoed overlaan.

't Nachtlijk duister was geweken:
in de gloed van 't morgenrood
lag Toledo's bloemengaarde
weer voor 't oog des wandlaars bloot.

Praalgebouwen en paleizen
schittren in de zonneglans.
Als bedekt met gouden daken
toont zich kerk en torenkrans.

Als 't gegons van bijenzwermen
dreunt het dommlend klokgebom:
smeekgebeden stijgen opwaarts
uit de Godgewijde dom.

Over voorplein en portalen
golvend als een woelig meer,
stroomt en dringt de bonte volkshoop
door elkander, op en neer.

Fiere ridders, schone maagden
vullen koor en gaanderij;
luider paart de klok haar bastoon
aan des orgels melodij.

Maar de volkshoop wijkt eerbiedig,
gaat van wederzijde uiteen:
Donna Klara, Don Fernando,
't jeugdig paar komt uitgetreen.

Tot aan 't hoog paleis des bruigoms
volgt de schaar, met blijde zin:
prachtig, naar 's lands oude zeden,
gaat de hoge bruiloft in.

Ridderspel en disvermaken
lokken hier Toledo's jeugd:
vogelsnel vervliegen de uren:
de avond brengt weer nieuwe vreugd.

In de rijk verlichte feestzaal
schaart men zich ten blijde dans,
en de bonte kleding flikkert
in der kaarsen helle glans.

Op verheven prachtgestoelten
zet zich 't jonggetrouwde paar:
Donna Klara, Don Fernando
kouten, schertsen met elkaar.

Alles ademt hier genoegen:
alles wemelt, alles blinkt:
wijl de pauken zich doen horen
en trompetgeschal herklinkt.

‘Waarom, liefste!’ vraagt de ridder
met verwondering op 't gelaat
‘Waarom is het, dat ge uw blikken
telkens naar dat venster slaat?’

‘Ziet gij dan die man aan 't venster
met die zwarte mantel niet?’
Vrolijk lachend zegt Fernando:
‘'t Is een schaduw, die gij ziet.’

Maar de zwarte schaduw nadert
en hij brengt de bruid zijn groet.
Don Ramiro straks herkennend,
buigt zich Klara, rood als bloed.

En de feestdans is begonnen:
alles woelt weer, alles leeft,
dartlend rond in wilde kringen,
dat de bodem dreunt en beeft.

‘'k Volg u gaarne, Don Ramiro!
'k Ben altijd ten dans gereed;
maar die zwarte mantel,’ zegt zij,
‘is voorwaar geen bruilofstkleed.’

Somber staan Ramiro's blikken,
wijl zijn arm haar lijf omvangt,
en hij spreekt met dof gefluister:
‘Gij hebt zelf mijn komst verlangd.’

En nu zwieren zij tezamen
door 't gewoel dat hen omringt:
en de pauken doen zich horen
en trompetgeschal herklinkt.

‘'k Zag u nooit zo bleek,’ zegt Klara,
wijl een siddring haar bevangt;
maar al walsend geeft hij antwoord:
‘Gij hebt zelf mijn komst verlangd.’

‘Wee, uw adem is een lijklucht,
laat mij los!’ zij spreekt en wankt.
Maar hij mompelt als te voren:
‘Gij hebt zelfmijn komst verlangd.’

En cymbalen en violen
klinken weer met feestgebaar:
hupplend op de blijde akkoorden
wielt en draait men door elkaar.

‘Laat mij, laat mij: Don Ramiro!’
zucht zij, hijgend en verbleekt.
Maar bestendig even duister
zijn de woorden die hij spreekt.

‘Laat mij, laat mij los! In Gods naam!’
en zo ras haar 't woord ontvalt,
is Ramiro weggesmolten
als een ijdle luchtgestalt!

IJskoud stolt haar 't bloed in de adren,
starend blikt zij om zich heen.
Vale nacht bedekt haar ogen,
en onmachtig zinkt ze inéén.

Eindlijk keert haar zelfbewustheid
en zij slaat de blik in 't rond;
maar bevangen van verbazing
sluit zij 't oog terzelfder stond.

Want zij zat nog naast Fernando,
en sinds d'aanvang van het feest
was zij, allen tuigden 't later,
nimmer van haar plaats geweest.

‘Zeg! Vanwaar zo bleek en angstig?’
vraagt de bruigom ongerust:
‘En Ramiro?...’ stamelt Klara
bevend, nauw zichzelf bewust.

's Bruigoms voorhoofd staat gefronseld
en zijn stem klinkt snel en zacht:
‘Hedenmiddag hebben moorders
Don Ramiro omgebracht.’

Petronella Moens
Willem en Emma[aant.]

De lente had reeds negenmaal
het aardrijk doen verjongen
sinds Willem door Napoleon
tot krijgsdienst was gedwongen.
Afgrijslijk was voor elk die dwang
die 't vaderland onteerde,
maar duldloos daar waar 't hoogst geluk
opeens in rouw verkeerde.
Verrukt zag Willem 't morgenlicht
zijn roze gloed verspreiden.
De feestdag rees; hij mocht zijn bruid
naar 't echtaltaar geleiden.
Veel meer was hem haar liefde waard
dan al het goud der wereld;
rein was haar hart, als morgendauw
die op de bloesems perelt.
De jongling snelt in Emma's arm;
pas telt zij zestien jaren.
In 't sneeuwwit feestkleed staat zij daar,
de bruidskrans om de haren;
zo blank als 't zuiverst zwanendons
door 't morgenrood omtogen,
is 't lief gelaat, en 's hemels blauw
lacht in haar vriendlijke ogen.
Fluks gaan zij tempelwaarts: het uur
zo lang reeds afgebeden,
slaat, en een feestelijke rei
strooit bloemen voor hun treden.
Maar welk gerucht? God! Willem wordt
door krijgsvolk aangegrepen;
hij worstelt, - gilt om hulp - vergeefs!

hij moet zich voort zien slepen.
De bruid bezwijkt; de feestrei weent;
de knapen knarsetanden;
de mannen voelen in hun borst
verkropte woede ontbranden.
De bruidegom telt pas achttien jaar;
men had hem hoop gegeven
op vrijheid, doch hij werd misleid:
nu vreesde elk voor zijn leven.
Doch neen - zijn leven werd gespaard,
slechts om zijn smart te rekken;
hij moest met Neerlands jonglingschap
't Kanon tot voedsel strekken;
Zo luidt des dwinglands helse taal.
Maar voor wie God blijft waken
die treft geen dolk, die kan geen dood
in 't gloeiend vuur genaken.
Hij moest, door eigen leed verscheurd
en om 's lands hoon verbolgen,
des overheersers veldbanier
naar 't moedig Rusland volgen:
maar, bij het woen des hongerdoods
op Frankrijks duizendtallen,
was Willem koud en afgemat
door dappren overvallen.
Een Russisch corps, aan land en vorst
getrouw, schenkt hem het leven.
Dan, ach! hij wordt naar 't sneeuwrijk oord,
Siberie's grond, gedreven.
Daar ziet de fiere jongling zich
in slaafse kluisters prangen;
en schoon Europa 't juk verbreekt,
hij toch blijft krijgsgevangen.
Hij smeekt om vrijheid, maar vergeefs:

wie kan aan 't hof hem horen?
Hij schrijft, maar vruchtloos; Willems vlijt
kon de eigenbaat bekoren.
In 't eind betoont een mensenvriend
toch deernis met zijn lijden:
hij biedt hem hulp, en Willem ziet
al juichend zich bevrijden.
Het heimwee drijft de jongling voort,
de liefde leent hem vleuglen;
daar ginds blauwt reeds het vaderland;
niets kan zijn drift beteuglen.
Hij nadert, knielt, hij kust de grond,
smaakt meer dan englenweelde;
hij ziet het dorp waar hij als kind
met schuldloze Emma speelde,
waar hij als knaap in lindeschaduw,
op mos en bloemen rustte,
en waar hij eenmaal 't maagdlijk ja
van Emma's lippen kuste.
'Mijne Emma!' zucht hij, 'gij alleen,
gij boeidet mij aan 't leven;
uw liefde, uw beeld heeft uit mijn ziel
de wanhoop vaak verdreven.
Maar heeft zij 't scheiden overleefd?
God! moest ik Emma derven,
dan ben ik slechts teruggekeerd
om op haar graf te sterven.'
Hij vindt een dartle knaap, en vraagt:
'Is Emma nog in leven?'
'Zij leeft!' is 't antwoord, 'o! zij heeft
haar man een kind gegeven.'
Ontzet, verstijfd, staat Willem daar.
Op eenmaal schijnt hem de aarde
een wildernis, een eenzaam graf;

zijn vrijheid heeft geen waarde.
Hij wenst zijn slavenstand weerom,
zijn denkkracht is verwilderd:
toen had verbeelding vaak het bos
dat ginds hem wenkt, geschilderd.
Ach, ja! dan zag hij, moegewerkt
en half in sneeuw begraven,
zijne Emma, en een vreugdekreet
wekte al zijn medeslaven.
Dan had hij zalig zich gedroomd,
en 't liefelijk verleden
scheen als een blijde dageraad
te voorschijn weer getreden.
Werktuiglijk wendt hij de ogen
naar 't plekje waar weleer de vreugd
zijn ziel hield opgetogen.
Maar is 't een geest? Ach! 't koeltje speelt
met de eigen blonde haren
die eenmaal 't sieraad van zijn bruid
in 's levens lente waren.
Is 't Emma? Zit ze op de eigen bank
door hem gevormd van zoden?
Zij is 't. Een kind slaapt op haar schoot;
hij gilt, en is ontvloden.
Hij snelt naar d'oever van de stroom,
smeekt de Almacht om erbarmen,
poogt neer te storten, maar gevoelt
vol liefde zich omarmen.
Zijn broeder had het vals bericht
dat Willems boezem griefde,
verstaan, en volgde hijgend hem,
vol trouwe broederliefde.
‘Mijn Willem! Zoudt ge u, pas gered,
aan zelfmoord schuldig maken,

ten hoon van Gods voorzienigheid
die voor uw heil blijft waken?'
Zo spreekt hij: 'Emma bleef getrouw
en hooploos om u treuren;
en ik, ik heb mijn jonge ga
mij van het hart zien scheuren.
Zij stierf. Mijn kind, van moedertrouw
in 's levens vroegste morgen
beroofd, vond bij uwe Emma hulp
en liefde en teedre zorgen.
Dat schuldloos wichtje biedt haar troost
zelfs in de bangste stonden.'
'Heil mij!' roept Willem: 'God heeft u
ten schutgeest mij gezonden.'
Hij klemtJohan aan 't zwoegend hart.
Maar strekt een milde regen
het smachtend velden dor gebloemt
ten blijk van 's Eengen zegen,
niet minder deed het wederzien
straks 't minnend paar herleven;
op eenmaal werd het jeugdig blos
aan Emma weer hergeven;
op eenmaal schenen moed en kracht
in Willems oog te gloren;
op eenmaal was de zaligheid
in beider ziel herboren.
De huwlijksband, weleer zoo wreed,
naar 't scheen, vaneengereten,
werd ras bezegeld, rein genot
deed leed en smart vergeten.
Het jublen van den bruiloftsrei
deed elk in blijdschap delen:
zelfs Willems broeder zag zijn kind
vol vreugd met feestloof spelen.

't Gelukkig paar, dat jaren lang
de bruiloftsdag bleef vieren,
zag door het schoonst, het bloeiendst kroost,
hun heilge echt versieren.

G. Ten Bruggencate Hz.
Floris de Zwarte[aant.]

De sterren blonken aan de trans,
de maan zag vriendlijk neer,
geen jachthoorn klonk er in het dal,
geen vogel zong er meer.

De nacht ontrolde 't somber kleed
op veld en heuvelkling,
en nodigt elk, na leed en lust,
tot zoete sluimering.

Maar wie zijn leden strekken mocht
en rustte zoet en zacht,
slechts Hedwig luikt haar ogen niet
daar zij haar minnaar wacht.

Zij staart van Rechems grijze slot
zo ver 't de maan gehengt;
en luistert of ze een hoefslag hoort
die Floris bij haar brengt.

Maar neen, noch ros noch ridder naakt
zo ver hare ogen gaan;
en siddrend voor haar minnaars lot
ontrolt haar traan op traan.

‘Helaas!’ barst ze uit, ‘mij droeve wees,
Wat baat mij rang en schat!
daar 't graf mijn ouders, mij zo waard,
in zijne schoot bevat.

Daar hij, aan wie in beider plaats,
mijn leiding werd vertrouwd,
de jongling die mijn harte mint,
mij hart en hand onthoudt.

Daar hij... maar ach! wat mag dat zijn!
Wie roept mijn naam daar, wie?
De stem was juist mijns minnaars stem,
schoon ik ros noch ruiter zie.’

‘Mijn Hedwig!’ roept graaf Floris weer,
gedoken in een pij;
‘ofschoon ik ros en rusting derf,
toch ben ik u nabij.’

‘Zijt gij 't mijn Floris! O God dank!
dat ik uw stem weer hoor;
ik bracht, helaas! een droevig uur
in vruchtloos wachten door.

Maar hoe! wat tijding brengt gij mee?
vanwaar dat vreemd gewaad?
Is 't nog de wrok van Arendsberg
die onze wens weerstaat?’

‘Mijn dierbre! Ja, steeds blijft uw voogd
nog de oude wrevel bij;
en om zijn loerend oog te ontgaan,
omhult mij deze pij.

Maar Duitslands keizer gaf zijn woord
en stemt in onze echt;
en knaap en leenman van uw huis
zijn heel aan mij gehecht.

Wat nu mijn wens noch bee vermag,
verwacht ik van mijn zwaard;
dat baant me een toegang naar uw burcht,
wat macht zich in haar schaart.

Dat voert mij aan uw kloppend hart,
in spijt van Hermans list;
dat toont hem, hoe hij zich te dwaas
in zijn ontwerp vergist.

Dat toont hem, druipend van zijn bloed,
wat Hollands graaf bestaat
wanneer men hem de dierbre onthoudt
waarvoor zijn harte slaat.'

'Ach Floris! Spaar, ach spaar u zelf!
't Ligt mij zo zwaar op 't hart;
ach Floris! zo de dood u trof,
'k verging in mijne smart!'

'Vrees niets, mijn Hedwig! neen, o neen,
u niet beangst, bedroeft;
'k heb tegen menig strijdbaar held
de kracht mijns arms beproefd.

En nu, nu ik het zwaard ontbloot
voor 't geen mij 't dierbaarst is,
nu is de krijgskans aan mijn zij,
nu is de zege wis.

Vaarwel. Mijn dierbre! vaar slechts wel,
'k beveel u thans aan God!
Vaarwel, tot spoedig wederzien,
dan wacht ons 't heuglijkst lot!'

Daar zit zij nu de lieve maagd,
geschokt door hoop en vrees;
daar zit ze en wist het traantje af
dat in haar ogen rees.

Bekommerd ziet ze 't venster uit
en oogt bij 't licht der maan
nog eens de dierbre jongling na
zo ver haar ogen gaan.

Maar Floris wisselt dra de pij
met ridderlijke dos;
en roept zijn trouwe knapen op
en vraagt zijn moedigst ros.

Hij spoort zich voort met man en knaap,
en valt in Hermans erf;
en schaadt hem hier, en dringt hem dáár,
en tart hem menigwerf.

Ook Kuik, die 't met zijn broeder houdt,
gevoelt des jonglings moed
en ziet zijn landen overheerd
door Floris' krijgrenstoet.

Zelfs Utrechts kerkvoogd, mede aan Kuik
en Arendsberg verwant,
ziet dra des graven krijgsbanier
in zijne vest geplant.

Maar hoe 't geluk hem meerder dient,
te meerder groeit hun haat;
en nemen ze, op zijn dood bedacht,
de snoodste list te baat.

Want argloos trekt de graaf ter jacht,
van weinigen verzeld,
en denkt noch ducht het minste leed
en zwerft door bos en veld.

Maar eensklaps nadert hem een drom,
met helm en speer voorzien;
hij ziet ze en gist het doel huns tochts
en poogt ze ras te ontvlien.

Helaas! maar midden in de ren
daar struikelt hem zijn ros;
en dra herkent hij nu de stoet
aan schild en wapendos.

Hij richt zich op, zo ras hij 't kan,
en stelt zich nog te weer;
maar eer hij 't lemmet heeft ontbloot,
doorboort hem Hermans speer.

‘Ha, snoodaard!’ gilt hij, ‘die mij steeds
ontvlood op 't pad der eer...
Nu treft helaas!... mijn wrekend zwaard..
verrader! u niet meer!...

Maar weet!’... en machtloos zijgt hij neer
en slaakt een bange zucht;
en lispelt zachtkes Hedwigs naam,
terwijl hij 't stof ontvlucht.

Te spoedig drong die droeve maar
in Rechems oude slot:
te spoedig hoorde de eedle maagd
haar minnaars treurig lot.

Verbleekt en zwijgend zat zij dáár
en overstelpt van smart;
geen traantje gaf haar boezem lucht,
geen troost dauwde in haar hart.

En als zij soms haar kwijnend oog
door 't venster blikken liet,
dan waande zij haar Floris nog
te ontwaren in 't verschiet.

Zo zat ze en sleepte 't aanzijn voort
en kwijnde treurig heen;
tot dat in 't eind, op hare bee
de bleke dood verscheen.

Maar hij, de snoodaard, die dit paar
het doodsbed had gespreid,
hij smaakte spoedig 't jammerloon
dat de ondeugd immer beidt.

Hij zwierf, van have en goed ontbloot,
als balling in het rond;
gekweld door 't foltrendst naberouw
tot aan zijn laatste stond.

J.J.L. ten Kate (naar Mallet)
Edward en Emma
Romance[aant.]

Daar waar Garaöns zilvren vloed
't bekrompen heuvelvlak dooradert,
verhief in grijs verleden tijd
een rieten stulp zich in 't gebladert;

Verwijderd van het stadsgewoel,
slechts starende op den Albehoeder,
bloeide Emma hier in stille rust,
in de armen van de beste moeder.

Auroor gelijk, wanneer ze in 't rond
de lentezangers doet ontwaken,
zo bloeide ook Emma de ochtendblos
des levens op albasten kaken.

Elk meisje wist ze in ijverzucht,
elk jongeling in min te ontgloeien;
zo zien wij bij de dageraad
het roosje op zijn stengel bloeien.

De jeugdige Edward, weergekeerd
uit Schotlands overzeese stranden,
gevoelde alras zich 't hart voor haar
in onverdoofbre min ontbranden:

En zij, zij minde ook Edward weer
als hij ontgloeid' in echte liefde;
ook zij gaf 't zoet gevoel gehoor
dat haar het hart zo teder griefde;

Maar - evenals een schaduwbeeld
dat vluchtig wegdrijft voor de winden,
zo moest al spoedig hun genot,
hun zoete mijmerij verzwinden;

Zijn zuster, 't vloekbaar beeld der nijd,
wie Cerberus aan d'afgrond teelde,
nam tandenknarsend list bij list
te baat, tot storing hunner weelde.

De vader, maar wat woekeraar
kan deernis of gevoel bevatten?
Zijn leven was - zijn goudtresoor,
zijn wellust - snood verkregen schatten:

Nog nauw bemerkt hij 't vuur der min
dat Edward in het harte gloorde,
als eensklaps 't schriklijkst dwangbevel
des jonglings vreugdedroom verstoorde.

Hoe gruwzaam worstlen liefde en plicht
thans in zijn boezem met elkanderen;
natuur ('t kan zijn) behoudt haar recht,
maar kan de oprechte min veranderen?

Vaak blijft hij, 's vaders oog ontvlucht,
in 't overhangend groen der blaren
op 't dierbaar meisje van zijn hart
met tranen in zijn ogen staren.

Vaak dwaalt hij bij het licht der maan
de barre wildernis in 't ronde,
en daar slaat hopeloze min
hem 't brekend harte wond bij wonde.

Des jonglings kaak, zo schoon weleer,
is thans van 't bleek des doods betogen,
gelijk de siddrende ochtendknop
door de onweersvlagen neergebogen.

Ten laatste kan geen enkle traan
hem meer het stervend oog ontwellen,
en daaglijks smeekt hij d'Opperheer,
een eindpaal aan zijn smart te stellen.

De vader prest, van angst vermast,
zijn dierbre telg aan 't bloedend harte:
't geweten, in zijn borst ontwaakt,
kwelt hem met nameloze smarte.

Vergeefs zijgt hij al snikkend neer
en smeekt bij zijn besneeuwde haren
den God van al wat adem heeft
om hem 't zieltogend kind te sparen.

‘Ik sterf!’ zucht hem de jongling toe.
‘Maar zo uw hart zich kan ontfermen,
voer haar dan, die ik eeuwig min
voor 't laatst in deez' mijn trillende armen!’

Zij komt en zinkt hem aan het hart
Maar ach! Zij blijft in tranen stikken;
die tranen zijn de dauw gelijk
die 't stervend bloempje komt verkwikken.

De jongling, worstelend met de dood,
ontsluit nog flauw de brekende ogen:
‘Vaarwel, mijne Emma!’ barst hij uit,
en - de adem is zijn borst ontvlogen.

Zij keert terug langs 't kerkhofpad;
geen star bleef aan de kimmen gloren;
de nachtuil stemde in 't stormgegrom
en deed haar 't somber lijklied horen.

Verwilderd hoort zij Edwards zucht
in elk geritsel door de bladeren,
en telkens waant zij dat ze in 't loof
zijn bleekbestorven schim ziet naderen.

Zij heeft nog nauw haar stulp bereikt,
of de angst doet plotsling haar verstommen:
op eenmaal hoort ze op 't kerkhofpad
de doodsklok haar in de oren brommen.

Haar boezem weigert d'ademtocht;
al hijgend stort ze in 't stulpje neder:
‘O moeder!’ gilt zij siddrend uit:
‘Neen, nimmer zie ik Edward weder.

Ik volg hem in het rustig graf;
'k Voel d'adem mij in 't harte breken!’
Haar hoofd zinkt op haar boezem neer,
en geest en leven zijn ontweken!

W.J. Hofdijk
De dode bruid
1100[aant.]

‘Hallo!’ doorklieft het *Schoorler* woud
bij 't bassend hondgeblaf,
bij 't ongestuime hoornsein,

bij 't galmen van de jagertrein,
bij 's kleppers wilde draf.

En angstig stuift de blanke ree
de vuurge jagers voor;
maar, rent ze door, en wint ze veld
op menig onvermoeide held,
een stelt haar vlucht te loor.

Een volgt haar op het slingrend spoor:
een ridder, hoog van moed;
al gutst zijn edel ros van zweet,
al zijn zijn slapen brandend heet,
al staat zijn borst in gloed.

Een volgt haar op het slingrend spoor,
met d'eigen wilde spoed.
't Is jonge Wouter van Uitgeest,
zo teer van harte als onbevreesd,
en vuur in 't jeugdig bloed.

Hij spoorde fel zijn appelgrauw
langs de effen woudbeek aan.
Hij lette op 't murmlen van de vliet,
hij op de blijde meerlen niet
die in de lommer slaan.

Een laaie gloed omspeelt zijn oog,
een fiere lach zijn mond,
bij 't heffen van de scherpe spriet;
nu hij de afstand krimpen ziet
op d'ongelijke grond.

Het vlijmend wapen dreigt niet meer:
't klieft snorrende de lucht -
maar kraakt terug, en klettert weer
bij 't muurwerk van de bouwval neer
waarin de ree ontvlucht.

‘Dat u de boze!’... schrikt hij op
met onverholen spijt.
Hij springt vermoeid van 't hijgend ros
en gespt het dier de singel los
en gunt het rustens tijd.

Hij werpt een blik van ergernis
naar de oude muren heen.
Hij slaat een oog op poort en trans
waarop het gloeiend zonlicht thans
met dubble hitte scheen.

Een hitte die van 't muurgevaart
weer neerstroomde op de grond;
die, zwoegende over puin en mos,
zich neerlegde op het kreupelbos
dat opschoot in het rond.

‘Ha! dat voor 't minst een enkle drop,
een droppel koele wijn,
vergeten in de kelderkrocht,
mijn droog gehemelt laven mocht
in deze steenwoestijn!’

En 't klimop ratelt, dat de boog
van de oude poort omslaat -
en 't is een wonderschone maagd

die eensklaps voor zijn blikken daagt
in leliewit gewaad.

Geen fijner trekken straalden ooit
uit blonder lokkenpracht:
geen ranker vorm trok 't oog ooit aan;
maar scheemrend was ze, als 't licht der maan
in nevelige nacht.

Toch bood zij op haar tengre hand
een zilvren drinkhoorn aan
met geurig-koele morgenwijn
die tintelde in de zonneschijn,
tot aan de rand belaan.

En of haar droeve blik hem bad:
‘Ach! neem niet wat ik bied,’
amechtig van de wilde rit,
het lijf doorgloeid, de borst verhit,
acht hij haar bede niet.

Hij dronk de klare, koele wijn
met snelle teugen in,
en 't vloeide als vuur hem door het bloed
en joeg hem vlammen in 't gemoed
en neevlen voor de zin.

Hij zag de bleke jonkvrouw aan
die treurig voor hem stond.
Hij strekte de armen smekend uit.
‘Ach!’ bad hij, ‘schone hemelbruid!
Een kus van uwe mond...’

En traan ontsprong haar kwijnend oog.
Ze wenkte droevig: neen! -
En toen hij, wild van minnegloed,
zich dringend neerwiep aan haar voet,
toen was ze plotslijk heen.

Maar of een boze tovermacht
hem aan die puinen bond,
zwierf hij met droef ontstelde zin,
verteerd van hopeloze min,
daar als een spooksel rond.

Hij klom de torens rustloos op;
hij kroop de kelders door:
de raven vlogen van de top,
de vleermuis uit de welfsels op;
alleen - van haar geen spoor.

Zes dagen leed hij. De avond viel.
De maan rees uit het meer.
En bij haar matte schemering
lei zich de droeve jongeling
op 't puin tot sterven neer.

Maar toch - dat is geen maanlichtglans,
wat om de bouwval beeft!
zijn doffe blik ontvonkt: want zie -
het is de bleke jonkvrouw die
geruisloos nederzweeft.

Die wenende als van zielepijn
hem aan haar boezem sloot.
En toen zij in deez' droeve stond

een kus drukte op zijn bleke mond,
was in die kus de dood.

W.J. Hofdijk
Het nachtveer
500[aant.]

De meeuw sliep op de duinen, gedoken in zijn dons.
De sluimerende branding verried slechts dof gegons.
Vanuit de verre dalen weerklonk des steenuils klacht
door 't tastbre nevelduister. 't Was 't uur van middernacht.

En aan de donkre helling van 't stil en eenzaam duin
verhief een planken stulpje de nederige kruin:
daar rustte visser Aescwin van 't moeizaam dagwerk uit;
daar rustte jeugdige Aescwin, en droomde van zijn bruid.

De zwarte nachtraaf kraste: 't was 't uur van middernacht.
Toen dreunde er aan 't venster een kloppen wonderzacht.
Een huivering doortrilde de kloeke zoon der zee
te midden van zijn dromen, wier schijnbeeld hem ontglee.

Hij huiverde en ontwaakte, en zuchtte: ‘Thans reeds weer!...’
Maar sprong gehaast van 't strobed, en liet zijn venster neer.
De maan school in de wolken, 't was buiten donkre nacht,
en 't gonzen van de branding ruiste als een dodenklacht.

Hij trad in somber zwijgen naar 't stil en eenzaam strand.
De golfslag droeg er wieglend een vreemde kaan op 't zand.
De golfslag spoelde fluistrend het vreemde vaartuig om -
't Was of de donkere zeeplas gedurig hoger klom.

En dieper zonk, al dieper, het vaartuig in de vloed,
als werd het zwaar geladen door ongezien een stoet.
En dieper zonk, al dieper, het vaartuig in de plas,
totdat het boven 't golfbed ternood verheven was.

Toen blies een ijskoude adem de veerman zwijgend aan.
En hij verstond het teken, en greep de dubble spaan.
Een hoorbaar, drukkend zwijgen omzweefde 't holle boord;
maar lichtsnel gleed het vaartuig door 't gladde zeebed voort.

't Gewelf was zwart en donker; de zee gaf geen geluid:
het was, als blies er 't koeltje de laatste adem uit.
Maar lichtsnel sneed het vaartuig door 't gladde zeebed voort,
en hoorbaar, drukkend zwijgen omzweefde 't holle boord.

Bij wijlen brak het maanlicht door 't zwart gewolkte heen,
maar straalde in 't vreemde vaartuig op Aescwin slechts alleen.
En niets dan 't vreemde vaartuig dat door het golfbed snee
werd in die nacht vernomen op 't grensloos vlak der zee.

Om middernachtlijke ure toen stak hij af van 't strand,
en nauw een stonde later stiet hij op d'overkant.
Hij hoorde een momlend ruisen dat zwevend hem omgaf;
hij hoorde een hol gefluister, als las men er namen af.

Hij hoorde er verre en vreemde, van onbekende stam;
hij hoorde er, die zijn boezem met stil gezucht vernam.
En 't vaartuig rees al hoger, al hoger op de vloed,
als of het werd verlaten door ongezien een stoet.

En midden van die namen, in de eenzaamheid der nacht
van ongeziene lippen al murmlend voortgebracht,
daar hoort hij met een rilling, die 't bloed in de aadren stuit,
de naam van Elva Beowulf, zijn zielsgeliefde bruid.

Hij zonk in 't vaartuig neder, dat heendreef op de plas:
hij wist nu, dat zijn Elva die nacht gestorven was.
Hij raakte aan spaan noch riemen - toch sneed de lichte kaan
als op de wiek des stormwinds door de effen waterbaan.

Hij trad met d'ochtendschemer zijn Elva's woning in.
Hij vond haar vader schreiend, en jamrend heel 't gezin:
zij lag zo vast te slapen, zijn schone jonge bruid,
maar zou niet weer ontwaken - ze was de dooÜ ter buit.

En door de duistre schemer der nieuwe middernacht,
toen voer een andre veerman de onzichtbre geestenvracht.
En toen hij ginds weer afstak met ingehouden aam,
toen hoorde hij in 't momlen des jongen Aescwins naam.

E.J. Potgieter (naar Geyer)
De jager en de bosbruid[aant.]

Toen het dag werd op 't meer, toen het schemerde in 't bos,
wond de jager uit de armen der liefste zich los;
't zoete kind droomde voort en vernam geen gedruis,
schoon met buks en met valk hij ontsloop aan de kluis,
schoon zijn hond met gebas hem begroette.

In de dauw van de ochtendstond baadt hij zijn haar,
en geen hitte des middags valt bang hem of zwaar;
ja, de scheemring strijkt neer, het wordt avond, 't wordt nacht,
hij jaagt nog, hij ijlt voort: waar 't gebroed hem niet wacht
stoort hij de uil, ruist zijn stap door 't gebladert.

‘Ai! waarheen, schone jager! waarheen toch, waarheen?’
roept een stem; ‘Geef mij herberg,’ is 't antwoord. Meteen
wordt een kus op zijn lippen gedrukt, en in 't woud

zweeft een licht, een gedaante als hij nooit heeft aanschouwd.
't Is een jonkvrouw; wie zag er ooit schoner?

Nu zijn blik op haar rust, ziet zij lachend hem aan;
goed kwartier als zij biedt, mag geen jager versmaan:
zijn haar wangen niet rood, is haar middel niet slank,
zijn haar ogen niet blauw, is haar boezem niet blank?
Hij snelt toe en zij zinkt in zijn armen.

Het is donker in 't bos en geen mens die hen ziet;
ik weet niet, hij weet nauw wat er sedert geschiedt
maar zodra als die roes, die bedwelming verdwijnt,
straalt een glans om hem heen waar de middag bij kwijnt.
Hij ontwaakt in een zaal onder de aarde.

Iedre zuil die haar schoort, en de vloer als de wand
fonkelt, schittert, verblindt, louter bergdiamant;
van 't gewelf, klinkende erts, ruist een zoete muzijk
en de lucht is de geuren van 't bloembed gelijk.
Arme jager! hoe is 't hem te moede.

Als gekroonde vorstinne heerst zij in de zaal;
vrolijk vult zij en brengt hem haar gouden bokaal,
maar terwijl hij die smaakt, speelt een vlam om zijn mond;
uit de kelk stroomt een regen van vonken: de grond
wordt met rozen bekleed waar zij spatten.

‘Wee mij, wee! 'k ben verdoold!’ roept hij jammerend uit.
‘Gij rust hier,’ zegt zij schalks, ‘van de jacht bij uw bruid.’
‘Laat mij los,’ schreeuwt hij luid, ‘'k mag uw liefste niet zijn.’
‘Ha! gij deeldet mijn bed; ha! gij dronk van mijn wijn,’
schatert zij. ‘Ge blijft eeuwig de mijne.’

Daar verheft hij zijn arm als herneemt hij zijn moed,
worstelt lang met de heks tot zij krimpt aan zijn voet.
‘Ga dan heen!’ roept ze in 't eind, ‘het is donderdagnacht;
maar bedenk dat ik hier voor klok twaalve u verwacht;
zo gij mart, sleep 'k u dood in 't gebergte.’

Hij spoedt hijgende voort, - van de rots der vallei
wijst zijn hond hem de weg; door het woud, langs de hei
spoedt hij voort; schoon de stormwind de eikenstam schudt
als een rietpalm, toch voort! Daar bereikt hij zijn hut
en roept luid: ‘Ai, doe op, allerliefste!’

Uur bij uur stelde haar in het luistren teleur;
maar zij hoort nauw zijn stem of zij opent de deur:
‘Hoe vervaard ziet gij me aan, zeg mij wat u weervoer?’
‘'k Schond het woord dat ik gaf en de eed die ik zwoer;
ik zal wis met de dood ervoor boeten.’

‘Dat de Heer u vergeev’ zoals ik het u doe!
Menig vrolijke dag lacht ons beiden nog toe.
'k Dacht aan u, 'k heb een tuiltje geplukt, wilt gij 't zien?
Ik zei duizendmaal: neen!, 't is niet waard 't hem te bien:
dat verwelkt, maar zijn trouw zal niet wanklen.’

‘Staar zo wild mij niet aan, 'k ben van harte niet boos!’
En zij steekt aan zijn borst het gebloemt' dat zij koos
en zij houdt in zijn golvende lokken zich schuil;
dat de regen nu plasse, de stormwind nu huil',
er daalt kalmte in het harte des minnaars.

't Is vergeefs dat de nevel het zonnelicht tart:
voor de glans van haar vreugd wijkt de wolk van zijn smart
en zij kust hem de tranen van 't somber gelaat

zo als de ochtendwind doet die langs bloemperken gaat:
hij dorst hopen, beminnen, vergeten!

Stil! weergalmde er geen stap? Hem grijpt huivering aan.
Neen! 't was niets dan de wind, maar 't zal middernacht slaan
en het slaat... Zonder hand, zonder dolk, zonder stoot
voelt hij staal koud als ijs in zijn borst, en is dood. -
Zij vervloekt wie hem dus heeft verslagen!

En de buren, de heer en de vrouw, heel een schaar,
kwamen 's ochtends de hut in. Het minnende paar
sliep zo zoet, arm in arm, maar hun slaap duurde lang
en de priester zong misse onder 't klepelgeklank
en de twee vonden rust in één groeve.

H.A. van Langeraar Wz. (naar Haug)
De verlatene[aant.]

't Was op een winteravond
en 't was zo bitter koud
en snijdend blies de stormwind
met jachtsneeuw door het woud,
als Milka, 't tederst meisje
door storm en sneeuwjacht liep,
haar kindje aan de boezem,
en eenzaam jammrend riep:

‘Ach, gruwzaam was mijn vader
die vloekend mij verstiet;
en gruwzaam was mijn moeder
die mij geen troost meer liet;
en gruwzaam is de stormwind,
vast nooit zo woest beleefd;

maar 't gruwzaamst nog de jongling
die mij verlaten heeft!

Ach stil maar, stil, mijn kindje!
verwarm u in mijn schoot;
uw vader kent ons lijden,
noch denkt aan onze nood!
O, wist hij onze jammer.
Hoe wreed hij is gezind.
Hij zou, hij moest ons redden,
beschermen voor die wind!

Dood... engel? - Dood!... Mijn lievling!
Bezweken?... Hemel, ach!
O geef mij warme tranen,
daar ik 't mee laven mag!...
Zij vallen niet... mijn ogen
zijn traanloos door 't geween!
Nu, diep rampzaalge moeder,
is alles, alles heen!...'

Vertwijfeld zonk zij neder
en snikte zwaar en luid
en gilde al telkens flauwer
haar wee en doodsangst uit.
Zij kuste nog het lijkje
en leide 't naast zich neer,
zag smachtend naar de hemel
en bad en was niet meer.

S.J. van den Bergh
Jan Braadt
1576[aant.]

De Vecht wiegde plotsling een Hollandse vloot;
't gold Muiden de sleutel dier waatren te dwingen,
die, hongrig als wolven, Noord-Holland bespringen,
en 't was of de hemel de aanslag gebood.

De noordenwind vult het luchtige want
en stuwde de kielen eens loefs naar de haven;
maar eensklaps weerhoudt nu een boom onze braven...
Weerhouden? Dat woord kent geen zoon van dit strand.

Een vraag van Sonoy: ‘Wie er moed heeft in 't lijf?’
en reeds zwaait een aantal kloekmoedige knapen
de scheepsbijl in 't rond, als het nodigste wapen,
en snelt in het water voor 't reuzenbedrijf.

Eén zwicht voor des Spanjaards gevleugelde lood,
een tweede drijft weg op de kolkende golven,
een derde wordt diep door het stroomnat bedolven,
een vierde - de vijand juicht luid om zijn dood.

Het bloed van een vijfde bepurpert de vloed,
een zesde is voor 't staal van de vijand bezweken
die thans op de Vechtdijk hun stoutheid komt wreken...
Och, wie heeft er nu voor het waagstuk nog moed?

Een Zeeuw vroeg nog nooit naar des vijands getal;
waar 't vaderland riep liet hij nimmer verlegen,
en wie op de stem van de veldheer ook zwegen,
hij snelt uit de vlieboot, hoe 't schutsgevaart knall’.

Helaas! Eer zijn scheepsbijl nog dreunt op de boom,
daar heeft reeds een kogel zijn rechte doen bloeden,
maar toch, hoe gewond, zou het niemand vermoeden,
want vijand op vijand ploft neer in de stroom.

Want altijd nog zwaait hij het wapen in 't rond,
nu beukend op 't hout, wat de vloot doet vertragen,
dan treffend wie rustloos zijn arbeid belagen,
en veertien Spanjolen, zij bijten de grond.

En nu er een vijftiende dijkwaarts zich haast,
waar vruchtloos zijn makkers de dappre bestreden,
daar slaat hij de lansknecht van Flips naar beneden,
daar klettert de klank van zijn scheepsbijl voor 't laatst.

De boom spat er los en de vliet splijt vaneen,
de vloot stuift vooruit en de vijanden wijken;
de stad moet de vlag van 'slands dwingeland strijken,
en 't: ‘Leve de Prins!’ schalt door Muiden heen.

En 't stift der historie, door Spanje gehaat,
door Neerland geliefd, waar het waarheid moet melden,
schreef nog op die dag in het eerboek der helden
de onsterflijke naam van de bootsman Jan Braadt.

S.J. van den Bergh
De Drentse dienstmaagd
1672[aant.]

De Munsterse benden, naar Drente gesteld,
als vraatzieke wolven door honger gekweld,
bedekken er heiden en wegen;

en waar ze verschijnen in vlek of op veld,
daar schalt hun de weeklacht reeds tegen.

De schrik gaat hen altijd luid jammerend voor;
de dood en de ellende, zij teeknen hun spoor;
't gebrek volgt hun plettrende hielen;
en waar maar hun roofzucht een dorp zich verkoor,
daar moet ook de vlam het vernielen.

Niets vindt er verschoning voor 't moordzieke zwaard;
geen grijsaard, geen vrouw en geen kind wordt gespaard.
‘Bloed!’ ‘Goud!’ is de spil der gedachten
dier mannen, zo ruw als meedoogloos van aard,
door bede noch traan te verzachten.

Wie kon, vlood in 't nachtuur hun vuurroer en lans,
en borg achter d'IJssel het leven althans,
of zocht er een schuts voor de zijnen;
en juichte wanneer hij d'ontwakende glans
op 't Hollandse leger zag schijnen.

‘Ik blijf op 't kasteel - en gewis ik behou
uw have voor u,’ sprak beslist tot haar vrouw,
die nevens haar meester ontvluchtte,
een dienstmaagd, een minlijke Rodé in trouw.
‘Geen bisschopssoldaat die ik duchte!’

‘Vergeefs wederstaat ge! De plicht bindt mijn voet;
vliedt gij - gij hebt recht, dat ge 't moordrot ontspoedt;
maar gun wat mijn beden u vragen:
Aan mij de bescherming van have en van goed,
wat Munsterse knechten ook dagen!’

En moedig, na 't vlien van haar vrouw en haar heer,
zet zij zij zich alleen in de huizinge neer,
waar spoedig, met buldrende kelen,
de Duitsers, bij 't bonzen met kling en geweer,
't ontgrendlen der deur haar bevelen.

‘Weest allen mij welkom!’ zo spreekt, wel te moe,
bij 't oopnen der woning ze 't zevental toe
der ruiters met hijgende paarden.
‘Gunt dat ik de plicht van een gastvrouw voldoe,’
vervolgt ze met blijde gebaarden.

‘Verzorgt ginds uw dampende rossen op stal;
'k wacht spoedig u weer in de prachtige hal;
de beker moet schuimen en bruisen!
hier is het kwartier van de vreugde, en ik zal
er 't lied u ten welkom doen ruisen.’

En weldra weergalmt in de oud-aadlijke zaal
't gerinkel van beker en kan en bokaal,
't geschater der luchtige zangen,
en hoort ze, steeds klimmend, de vrolijke taal
door dartelend schertsen vervangen.

‘Mijn deerne,’ zegt de een, en hij strookt haar de kin:
‘Gij lijkt wel de kostlijke moeder der min,
zo zie ik uw kijkertjes stralen!’
‘Mijn Hébé!’ zegt de ander: ‘schenk haastig mij in,
nooit kan ik de wijn zien verschalen!’

Een melkmuil omvat haar de tengere leest;
een snorbaard, voor handpalm noch blikken bevreesd,
steelt haastig een kus van haar lippen

of dwingt vaak, ontstoken in dartele geest,
haar ook uit zijn beker te nippen.

Meest deelt ze in hun scherts en hun snoevend geklap,
en antwoordt steeds rustig op iedere grap,
maar doet dan hun scherts ze ook betalen;
vraagt telkens hun drinkhomp met vrolijk gesnap,
en laat de Bourgonjer weer kralen.

Zo zwelt zich eenieder der zeven een roes,
en schalk vult zij altijd ten boorde hun kroes;
het vuur van hun blikken is verdwenen;
en nauwelijks stamert er één meer 't: *'à vous!'*
al waggelt hij log naar haar hene.

In 't eind heeft de slaap al de ruiters verrast,
en sluipt ze naar spinde, naar tafel, naar kast,
en, hoe haar de schatten bezwaarden,
zij sleept ze in de stal en ze laadt er hun last
op 't zevental Munsterse paarden.

Het kostbaarst haars meesters gepakt bij elkaar,
bindt zij nu de rossen het een aan het aar,
en heeft ras het eerste bestegen,
en trekt met die stoet, nu het avondt, van daar,
God smekend om hulp op haar wegen.

De morgen begroet haar aan d'andere zoom
van Gelderlands heiden doorkronkelende stroom,
en 't is haar, bij 't ochtendontwaken
als droomde zij slechts een manhaftige droom,
waarvan zij de boei niet kon slaken.

En als er de vijand ontwaakt in het huis,
dan koelt hij zijn woede, onder dondrend gedruis
aan 't buitloos kasteel zonder waarde;
dan gaat ook de stal op in vlammengebruis,
en rest er geen struik in de gaarde.

Dan denkt er de hopman aan dronk noch gesnap;
dan vloekt hij die deerne, hun allen te rap,
en krijst hij, vol spijt en vol boosheid:
‘Een vrouw is een zevental mannen te knap,
waar 't aankomt op vlugheid en loosheid!’

Maar als zij in de armen zich stort van 't gezin
wier schat zij gered heeft vol hartlijke min,
- zij, de ere der Drentse landouwe! -
prijst ieder haar daad en roemt elk ze als heldin
en zegent haar kloekheid en trouwe.

Nawoord

‘Het is zonderling, dat gij naar het *romantische* zoekt, terwijl gij zelf *romances* maakt. [...] Welaan! Laat ons de *romance* vasthouden: daarin moeten wij zonder twijfel de duidelijkste karaktertrekken vinden.’

Aan het woord is Diocles in het befaamde *Gesprek op den Drachenfels* (1835), Jacob Geels speelse bijdrage aan het Europese Romantiek-debat. De suggestie is duidelijk: de romance en de Romantiek hebben iets met elkaar. Die koppeling is niet zo vreemd: tenslotte is in de Romantiek de romance uitzonderlijk populair en bovendien is het bijvoeglijk naamwoord romantisch etymologisch nauw verwant aan het zelfstandig naamwoord romance. Beide gaan terug op vormen als *romans* (Provençaals), *romanz* (Oudfrans) en *romance* (Spaans, Portugees), met aanvankelijk de betekenis ‘geschreven in de volkstaal’ in tegenstelling tot het Latijn, om vervolgens ook te verwijzen naar de verhalen die in die volkstalen werden geschreven. Maar de romance is geen vinding van de Romantiek. Zij maakt al vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw in geheel Europa furore als nieuw genre, maar met stevige wortels in het verleden. Hele en halve dichters uit die tijd laten zich inspireren door de zogenaamde volkspoëzie uit het verleden, zoals die door enthousiaste collectioneurs als de Engelsman Percy en de Duitser Herder bijeengesprokkeld waren. Men was er zich wel van bewust dat deze revival iets kunstmatigs had, maar wanneer de nieuwe romances qua inhoud en eenvoud van presentatie maar op de oude leken, werd dat niet als een bezwaar gevoeld.

Aan de rage van de romance uit de jaren tachtig ging een fase vooraf van langzame introductie van het genre in de rest van Europa vanuit Spanje, de bakermat van de romance met vertegenwoordigers als Góngora, Quevedo en Lope de Vega. De

Fransman F.A. de Moncrif, wiens naam men tegenwoordig zelfs in een uitvoerige Franse literatuurgeschiedenis niet meer zal aantreffen, publiceerde een aantal in de Middeleeuwen spelende versvertellingen, waaraan hij het etiket romance hechtte. De Duitser Gleim gaf in 1756 op zijn beurt een drietal versvertellingen onder de naam *Romanzen* uit, waarvan een tweetal bewerkingen waren naar Moncrif.

De zegetocht van de romance in Duitsland begint echter met Bürgers *Lenore* (1773), zo'n succesnummer, ook in het buitenland, dat de inburgering van het genre van de romance in verschillende nationale literaturen grotendeels aan de *Lenore* te danken is.

Zo niet in Nederland. De introductie van de romance en de eerste beschouwingen daarover stammen van het voorlijke wonderkind Rijklof Michaël van Goens die als zeventienjarige in 1766 in zijn *Proeven uit den digt kundigen ligger van den Philosophe sans Fard (Nieuwe bydragen tot opbouw der vaderlandsche letterkunde*, tweede deel, derde stuk, Leyden 1766, p. 611 e.v.) een aantal buitenlandse romances behandelt en onomwonden zijn voorkeur uitspreekt voor een versvertelling van Marmontel. Van Goens verschaft zijn lezers bij die gelegenheid niet alleen informatie over de etymologie van de term romance, maar waagt zich ook aan een genrebepaling:

‘de eigenschap van dit soort gedichten is, vooreerst dat zy de eene of andere gebeurtenis bevatten, 'tzij die waer of verdicht zy: en ten tweden, dat elk *couplet* of elke *strophe* met een trek besloten wordt.’

Het is zo'n wagenwijde definitie, dat er van alles onder kan vallen. Een kleine twintig jaar later zal Feith Van Goens daarover dan ook kapittelen, maar terecht zijn diens verwijten eigenlijk niet. Men kan het Van Goens toch nauwelijks kwalijk nemen dat in 1766 zijn omschrijving van de romance nog niet is ingekleurd door inzichten gewonnen uit de uitgave, een jaar eerder, van Percy's *Reliques of ancient poetry*, de verzameling

van volksballaden, versvertellingen en liederen vanaf de vijftiende eeuw die zo sturend zouden werken op de revival van de romance. Van Goens leert overigens wel snel bij. In een anonieme brief uit 1778 aan de *Bibliothèque des sciences* prijst hij van de besproken romances van Berquin vooral diens 'Dors mon enfant' vanwege de naïveteit en grote mate van eenvoud, zo typerend voor 'ce beau naturel du bon *vieux temps*'. Hij stipt daarmee zaken aan die ook Feith in 1784 in zijn brief *Over de Romanze* wezenlijk acht voor het genre. Het is een brief waarin Feith de daad bij het woord voegt door zijn beschouwing over het nieuwe genre te laten volgen door een tweetal versvertellingen uit eigen koker: 'Alrik en Aspasia' en 'Colma'. Hoezeer hij zich pionier acht, mag blijken uit zijn observatie zich niet te kunnen herinneren dat ooit een landgenoot zich op dit nieuwe genre heeft toegelegd of dat hij in Nederland ooit een romance heeft gezien 'die aan de vereischten van dit soort Dichtstukken voldoet'. In zijn bepaling van de romance gaat Feith vrij preseriptief te werk, waarbij merkwaardigerwijze niet het voorbeeld van Bürger, maar ook nu weer dat van Moncrif richtinggevend is: *het naïve verhaal van één aandoenlijke daad*', zo zegt Feith zijn Franse voorbeeld na. En dat aangeboden in een eenvoudige stijl. De voornaamste verdienste van de nieuwe romance moet echter zijn, dat ze als twee druppels lijkt op de oude romance en dat lukt als men 'de hoogste eenvouwigheid van zeden' weet te paren aan 'de meest naïve en zinlijke uitdrukking'.

Feith had zijn 'Alrik en Aspasia' laten spelen tegen een vaag middeleeuws decor, met een gothisch slot en een ridder die aan de kruistochten deelnam. Die ridderlijkheid werd zozeer als een grondgegeven van de romance beschouwd dat Bellamy bij het kiezen van een eigentijdse, Zeeuwse locatie voor zijn 'Roosje' het nodig acht zijn keuze voor de lezer te rechtvaardigen:

'Maar is *Roosje* dan een Romanze? Wel neen, het is een vertelling - misschien in een nieuwe *manier*. Om u de waarheid te zeggen, mijn lieve lezer, die ridderhistories bevallen mij zoo

zeer niet. Indien zij schoon zijn, hebben zij ongetwijfeld haren verdiensten, doch het komt mij voor, dat wij de onderwerpen van onze Romanzen, als ze dan toch Romanzen moeten heeten, wel uit een tijdvak haalen kunnen, dat naderbij ons is; dit zou, dunkt mij, meer interesseeren.'

Waar Bellamy het genre ruimte geeft door ook de eigen tijd geschikt te achten voor de romance, zal Staring zich in theorie en praktijk beijveren om nationale stof in een romance te gieten. In een onuitgegeven opstel 'Over de romanze' geeft hij de romance vrij spel door zowel het verleden als het heden voor het genre open te stellen:

'De Nederduitsche Romanse schildert in een klein bestek een Daad, overeenkomstig met den zedelijken en maatschappelijken toestand der menschen in Europa ten tijde van het Ridderwezen, of draagt ten minste een hedendaagsch onderwerp met een zweem van ouderwetschen schrijf- en denktrant voor. Haar stijl is eenvoudig en haar dichtmaat kort, zangerig en in coupletten afgedeeld.'

Zijn betoog neemt een opvallende wending als hij komt te spreken over de gebrekkige historische kennis van zijn landgenoten. De romancedichter zou zich hier verdienstelijk kunnen maken als hij 'door zijne liederen iets bijdroeg om den Smaak voor de Geschiedenis bij ons aan te wakkeren'. Meer dan via het epigram of de ode is de 'vertrouwelijke eenvouwige toon der Romanze wonder geschikt [is] om den toegang tot het hart van minbeschaafde menschen te vinden'. Het ware dan ook te wensen 'dat men zich van dit slag van verzen bediende om hun gevoel voor het schoone in te boezemen, en smaak bij te brengen voor uitspanningen van een edeler aart dan die gewoonlijk hunnen arbeid verpoozen'.

Dit is een interessante observatie van Staring: de romance als genre van de eenvoud is bij uitstek geschikt om de kennis van de eenvoudigen van geest uit te breiden. Hij wil volksdichter zijn in de zin van een dichter die nationale stoífen op een attractieve

en bevattelijke manier doorspeelt naar het gewone volk. Hoezeer het Staring ernst was met het dichten van nationale romances, bewees hij onder meer door de romances ‘Emma en Adolph’ en ‘Ada en Rijnoud’ later in meer historische zin om te werken. Met het aanwijzen van de geschiedenis en de overlevering als bron voor de romance verschafte hij het nieuwe genre niet alleen meer prestige, maar wees hij ook anderen de weg om al dan niet spectaculaire gebeurtenissen uit de geschiedenis, en bij voorkeur uit de roemruchte zeventiende eeuw, als romance aan te bieden.

Bilderdijk, samen met zijn tweede vrouw goed voor een hele reeks romances, nam het genre eveneens uiterst serieus en zijn zienswijze op de romance heeft hij bij herhaling onder woorden gebracht, bijvoorbeeld op de wijze van de poëzie:

De Romance

Hij kent dit kunstvak niet, hij toont het niet te kennen,
Die 't enkel losse scherts van weinig arbeid acht.
't Valt lichter, Herkules ten Hemel na te rennen,
Of zich in 't bloed te baân van Pelops nageslacht.
Meer zullen er met roem op Thespis laarzen stappen,
En Klioos krijgstrompet doen daavren als om strijd,
Dan met een' enklen greep dat zachte schoon betrappen,
Dat met één schittring treft en geene tooisels lijdt.
Dit vak laat woordenpraal noch opgeblazen zwelling,
Maar enkle waarheid toe; doch, zoo ze een Dichter ziet!
't Eischt schildring en gevoel bij d'eenvoud der vertelling,
Maar schildring, los van trek, en vlak van koloriet.

Hoe ernstig Bilderdijk het genre ook nam, hij wilde het niet betuttelen en de romance opsluiten in een kooi van strikte voorschriften. Wat hem betreft kon men met een romance alle kanten uit, ook stilistisch:

‘duizend nuances van den stijl zelven zijn mogelijk, die de

Romance gemeenzamer of statiger, zachter of sterker, teerder of geweldiger, bedaarder of driftiger, luchtiger en losser of stroever en somberer toon, trant en tred geven, en haar dus aan het gewoon Verhaal of dien eigenlijken Dichtstijl, die na den Lierzang, toch die van het heldendicht is, nader doen uitkomen.'

Zelfs de komische en burleske romance sluit hij theoretisch en, getuige onder meer 'De vloek' en 'De Danaïden' in deze bundel, ook praktisch niet uit. Bij zo'n royale begripsbepaling van de romance verwondert het niet, dat Bilderdijk ook de eerste is geweest die de romance aansluiting liet vinden bij de achttiende-eeuwse herderspoëzie. Zijn 'Ada' uit 1793 zet ook hier een trend.

Al met al heeft die rekkelijke gedachtevorming over de romance in Nederland en de daarmee corresponderende sterk uiteenlopende romance-typen van dichterlijke talenten als Feith, Bellamy, Staring en Bilderdijk tegen het eind van de achttiende eeuw het nieuwe genre zo opengebroken, dat het ernaar uitziet dat vrijwel elk type versvertelling romance genoemd mag worden. 'Anything goes' in de romance; dat wordt ook zichtbaar in N.G. van Kampens vertaling/bewerking van Eschenburgs gezaghebbende *Handboek der dichtkunde en welsprekendheid* (1829):

'De *bronnen*, waaruit deze dichtstof hare stof ontleent, zijn: de fabel en ware Geschiedenis, de riddertijden, het kloosterleven, gewone dagelijksche voorvallen, of het ruime gebied der willekeurige verdichting.'

Van Kampen/Eschenburg doet niet mee aan de scherpslijperij van sommige critici, die poogden ballade en romance uit elkaar te houden door aan de ballade een treurige en aan de romance een vrolijke inhoud toe te dichten. Zij achten dat onderscheid volstrekt irrelevant. Wij onderschrijven dat en maken dan ook in deze bundel geen onderscheid. Wel houden zij staande, dat de romance/ballade in de 'volkstoon' geschreven dient te worden en zich niet moet wagen aan ingewikkelde plots.

Ook zijn zij van mening, dat het verhaal kan winnen door ‘een zweem van het wonderbare, avontuurlijke, nieuwe, akelige of belagchelijke, doch vooral, hoe meer het aan den geest des volks of der eeuw, voor welke het het bestemd is’, beantwoordt.

In de praktijk vertellen romances met soms enige wijdlopigheid een verhaal. Veelal concentreren zij zich na enkele aanloop-strofen op een gebeurtenis, die vervolgens met snelle halen wordt geschetst. De handeling verspringt meestal strofe-gewijs, als de set plaatjes in een toverlantaarn. Handelsmerk van de romance is niet zozeer een uitgesponnen beschrijving, maar eerder een schetsmatige presentatie van een gebeuren, zodat er voor de lezer nog wat te raden over blijft.

Of het nu komt omdat de romance zoveel vrijheid krijgt, dan wel omdat talentrijke dichters zich met het genre inlaten, na 1800 is het hek van de dam en waagt rijp en groen zich aan de nu vertrouwde versvertelling. Teken van de populariteit is dat een zich respecterende almanak elk jaar wel een of meer romances voor de lezer in petto heeft. Almanakken dingen in de negentiende eeuw evenzeer naar de gunst van de lezer als tegenwoordig de roddelbladen. De prominente plaats die de romance in de eerste helft van de negentiende eeuw in de almanakken krijgt toebedeeld, bewijst hoe verzot lezers en lezeressen op de versvertelling waren. Die populariteit is alleszins begrijpelijk. Zij vormden immers lichte en gemakkelijk toegankelijke kost, deze mini-romans die in het tijdsbestek van enkele bladzijden veel leed, hartstocht of heldenmoed en, als het even kon, zelfs een combinatie van deze ingrediënten aanboden. Hoe herkenbaar en clichématig de vertelpatronen ook waren, hoe weinig puntig en verrassend de formuleringen klonken, men vond dat nauwelijks een bezwaar. De vereiste volkstoon vroeg immers niet om verbaal geweld en artistieke hoogstandjes. Onopgesmukt diende het verhaal verteld te worden en dankzij de liberaliteit aan het genre vergund bleef er genoeg variatie over. Aan de hand van de romance streek men neer in de Middeleeuwen,

de zeventiende eeuw of de eigen tijd, dwaalde door sombere kastelen, gevangenissen en kerkhoven en stond oog in oog met trouweloze minnaars, hardvochtige vaders en onteerde dochters. En wie van horror hield kon huiveren bij de geestverschijningen, waarop veel romances patent hadden. Er was kortom gelegenheid te over om te zwelgen in het leed of de vreugde van anderen dan wel voor identificatie met vaderlandse helden.

Wij hebben ons in deze selectie van romances uit de laatste decennia van de achttiende en de eerste helft van de negentiende niet beperkt tot de bekende toppers uit het romance-bestand, al staan ook die erin. Bellamy's 'Roosje' is zelfs in de titel en op het omslag prominent aanwezig en ook de klassieke romances van Feith, Staring, Bilderdijk en Tollens kan men in deze bundel vinden. Er zijn er echter ook geplukt uit negentiende-eeuwse almanakken, die gevoelige graadmeesters van de doorsnee-smaak. Dichters en rijmelaars vonden voor hun vertelseltjes in deze boekjes van miniatuurformaat een ideale behuizing. Bilderdijks waarschuwing dat niets zo moeilijk is als het suggereren van eenvoud en naïveteit werd door velen in de wind geslagen. Aan een romance kan men zich geen dichterlijke buil vallen, moet men hebben gedacht. En schreef Staring in 1791 met het oog op zijn romances niet:

'Laat verheven Geesten van grote daden zingen; een eenvouwig verhaal is mijn taak, en ik heb aan kleinen lof genoeg.'

Voor die fascinatie van dichter en publiek door dat eenvoudig verhaal reikte Goethe in 1821 een treffende verklaring aan. De ballade/romance had volgens Goethe iets mysterieus, zonder mystiek te zijn en dat geheimzinnige zou samenhangen met de presentatie. Onderwerp, figuren en hun doen en laten liggen zo diep verankerd in de geest van de dichter, dat deze niet weet hoe ze aan het daglicht te brengen. Om uit te drukken wat de verbeelding in vlam zet en de geest boeit, grijpt hij terug op de drie grondsoorten van de poëzie: hij kan lyrisch, episch of dramatisch beginnen en naar believen van vorm wisselend naar

het einde snellen of het einde juist vertragen. Uit een selectie van dit soort gedichten, zo eindigt Goethe, zou men dan ook de totale poëzie-poëtica kunnen afleiden:

'weil hier die Elemente noch nicht getrennt, sondern wie in einem lebendigen Ur-Ei zusammen sind, das nur bebrütet werden darf, um als herrlichstes Phänomen auf Goldflügeln in die Lüfte zu steigen.'

De romance als het oer-ei van de poëzie! Het is de vraag of de Nederlandse romancedichters ook zo'n hoge dunk hadden van het door hen beoefende genre. Wel is het zo, dat Goethes observatie over de mobilisering van de drie grondsoorten van de poëzie in de romance ook voor de Nederlandse productie opgaat: epische, lyrische en vooral dramatische presentatie wisselen elkaar af. Met name de dialoog is in de romance favoriet: helden en heldinnen, door het lot gescheiden, converseren niettemin door dikke kasteelmuren, ja zelfs over het graf heel wat af met elkaar af. Het is dat heen en weer springen tussen een lyrische, epische en dramatische presentatie, waardoor het inhoudelijk soms monotone genre variatie en kleur krijgt.

De hier bijeengebrachte keuze uit het Nederlandse romancebestand wordt in principe chronologisch aangeboden met dien verstande, dat de plaats van dichters die met meerdere romances zijn vertegenwoordigd, wordt bepaald door de verschijningsdatum van de eerst opgenomen romance. Zo staan bijvoorbeeld de romances van Feith en Bilderdijk bij elkaar, hoewel er tussen de eerste en laatste romance van hun hand een grote tijdspanne ligt.

Zoals gebruikelijk in de Griffioen-reeks, zijn de romances herspeld en hier en daar hertaald. Het zeer onderscheiden leestekengebruik is genormaliseerd en de soms zeer gecompliceerde aanhalingsaanduiding bij de weergave van dialogen vereenvoudigd. We hebben ons echter niet aan het uitroepteken vergrepen. Immers, al het leed dat in de romance over de lezer wordt

uitgestort, alle pathetiek waar hij deelgenoot van moet worden, wordt in de romance met dat teken niet zozeer uit- als wel opgeroepen!

Literatuur

Herman Bausinger, *Formen der 'Volkspoesie'*, Berlin 1968
Gillian Beer, *The Romance*, London 1970
J.J. Eschenburg/ N.G. van Kampen, *Handboek der dichtkunde en welsprekendheid*, Rotterdam 1829
Gottfried Weissert, *Ballade*, Stuttgart 1980
A. Zijderveld, *De romancepoëzie in Noord-Nederland van 1780 tot 1830*, Amsterdam 1915
C. Zgorzelski, 'Über die Strukturtendenzen der Ballade'. In: Zagadnienia rodzajów literackich IV (1962), p. 105-132

Toelichtingen

6 Rhijnvis Feith, ‘Alrik en Aspasia, romance’. In: *Oden en gedichten*, eerste deel, Amsterdam 1796.

De muziek bij Feiths ‘Alrik en Aspasia’ is van C.F. Ruppe.

jongste dag dag waarop het oordeel voltrokken wordt
Saraceen Arabier in Spanje en aan de noordkust van Afrika
staag met korte tussenpozen
rif geraamte

7 Willem Bilderdijk en Johannes Kinker, ‘Alrik en Aspasia, romanze’. In: Bonaventura Melorauschi, *De Alrik en Aspasia van Mr. Rhijnvis Feith*, Amsterdam 1787.

Bij deze parodie op de romance van Feith componeerde Kinker zelf de muziek; ‘de laatste herhaling die ik op ieder couplet laat volgen, is een chorus die ik eigenlijk voor de zogenaamde sentimentelen in den lande gecomponeerd heb.’

ontknierp los kneep van
slierp volgens G. Vis (J. Kinker, *De Verlichte Muze*, 's-Gravenhage 1982) eigen vinding van Kinker: slurpte
droes duivel
Saraceen Arabier in Spanje en aan de noordkust van Afrika
smous scheldnaam voor jood
kees scheldnaam voor patriot

22 Rhijnvis Feith, ‘Colma’, romance. In: *Oden en gedichten*, eerste deel, Amsterdam 1796.

praam striem

25 Rhijnvis Feith, ‘Het kasteel in het Zwartdal’. In: *Nederlandsche muzenalmanak*, Rotterdam 1821.

Sint-Julfusdag waarschijnlijk dag voor het Julfeest, heidens-Germaans midwinterfeest

32 Jacobus Bellamy, ‘Roosje, een vertelling’. In: *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart*, eerste deel, Utrecht 1784.

38 Sebald Fulco Rau, ‘Ewald en Elize, romance’. In: *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart*, eerste deel, Utrecht 1784.
klepper rijpaard, draver
verwijlen wachten op

47 Willem Bilderdijk, ‘De vloek’. In: *Mengelpoezij* II, Amsterdam 1799.
collegiante lid van bepaalde onafhankelijke godsdienstige vereniging in zeventiende en achttiende eeuw
nietwes niets
kortswijl scherts

55 Willem Bilderdijk, ‘Graaf Floris de vierde’. In: *Mengelingen* I, Amsterdam 1804.
op hun berijders stout trots op hun berijders
Corduaan corduaans leer: fijn glanzig leer met korrelige structuur, afkomstig van bok of geit
liebaard leeuw
genet vlug Spaans rijpaard; vurig ros

61 Willem Bilderdijk, ‘Ada’. In: *Verspreide gedichten* I, Amsterdam 1809.

65 Willem Bilderdijk, ‘Roosjen’. In: *Verspreide gedichten* I, Amsterdam 1809.
Farheer dominee

72 Willem Bilderdijk, ‘De Indiaanse maagdenrover’. In: *Verspreide gedichten* I, Amsterdam 1809.
loeg lachte

75 Willem Bilderdijk, ‘De Danaïden, romance naar Horatius’. In: *Rotsgalmen* I, Leyden 1824.

Het Horatius-citaat betekent: Want de goddeloze vrouwen hebben iets ergers vermocht! (Horatius, *Oden*, III, 11, r. 30)

De Danaïden zijn de vijftig dochters van Danaos die als straf voor het vermoorden van hun echtgenoten in de Tartarus een bodemloos vat moesten vullen. Hypermnestre was de enige die haar man het leven spaarde.

De Cocytus omsluit samen met de Styx en twee andere rivieren de Tartarus.

Ixion wilde zich aan Hera vergrijpen; als straf slingerde Zeus hem in de Tartarus waar hij aan een altijd draaiend rad werd gebonden.

77 A.C.W. Staring, ‘Adolf en Emma, 1160’. In: *Mijne eerste proeve in poezij*, Harderwijk 1786.

Folpert van Arkel, heer van Haastrecht en Leerdam; zijn slot Terlede.

In 1160 vergezelde Hendrik de eerste, graaf van Gelder met Adolf in zijn dienst, keizer Frederik Barbarossa in de belegering van Milaan.

abeel witte of zilverachtige populier
ontronnen ontgaan
klepper rijpaard, draver
grensdijk deel van de dijk tussen Zuid-Holland en Gelderland
slotgezin de onderhorigen van de slotheer
harren scharnieren

81 A.C.W. Staring, ‘Lenora’. In: *Gedichten*, Zutphen 1820.

koortrein stoet zingende mensen
gladgescheelde lokken gladgekamd, gescheiden haar
rokken spinrokken, het vrouwelijk embleem
noodmijt vuur, als noodsein ontstoken

flits pijl
bout zware pijl van de voetboog
rijzers rijshout
harre scharnier
stormleer stormladder
weerloos ruim onverdedigbare plaats
tocht hartstocht
sulfer hier buskruit
gordijn muur tussen twee bastions
weren bastions
ontscharen in verwarring brengen
wezen gelaat

87 A.C.W. Staring, 'Folpert van Arkel'. In: *Gedichten*, Zutphen 1820.
spiesgezel spitsbroeder, strijdmakker
jok scherts
berkemeier bokaal
vreefeest het vredefeest van 1160, na de veldtocht in Italië
zij bood mij trots zij weerstond mij

90 A.C.W. Staring, 'Het vogelschieten, een Zutphense vertelling'. In: *Gedichten*, Zutphen 1820.
Bij feesten werd in het kwartier Zutfen rijstebrij en stokvis op tafel gezet.
Strofe 3: door de violsnaren boven de kam te strijken, nodigt de speelman de jonge mensen tot kussen.
iet anders iets anders, een andere oorzaak
beperkt van begrensd door
koning koning van het schuttersgilde
loopplaats schuttersveld
raam raming
te gang aan de beurt

95 H. Tollens, ‘De hertenjacht’. In: *Gedichten* I, Den Haag 1808-1815.

97 H. Tollens, ‘Jan van Schaffelaar’. In: Gedichten 1, Den Haag 1808-1815.

Jan van Schaffelaar was beroepssoldaat; hij sprong in 1482 van de toren te Barneveld om te bereiken dat de Hoeksen zijn makkers (Kabeljauwen) lijfsbehoud zouden schenken. In 1483 capituleert de stad Utrecht voor Maximiliaan van Habsburg.

Curtius van Rome: Curtius Marcus, jongeling die zich volgens de sage in volle wapenrusting te paard in een aardkloof stortte, ter verzoening van de goden; de kloof, waaruit verpestende dampen opstegen, sloot zich onmiddellijk.

102 H. Tollens, ‘Ridder Toggenburg’. In: *Romances, balladen en legenden*, Rotterdam 1818-1819.

Saraceen Arabier in Spanje en aan de noordkust van Afrika

105 N.N., ‘Karel en Clara, romance’. In: *Almanak van vernuft en smaak*, Amsterdam 1816.

gevleid verzacht

112 Robidé van der Aa, ‘Johanna, romance’. In: *Almanak voor het schoone en goede*, Amsterdam 1823.

eng smal
kunstloos ongekunsteld
lekken likken aan
treken gemene streken

119 L. van den Broek, ‘Ida, romance’. In: *Gedichten*, Rotterdam 1828.

Ottomanisch Osmaans, Turks
Hesperus grootvader der Hesperiden, aan de hemel geplaatst als avondster

123 N.N., ‘Jonathan en Lidewij, romance’. In: *Almanak voor den vrijgeestigen*, Amsterdam 1829.

verkouden verkillen

124 A. Bogaers, ‘Koning Knuts familiezwak’. In: *Balladen en romancen*, z.p., 1846.

trein stoet
tocht optocht

131 A. Bogaers, ‘Schipper de Zwart’. In: *Balladen en romancen*, z.p., 1846.

bomschip platbodemd, breedgebouwd vissersvaartuig met twee zwaarden
steng hout dat dient ter verlenging van een mast
stag naam voor dikke touwen die de masten en stengen steunen
tuisten dobbelden

132 J. van Lennep, ‘Don Ramiro’. In: J.F.J. Heremans, *Nederlandsche dichterhalle*, deel 2, Gent 1864.

wankt wankelt

138 Petronella Moens, ‘Willem en Emma’. In: *Nederlandsche volks-almanak*, Amsterdam 1827.

straks direct

143 G. ten Bruggencate Hz., ‘Floris de Zwarte’. In: *Almanak aan luim en ernst gewijd*, Gorinchem z.j.

Hadewich, dochter van Arnoud, heer van Rechem, stond onder voogdij van haar oom Herman, heer van Arendsberg.

gehengt toelaat
wat macht zich in haar schaart welke macht zij ook mag herbergen
bestaat in staat is tot

149 J.J.L. ten Kate, ‘Edward en Emma, romance’. In: *Miniatuur-almanak*, Utrecht 1843.

Garaön blijkbaar rivier; Garonne?
Cerberus driekoppige hond die de poort van de Hades bewaakt
Mallet David M., 1705?-1765, auteur vanballaden en pastiches; hij schreef een ‘Edward and Emma’

152 W.J. Hofdijk, ‘De dode bruid (1100)’. In: *Kennemerland Balladen*, eerste bundel, Haarlem 1853.

appelgrauw paard met appelkleurige huid met vlekken in vorm van appel
singel buikriem van een paard

157 W.J. Hofdijk, ‘Het nachtveer (500)’. In: *Kennemerland Balladen*, tweede bundel, Haarlem 1853.

kaan schuitje of vrachtschuit met vlakke bodem

159 E.J. Potgieter, ‘De jager en de bosbruid’. In: *Verspreide en nagelaten gedichten*, derde druk, Haarlem 1896.

schoren steunen, schragen
mart talmt
Geyer Erik Gustaf G., 1783-1847, Zweeds dichter, historicus en componist; hij was lid van het ‘Gotisch verbond’ en schreef romantische poëzie

162 H.A. van Langeraar Wz., ‘De Verlatene’. In: *Verhalen en romancen in verzen door Nederlandse dichters*, Zutphen 1838.

Haug Balthasar H., 1731-1792; vriend van Klopstock

164 S.J. van den Bergh, ‘Jan Braadt (1576)’. In: *Balladen en gedichten*, Schiedam 1852.

1576 is het jaar waarin de opstand tegen Spanje algemeen wordt.

boom slagboom
Sonoy agent van Willem van Orapje

165 S.J. van den Bergh, ‘De Drentse dienstmaagd (1672)’. In: *Balladen en gedichten*, Schiedam 1852.

1672 is het rampjaar; de Republiek is in oorlog met Frankrijk, Engeland en Duitsland.

moordrot, rot moordende legerschaar, moordende bende
drinkhomp een homp is een groot drinkglas, een bokaal.
kralen luchtbelletjes vertonen